

С. КРАСНОГОРСКОГО



ВОЖЫЛЫН
ГРАДЫВ ПУКТАСЈАС
В Ö ð I T Ö M



КОМІГІЗ-СЫКТЫВКАР.—1932

С. КРАСНОГОРСКОЈ.

~~Н.С.С. - 10~~

Коми-3
3-1670

В О Ј В Ы Л Ы Н
Г Р А Д В Ы В П У К Т А С Ј А С
В Ö ð I T Ö M

Г.П.Б. в Лнгр Ц
О.Э 1932 г.
Акт № 104

КОМИ ГОСИЗДАТ
СЫКТЫВКАР
1 9 3 2

С. Красногорский.
Северное овощеводство

Перевод с русского

Тираж 4000 экз. Зак №6381

Издание №51. Уполн.

Облита № А—406.

Редактор— З. Старцев.

Тех. ред.— В. Соснин.

В-111

Сдано в набор 21/IV. Сдано в печать 29/IV-32 года.

Типография Коми Госиздата, Сыктывкар, Коммунистическая, 2.

ПУКТАСЈАС ВӨДІТӨМ

ПУКТАС УЛӨ МЕСТА БӨРЈӨМ

Паскыд Војвыв крајын ми адзам Һе сөмын климат вежласөм, но сіз-жө зев уна пөлөс мусін (почва). Тани вежласөны сој, сојөд, лыа, лыа сора трунда да ізја мусінјас. Абу најө ставныс өтмоз коланаөс. Һинөм артмытөм Һурвыв мујаскөд, ортчөн ми зурагам зев бур мујас былө, јона быдтасјас артмөдан мујас былө. Быд мусін колө төдны, донјавны да воэвыв төдмавны, мыј сіјө мијансаң корас да мыј сетас сы пыдди. Сојөд мукөд оз поэ вөдйтчыны сізі, кызі лыа, трунда либө ізвесткаа мукөд,—ставныс најө требуйтөны эік разнөј пөлөс ногөн ужалөм, разнөј вынсөданјас да на вылын быдтасјас оз-жө өтмоз быдмыны. Тајө торјасыс і став сөкыдлуныс, војвывса быдтас вөдитөмын.

Вузөс былө пуктас вөдитан овмөсын бур мусінма места бөрјөм бостө торја ыжыд коланлун кужтөг бөрјөм плөшщаф былө ковмас гырыс рөскөдјас, а буржык пуктасјас сен дыр оз кутны бура быдмыны.

Кушөм-жө мусін Војвыв крајын мијан колө лыддыны буржыкөн, јонжыка пуктас быдтанаөн? Тајөн төдмасөм воэын, а војдөр сетам гөгөрвоны мусін јылыс.

Мусінмөн (почваөн) ми шуам вылыса му слөј, көні паскалөны вујјас көзтөм да көзөм быдтасјаслөн, кодјас уна воөн вежөны мусін. Тајө слөј улын кујлө грунт, либө вежытөм чорыд му.

Муын почваын лөоны мед гырыс јукөнјасөн — лыа, сој, сөдму (перегној), ізвестка да Һеунаөн уна пөлөс сөв, кодјасөн пөткөдчөны быдтасјас. Сы кыңзі почваын век ем мыјкө мында ва да сынөд.

Лыаөн ми шуам посныдлк миҺерала тусјас, кодјас ас кejas кіссөны, оз вермыны өтлаасны комоқјасө. Пөткөдан тор лыаын абу, быдтасјас сы вылын поэө быдтыны сөмын јона да щөкыда вынсөдөмөн. Татыс тыдалө, мыј куш лыа почва вылын пуктасјас вөдитөм оз ло выгөднө.

Гојөн ми шуам поснідік мусін јукөнјас, кодјас ва-
ын гудыртчоны, дыр оз пуксыны пидосас да космігас
корөгјасоны. Пачваын-кө уна сој, сек сіјө зев топыд,
сөкыда сетчө гөрны. Быдтасјас асланыс вужјасөн оз вер-
мыны пырны сој муө да омөма быдмөны. Васөд повоџаөн тащөм му вылын оз
поч ужавны, ужалан көлујад да кок
бердад сібдө. Кос повоџаөн почва із
коџ лоө да ставыс потлаөө.



1
Пөјім сора мусін.

Тажө бара-жө петкөдлө, мыјсој почва
абу шогмана пуктасјаслы, көт пөткөдан
торнас і озыр.

Перегнојөн шусө сөд му коді ло-
өма сісмөм быдтасјасыс, јона сотчөм ку-
јөдыс да трундаыс. Видлыны-кө мусінсө
пуктасув важ мулыс да вылжык мулыс, воџ-
зыс век лоө сөджык. Сіјө сыпонда лоө,
мыј пуктасув јөр јонжыка кујөдассөма да
сені унжык чукөрмөма сөд перегнојыс.
Тажө перегнојыс зев колана. Сіјө һөжјөні-
көн вежсө да ас пышыс сетө пөткөдан
тор быдтасјаслы. Бур почваын перегној
овлө дас прөчент мында.

Іџвестка унжыкөн шоча сурлывлө
почва вылыслөјын. Сіјө һе сөмын ачыс
мунө быдтас пөткөдөм вылө, но і отсалө
сылы пөткөдчыны мукөд торјасөн. Іџ-
вестка сузчытөм төдчө век омөлік, урожай сетан почваын,
коді вөр улыс петөма, да кутө жежыд да југыд-руд рөм.
Тащөм почвајас шусөны подзомістөјөн — пөім рөма му.
(1-ај серпас) Жежыд слөј вермө заводітчы-
ны аік муежаһыс лібө һеуна улысаһжык ежа слөј
мысті. Кызтанас оз өтмоз овлы 4-саһ — 20 саһтіметрөџ.
Мукөд дырјі пөім рөма слөјыс јона торіјалө вылысса да
улысса му слөјыс аслас југыд рөмнас, а мукөд дырјі
өдва төдчө торјалан візыс.

Почваөн төдмасөм мысті, мівермам төдмавны. унаө
сені лыа, унаө сој, а сы бөрті шуныјонаө бур почваыс.
Пуктас улө індөм јөрыс бөстөны 12 см. судтаыс кымын-

кө местаыс почвасө сиз, мед ставыс чукөрмас 400 гр-ыс
не ешажык. Став бостом мусө бура сорлалам, гырыс
комоқјассө пу бефдөн лазөдалам, вөснфка разөдам ка-
бала мст вылө да колам космыны пызан вылын.

Кор почва кi улын лоө кос, секi чөтiк вескiөн ве-
ситны 10 грамм да пуктыны щайнөй стөканө, сесса кiст-
ны 250 куб. см. ва да гудравны пугорjөн. Гудыртчөм
почва кутас торјавлыны аслас полөсјас вылө. Лыа пыр-
жө заводитас летчыны пыдөсө, а сој дыр сулалө ваын
гудырөн. Дас минут мысгi васө вiтчыгөмөн кiстны, а
пуксөм лыа вылас колыны 2 см. судта. Вылпөв кiстны
стөканө важ местаөзыс да вылыс 10 минут мысгi сетыс
ортсыө кiстны. Тақi вөчам сетчөз, кытчөз 10 минут су-
лөдөм бөрын ваыс оз кут лоны зiк југыд. Сiјө кутас
индыны, мыј сој лыаыс зiкчөз торјалис. Стөкан пыдөсө колом
неуна ва сора лыасө кiстам чөтiк, возвыв весiтөм дозјө
да пуктам пачө ва космөм вылө. Лыасө космөм бөрас
весiтам. Лыалөн 10 грамм сөкта почва дорыс сөктаыс
лоө ешажык бурещ сымындаөн, унаө весiтө торјалөм
сојыс. Сојлыс сөктасө јукөны дас пелө да лоөм лыд-
пассө бостоны соыс,—төдмалам кымын прөцент сој вө-
ли мијан почваын.

Онi ми вермам сетны-ным вiдлалөм почвалы, возын
вајөдөм таблица серви:

Кутө сој (прөцентөн):

Сојөд почва — 30-сањ да вылөжык.

Сир сојөд — 23-сањ да 30-өз.

Шөркофдем сојөд — 18-сањ да 23-өз.

Лыалакөд сој — 13-сањ да 18-өз.

Лыа сора му — 6-сањ да 13-өз.

Лыа 0-сањ да 6-өз.

Медбур почваөн Војвыв крајын колө лыфдыны сi-
јөс, кодлөн емөг возын индөм торјас:

1. Вылыс слөјыс сөд рөма да поводнөј кыз.

2. Шөркофдем сој мiбө лыа макөдсој.

3. 80-100 см. пыдаын почваувса пөрөдаыс сиз-жө
сојөд (сугаинистая) да мед ез вөв пөртмасан лөз мiбө
гөлубөј рөма.

4. Почваува са пөрөдәыг сурө уна известнак мибө известка, коді төдмавсө пуаөм да кокныңка чоҗгөм серті, кігтыштны-кө сіјос слаб соланөј мибө укусуној кіслотаөн.

5. Пөім рөма слөј абу кыз, абу јона ежыд рөма да оз јона сінмө шыбытчөмөн вуҗө ортчаса слөјас.

6. Почва пыщкөсса ваыс гу стена бокөд руагтө 1 метра судтаын.

7. Участок вылын абу вушјас да гуранјас. Тајө колана торјасыс почвасыс, ферт, шоча өтлаыс өті участок вылыс сурлывлөны. Гырыс овмөс лөсөдігөн сіјос век-жө тодвылын колө кутны. Сір сојөд почвајас бурмөдоны лыаөн. Лыасө петкөдоны 1 куб. метр мында 10 кв. метр плөшщад вылө, сіа-жө уна кујөд мибө трунда петкөдоны да известка сујоны 6 тоннаөз гектар вылө. Кокның лыа почвајас бурмөны сојөн мибө төлалөм трунда петкөдо-мөн. Тајө өтлаалө лыасө да урожајностсө содтө.

Вынсөданјас петкөдоны частөжык, но ешажыкөн, өд пөткөдан совјасыс кокныңда ванас летчөны улыс слө-јас, кытыс быдтасјас оз вермыны суаөдны асланыс вуҗасөн.

Војвыв крајын уналаын ем трунда почвајас. Улі мес-тајасын, көні матын грунтовој ваыс, а вылыгаңыс зер ваыс оз ісковт да дыр сулалө, быдтасјаслөн комасјасыс оз вермыны сісмыны. Тащөм местајасын овмөдчөны ва мүбітыс быдтасјас—ежөрјас да нышјас. Быд во тајө быд-тасјас быдмөны да кулоны, а сісмыныс оз удітны да воыс-воө чукөрмө торја слөј, кодыс і лоө трунда (торф). Трунда ас пыщкас вермө кутны зев уна ва да местаыс сешөм ногөн воыс-воө һурмө. Трунда слөјыс-кө кыз-талас 1 метраыс абу унжык, сешөм почва шуам жын-выја һурвылөн, а сыыс-кө кызжык—һурвылөн.

Тащөм һурвыв трундаа местајас пуктас улө лөсө-дігөн колө төдмавны кушөм мінерала сорасјас—кыз лыа мибө сој, емөс трунда пыщкын. Медчасө овлөны сек, кор местаыс ојдлывлө тувсов ваөн. Трунда пыщкын поводнөја-кө ем лыа мибө сој, сек участок лоө бур пук-тасјас вөдітны. Тујны пондас участкаыс сөмын бурмө-дөм бөрын—восса мибө тупкөса канавајасөн костөмөн. Тащөм ушјас нуөдөм куа индөдјас сетас гидрофехнык, коді вөдлалас местасө да индалас канава вөајассө. Воаө

трундаа почвајас бурмөдчөны лыа лібө сој петкөдөмөн (сој лоо буржык, кыҕа петкөдлiснi опытыјас Кардорса Һурвыв опытној мулөн) да iзөм iзвестҺак 6 тоннаоҕа гектар вылө сујөмөн. Iзөм iзвестҺак поҕө вежны кусөдөм iзвесткаөн 2 тонна мында гектар вылө. Мукөд дырјi плугөн вундөм трундасө костөны ывла вылас да сотөны. Лоөм пөјiмсө разөдөны участок пастаыс.

Пуктас улө места бөрјiгөн почваыс кыҕа i мiјан Војвылын зев колана артавны кодарө участокыс пөката. Мед бурөн пуктас вөдiтөмын лоөны лунвыв да рытывыв пөкатјас. Војвыв пөкатјасө век омөлжыка шондiыс вескалө, а асывыв пөкатса быдтасјас јонжыка кынмавлөны.

Пуктас јөр мед ескө вөлі војвывла дорсаҕа тупкөма стрөјбајасөн, заборјасөн да пујасөн, да восса лунвывсаҕа. Быдтасјаслы шондi југөр мед век iнмө да мед оз торксыны војвыв да асывојвыв төвјасыс. Војвывладорсаҕа көкiнөмөн оз тупкыснi лөгөдөны нароснө тупкөс, топыда саҕiтөмөн кымынкө пујас либө кустарыкјас саҕiтөны.

ПУКТАСЈАС УЛӨ ВЫЛ МЕСТА ҺЕБЪӨДӨМ

Пуктас улө-кө бостөны выл участок кодөс [војдөр абу-на гөрлывлөмаөс, да регыд кадөн көсјөны Һебъөд-



2

Сакка плуг.

ны пуктасјас көзөм вылө, секi став вынсө пуктөны ежа бырөдөм вылө, мусiнсө Һебъөдөм вылө. Гөрны буржык заводiтны арсаҕа, мед плугөн лептөм ежа пластыс төвса морознас кынмалас да Һеуна Һебъыштас.

Во́зза гөрөмнөг индөны уна сикасөс. Буржыкөн колө лыдфыны почва лептөм ног предплужыка Сакковској плугөн (2-д серпас). Сещөм гөрөм шусө культурнөјөн. Тајө позө сөмын жужыд почва вылын. Почваыс гөрсө 16-20 см. судта. Плуг грядыл бердас, јитөм предплужык вундө ежасө лантаөн 8-10 см. кызта да шыбытө бөрөздаө, а бөрын муныс плуглөн главнөј корпусыс бостө јешшө 8-10 см. судта да вевтө возвыв лептөм ежасө һебыд, посны комока муөн.



3

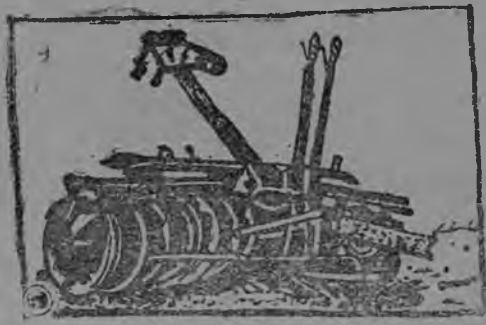
Гөригөн пласт лептөм.

Тащөм нога гөрөмөн өдјө зев ежыс сисмө. Арын-кө возжык гөрны, а тулыснас участок космөм бөрас пиньовтны, секи вескыда позө шуны, мыј јунтөлыс кежлө (капуста да галанка рассада пуктан кад кежлө) ежыс тырмымөн сисмас. Мөдыс вомөна гөрөм бөрын позны-нын кутас пуктыны артманажык грядвыв пуктасјас. Абу-кө сакковској плуг, сещөм жө-бура позө гөрны кыкыс гөрыштөмөн. Кык плуг лезөны өта-мөдбөрсөыс. Медвозза бөрөздаыс вөчсө өтө местаөдыс жужыда кыкыс гөрыштөмөн. Сесса возза плугјас возын гөрыштөмјасын вундө вөснөдик ежа слөјсө да шыбытө возза жужыд, бөрөздаас, а мөд плугыс сы бөрсөа лептө һебыд мусө да тыртө ежа лентасө, пластсө.

Гөд ежа слөјыс-кө абу жужыд да татчө пөјим рөма му, сек тащөм гөрөмыс колө откајитчыны. Колө төдвылын кутны, гөригөн оз позө жежыд подзомистөј слөјсө лептыны вывлаһ. Тащөм почвајассө жуждөдөны һөж-

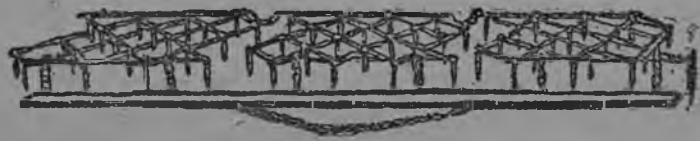
јөнүкөн, уна воон. Кушом ногон — кутам сорһитны
возынжык.

Лапкыд почва вылын гөрөны прөстө ежасө пуг-
кылтөмөн. Кызі пластыс пукалө пиһовтөм возын да бө-
рын — петкөдлөма 3-d серпас вылын. Тащом нога гөрөм
колө лыддыны шогмы-
төмөн. Пластјас сулалө-
ны дорјылас, өдјө ко-
мөны да ежаыс зев
һөжјө сісмө. Вомөна гө-
ригөн ежа лентјас вун-
дассөны кусөкјас вылө,
туруннас вывлаһ бергөд-
чөны да кыґ сурө шыб-
лавсөны участок паста-
ыс. Возын ковмас уна
уж пуктыны, мед пыр-
көдны мусө ежаыс да
турун вујјассө куртны.



4
„Рандал“ пиһа.

Лапкыд почва вылын јндөм ногон ужалөм поґө
бурмөдны, гөрөм воґвылын ежасө вундалөмөн. Уж муно
сешөм ногон: арнас, кыґ поґө воґжык, участоксө һебґө-
дөны „рандал“ пиһаөн (4-d серпас). Вылыссаһыс ежаыс
вундассө да лөө һебыд му слөј. Һедел мыґты гөрөны
прөстөј плугјөн 8-10 см. судта.



5
„ґиг-заґ“ рамаа пиһа

Таґик участок колсө төв кешлө. Воґ тулысын,
кыґи сөмын кутас поґны петны пашһа вылө, участоксө
став ногыс пиһајтөны војдөр „рандалөн“, сесса „ґиг-заґ-
өн“ (5-d серпас). Пиһајтөм бөрын гөрөны вомөниөн воґ-
ґа судтаыс-жө. Плуг бөрса леґөны почва жуґдөдысөс
(почва углубивел) 6-d серпас. Воґө петкөдсө кужөд 50-70

тонна мында гектар вылө, разөдсө да гөрсө кыз поңо жуждыжыка. Вылысас-кө кајас сисмытөм ежа комокјас, сек најөс коканјасөн жугөдлөны, а колөм вужјассө куртөны.



6

Отка вөла почвоуглубитель.

Тащөм ногөн лөсөдөм участок вылын ежа а́көа гөрсө, (7-d серпас), да медвоңа воын-жө поңо-нын пуктыны картупел, галанка мбө капуста. Капуста да галанкалы-кө месаыс улын да васөд, колө лөсөдны градјас мбө гребенјас. Картупел пуктавсө вескыд виңјасөн шылыд му вылас. Виңјас костө колөны 55 см. пагта кост. Пуктөм картупелсө кокныдыка, жынывыяыс сүјөны муас да бөрас костјасөдыс гөрыштөны окучныкөн, тыртөны картупелсө. Картупел быдтөмөн почва регыда кадөн небө мукөд нөлөс, буржык почва требујтые пуктасјаслы.

МУ УЖАЛӨМ ВАЖ ГРАД ЈӨРЫН

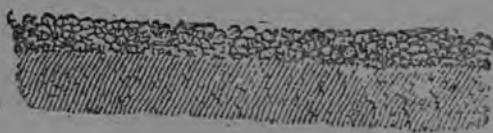
Тани колө жужды арса гөрөм. Тајөн почваыс тулысын да арын дастө тырмымөн ва бура кынмалө төлын да мынтөдчө јог туруныс да пуктас сојыс гагјасыс, кодјас төвјөны муежас. Төв кежлө колгө пинөвтөг.

Лапкыд војвыв почвајас вылын зев коланаөн лөө жуждөдны вылыс сөд муыслыс(перегнојнөј)слөјсө. Уна пуктасјаслы торја-нын корнеплодјаслы, колө перегнојыс јона. Гөран слөјын-кө југыд мбө келыд лөз рөма почва жуждөдны колө зев нөжјө, витчысөмөн. Тајө слөјсө оз ков өтпырјө лептавыны улысса слөјысмусө јона щыкөдө, дыр кежлө чинтө участоклыс урожајностсө. Гөрөмув слөјсө колө кынөдны нөжјөнкөн воыс-воө. Тани вермас отсавны почвауглубитель коді небөдө бөрөздасө плуг бөрас. Овмөсын-кө почвауглубитель абу, сјөс поңо вежны гөрјөн мбө окучныкөн бордјассө бостөмөн. Кор улысса слөјыс лөө бостөма сынөд пырөмөн, вынсөданјасөн да вужјасөн, сјөс лептөны вылө арса-гөрөмөн. Тулысын пуктас јөр пинөвтөны сесса петкөдөны кужөд. Гөрөны арса гөрөм дөрыс вылытыжык, кужөд сүјөны бөрөздаас.

Мед кызжык лоі һебыд муыс да быдтасјас вујјө
 вескаліс шоныд сынөд, да мед віңны најөс улыса ваыо-
 војвылын пуктас
 улө лоө вөчавны
 гребенјас (окуч-
 ыкөн гөрыштөм
 өчи віңа град) лі-
 бө градјас.

Гребенјас (8-д
 серпас) карөны
 шнур віңөд окуч-
 ыкөн гөрыштө-
 мөн, медым лөгыд-
 жык вөлі көңны
 вым гребенлыс
 јывсө шымөдышт-
 ны. Гребенјасөн
 еща жык уж, быд-
 тасјаслы сені шо-
 ныд, сөмын уна
 колана му вошө
 радјас костас. Сы-
 понда ташөм но-
 гөн пуктыны лоө выгөднө сөмын гырыс пуктасјас.

Градјас вөчөоны зырјасөн лібө плугөн. Ростовса ого-
 родыкјас вөдітөны аслыс өікас ас вөчөм плуг. Сіјө сің



5



6



7

Ежа гөрөм



8

Чуркјөн (гребен) пуктөм.

вөчөма, мыј жуңыда да паскыда бостө мусө. Ташөм плуг-
 лөн шабалалыс (отвал) жуңыд да вескыд, грјадімыс (таң
 шусө брус, код бердө јітчө став мукөд јуканыс плуглөн)

жеңыд, гөгрөс, кусынтөма вескыд вылас вескыд пелөсөн шабала куҗа муыс вылө кајө да уеігас жугавлө посны комокјас вылө да чорыда шыбыдчө вескыдла дорас воҗада пласт вылө.

Чорыд сојөд почвајас вылыс корөгјассө жугөдлөны пинаөн мибө кі поныс. Град, вылыс шымөдсө көрт куранөн, бөрөздајас весавсөны окучыкөн, а градбокјассө клопөдөны зырјөн. Кымын местаыс улын да ва, сөмын вылөжык вөчсөны градјас да гребеңјас. Вылі кос местајасын уна пуктасјас вермөны бура удајтчыны градтөг.

ГРАД МУ ВИНӨДАНЈАС

Быдтас аслас вужјасөн му пыщкыс бостө ва, кодын ем неуна разнөј пөлөс сов. Ваыс кајө за куҗа да корјас пырыс космө, а совјас колөны быдтас пыщкын да лоөны сылы сојанөн. Совјас пыщкыс кушөмјаскө век емөс тырмымөн почваын, а мукөдјас понда огороҗыклы век лоө төжыены да сузчытөмсө тыртны вынсөданјас сујөмөн. Сузчытөмјасөн лоөны азот, фосфор да калиј. Сотчана (органические) вынсөданјас пыщкын, кытчө пырөны кујөд трунда, компост да нужык кујөд емөс став индөм торјасыс; а миңерала (порошки) вынсөданын кушөм-кө өтi, мибө шочжыка кык тор. Сыпонда воҗајасыс шусөны тыр вынсөданјасөн, а мөдјасыс өтiбоксаң вынсөдысјасөн, өтiкыс i мөдыс колөны пуктысјас улө.

Сотчана вынсөданјас оз сөмын пөткөдан торјас содтыны почваын, но i небөдөны сiјөс. Посны му комокјас сетысаң чорчыштөны, мыј радi ваыс да сынөдыс буржыка пырө почваас. Му шоналөжык, чукөрмө перегној, кодi лоө пөткөдан вын запасөн.

Миңерала вынсөдана тыртөны сотчаналыс тырмытөмсө, вынсөдөны өдјө, жеңыда кадөн вердөны быдтасөс да отсалөны сылы бура паскавны. Војвылын ыжыд поҗө урожај бостны секi, кор вынсөдан өтпырјө өтiкнаемөднас.

Кујөд, быдсөн төдөны, сөмын оз быдсөн төдны да нуөдны сiјөн вөдiтчан правiлөјас. Төдана, мыј выныс кујөдлөн содө, виҗны-кө сiјөс колана условiјөјасын да

торја правілојас серті лөсөдны почваө сујіг кезлө. Ун-
 жыкыс кујөдсө петкөдөны да сујөны свежөјөн, сісмьтөг.
 Тазі позө леңны өткымын пуктасјаслы мјан крајса, лун-
 выв јуколын көн куаҗык, шоныдрулы гожөм, ешажык
 ва почваын да кујөд сен сісмө өдјөжык. Крајын, војвыв
 јукөнас муын сісмөмыс мунө зев һөжјө. Көсјам-кө мі,
 мед быдтасјасвоа-
 за гожөмын - жө
 бостісныкујөдлыс
 вынсө - сіјөс колө
 віңны аслыс ногөн.
 Сек-жөунжык пук-
 тасјас омөма арт-
 мөны свежеј кујөд
 вылын. Налөн јона
 паскалө корјасыс,
 а жеба быдмө ко-
 лана вуҗыс, а сіа-
 жө быдтас сетө
 еша көјдыссө.

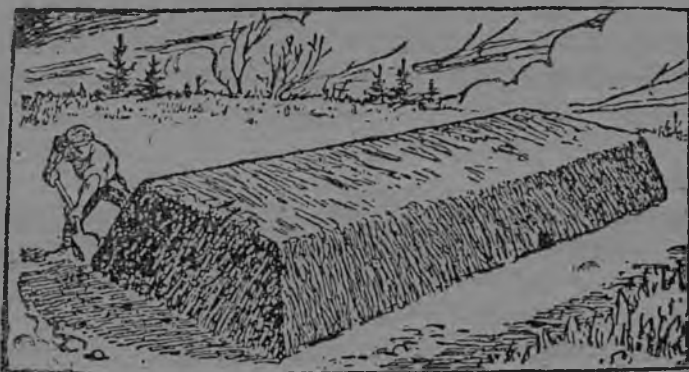
Кујөдвіғанін
 вөчөны кык пө-
 лөсөс—гу модаөн
 лібө муведорса
 чукөр модаөн.
 Воаза ногыс скөт
 карта бердө код-
 јысө гу метрөн
 жынјөнсудта. Кар-
 тала дорса стенаыс вөчсө вескыд, а мукөдыс пөлөсөн
 воазаыслы. Медбур, гуыс-кө шар четвөрт модаа (9-d сер-
 пас). Вескыд стена бердас торјөдсө места јукмөс модаөн,
 коді оз тыртгы кујөдөн да сетчө чукөрмө візывтан кујөд
 ваыс. Кујөд гуас топөдөны да корјасөкө кіскалөны јукмөсса
 кујөд ваөн. Мөд нога кујөдвіғанін вөчсө чукөр моз.
 Мувылас вөчсө плошцадка цементыс лібө сојыс. Сыгань
 ортча кодјөм јукмөсө вөчөны пөката жөлөб. Чукөрө,
 плошцадка вылас кујөдсө сөвтөны кызі чукөрмас овмө-
 сын, кокһыдһка топөдөны да шочһыка кіскалөны јукмөс-
 са кујөдванас.



9

Кујөд віған.

Күждү аңантөг күждүсө карта вылыс шыблалоны төвнас кыңи сурө. Кыммөм раңыс оз сисмы. Тулысын колө жона төждыны сижос пуктас улө лөсөдөм жылыс. Тулысын, лым сывны заводитчөм бөрас, кыммөм күжд петкөдөны пуктас жөрө да течөны өтө щощкөс чукөрө өтө метра судта (10-d серпас). Вылысаңыс чукөр тупкы-



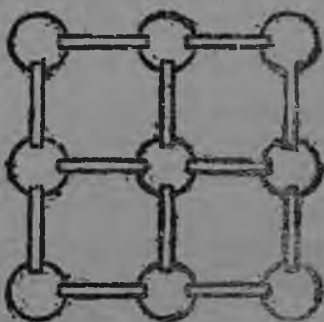
10
Күжд чукөр.

сө трундаөн либө муөн 8-10 см. кызта. Тажө колө, мед күждын кутны азот, кодө вермө мыжкө мында петны сынөдө күжд сисмигас. Абу-кө лөсөдөм му либө трунда, почө чукөр вылас кистны. Суперфосфат, кодө кутө азот-сө. Чукөр лөсөдөм бөрын вылас кистөны кымын-кө ведра пуан ва. Тувсов шондөөн да пуан ваөн чукөр заводитө шонавны, да кымынкө лун мыстө пар кутас петны. Муө суйг кезлө күжд шоналас, ңебзыштас.

Бөрја кадын Гермаңияын жона паскалі вылног күжд лөсөдөмын, Кранц метод сертө. Тажөс жона колө пак-көдны пуктас вөдтан овмөсјаслы мјан. Тажө быдсөнлы вермана тор, оз ков гырыс рөскодјас. Ңемецкөј опытној станцијас висталөм сертө тајө күждас, прөстөј күжд дорыс, лептө урожај мукөд дырј! 30-40 прөцентөз. Вөчсө нарошнө күжд шуәодан-ин (бродльнөкө). Жөрын бөрјыссө кос выла места, көнө плөщадкаыс жона топөдсө. Плөщадка јуксө муө суйөм столбјасөн правльнөј квадратјас вылө. Плөщадкалөн ыждаыс да квадрат лыдыс лөсөдчө сы сертө, унаө күжд лөө овмөсын. Вылөдыс

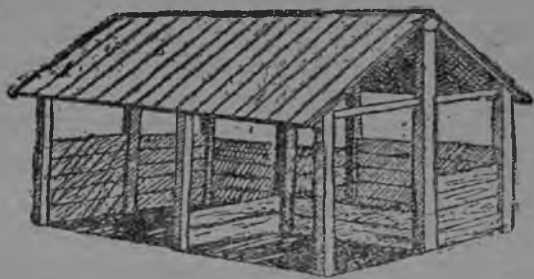
столбјассо јітөма брусјасөн, а бокөдыс кодјөма ворга, кытчө сујалөны дөскајас. 11-d серпас вылын шузөданім петкөдлөма планөн. Вевтыс кык ската. (12-d серпас).

Кор кужөд чукөрмас овмөсын тыр-мымөн, сјјөс кыскөны броділнїк бердө. Сөвтсө сещөм ногөн: өтї квадрат торјөдсө дөскајасөн, сетчө пыдөсас лөдсө һөрјас 20-30 см. судта, а сы вылө кужөд 1 метр судта. Квадратын кужөд лөсөдсө өтмоз да кышыда. Тащөм сөвтөмөн 3-6 лун мысвї шонәлө. Шоналөмсө відлалөны градуснїкөн, кодөс сувтөдөны кужөд пыщкас, кор шоналас 60 градусөз целбїјаөн кужөд јона талалөны, топөдөны. Сы вылө лөдсө вым кужөд слөј 1 метр судта да сјјөс сїз-жө вөчөны, кыз і воқзасө. Воқза квадратсө тыртөм бөрын вужөны мөдө. Сещөм ногөн кужөд вїзсө 3-саң — 6 төлысөз, мыј бөрын позө лысдыны гөтовөн почваө сујөм вылө.



11
Броділнїклөн планыс.

Позө вїзны кужөд тащөм ногөн торја стрөјба броделнїк вылө лептытөг. Кужөд лоө сещөм-жө, сөмын дор гөгөрөдыс мыјкөмында бакшасыштө да мукөд дырјї зерјас мешајтөны аспөраын воөм вылө тащөм нога вїзөмнас, кыз гїжөны германскөј учоннөјјас,



12
Броділнїк боксаньс.

азотыс вошө ещажык, став јог којдыс кулө, урожај став быдтасјаслөн содө да кужөдыс почваө сујны полө 30% мында ещажык. Тајө кужөдсө гектар вылө петкөдөны 20-саң — 50 таннаөз.

Трунда (торф), кодөн понтөм озыр Војвыв крај, сїз-жө лоө зев колана вынсөдан. Бурлун лоө сы сертї, кущөм быдтасјасыс сїјө лоөма. Нїщка һурвывса трунда

лоӧ гӧлжык пӧткӧдан торјаснас туруна ӧурвыв дорыс. Тајӧс петкӧдлӧ воӧын сажӧдӧм таблица (процентјасӧн):

Трундаын Азот Фосфор Камј Іӧвеска

Ӧишка .	0,15	0,05-	0,1	0,02	0,3
Туруна .	0,2	0,3-0,5	0,2	0,2-0,5	

Јона-ӧин еша ӧишка торфын фосфор да камј-азот, сӧз-жӧ ешажык, но опытјас петкӧдлӧсны, мыј ӧишка торфыс быд-тасјас кокӧыджыка бостӧны, сӧјӧс торја-ӧин кокӧи лыа почва вылын.

Ӧур вылыс лӧбӧ вӧввылыс бостам ул торф, оз туј вынгӧдан вылӧ, се нем быдтасјаслы вреднӧј кӧслота. Воыс ӧе еша сӧјӧс колӧ кујӧдны чукӧрын, кыз шуӧны, тӧлдӧны. Сӧјӧ каднас кыкыс-кујӧмыс кышӧдны. Кӧслотаыс сен вежсӧ да сек сылӧн бурлуныс кыптӧ.

Мед бур лоӧ торфсӧ волсавны-кӧ скӧтнӧј картаын. Волӧс вылӧ боссӧ сӧсмытӧм торф. Кар্তুпельӧн урожај тащӧм кујӧд вылын шӧркодӧма вылынжык 20-25%, іӧас волӧсакујӧд дорыс. Тајӧс тӧдмалӧсны опытнӧј стан-цијас кыкнан сӧкас кујӧдсӧ почва ӧтмында сујӧмӧн.

Ӧурвыв торф вундалан кад мед бур — јуӧ да јул, кор ӧур вылын ешажык ваыс. Перјӧм торф чукӧртны места вылас да пыр-жӧ кыскавны лӧбӧ ӧегырыс чукӧр-ӧн колны тӧвса тујӧз.

Поӧӧ лӧсӧдны торф вынгӧдӧм вылӧ і картаӧ волсавлытӧг, а вескыда пуктас јӧрын гырыс чукӧрјасын, код-јас шуӧны компостнӧјӧн.

Компост лӧсӧдӧны тајӧ: торф содтӧны кык гырыс чукӧрӧ. Ӧтӧкас торф гудравсӧ іӧвесткакӧд сещӧм ногӧн — 100 јукӧн ул торф вылӧ 5 јукӧн кусӧдтӧм іӧвестка, лӧбӧ 10 јукӧн іӧзӧм іӧвестӧак. Мӧд чукӧрса торф сорлалӧны — фосфорітӧн 2,5 јукӧн мында 100 јукӧн ул торф вылӧ. Гожӧм заводітчӧгас кыкнан чукӧрыс ӧтлаавсӧны ӧтӧкӧ. Ӧтлаавлӧгас костјасас течӧны ӧеуна кујӧд да, сурӧкӧ, пач пӧім сорӧн. Гожса кос пӧраӧн чукӧрсӧ кӧскалӧны ваӧн да кыкыс, лӧбӧ ӧтчӧид зырјӧн гудралӧны мед пышкӧссыс да пӧдӧссыс вескалӧсны ортсыас да выліас. Ар кежлӧ лоӧ зев бур кујӧд, шогмана быд пуктас улӧ. Сујӧс муӧ арсаӧыс, лӧбӧ тулысын.

Нужник кужод вилө огородникјас оз бура виқодны. Весігтө ем лөжнөј мөвпалөмјас, мыј тајө вынсөданыс пуктаслөн көрыс шыкө да вермас сурны кущөм сурө висөмјас. Тащөм виқөдөмјаслы, дерт, некущөм подув абу. Китајын, Жапонјаын да Рытиввыв Јевропайн кар бердса огродникјас пөмзүтчөны сөмын тащөм вынсөданөн да бостөны зев бур пуктасјас.

Нужник кужод—зев јона да өдјө вынсөдө мусө. Сіјөс сізжө колө возвыв лөсөдны, мед өтмоз разөдны участокјас вилө. Војдөр колө выл ног лөсөдавны деревњаса нужникјас. Лок дука гујас пыдди лөсөдны јашщикјас кодөс позө кокњыда кыскыны да ректыны. Места вылас лөсөдтөз јашщик пыдөсас сөвтөны кос му 15-20 см. судта, торф либө солонорезкаөн шырөм ізас Воқө кор сурө тајө торјаснас-жө кіскавны јашщиксө. Тащөм виқөмнас бырө лок дукаыс, оз вош колана пөткөдан торјыс быдтасјаслы, лөсыд кыскавны да разөдны. Кічөр сора кужодсө нужникыс позө өтлавын торфкөд компост чукөрыс. Сыыс торфлөн выныс сөдө.

Быдсама шыбласјасыс вөчөм компост сізжө лоө зев бур вынсөдан торјөн. Колө лөсөдны чорыд, топөдөм плөшщадка кызі позө матөжык горт бердө, гож сажө. Плөшщадка вилө кіскавсө 20-25 см. судта небыд кос му либө торф, да сетчө шыблавсө быдтор, мыј вермө лоны вынсөданөн: чышкөм јогјас, пуктас шыбласјас, лыјас да пемөс шојјас, туј вывса кужод, һујт прудјыс, нещкөм јог турун, арса гылалөм корјас, корнеплодлөн һајтөссөм корјас, пач пөјім, помөјас, мајтөга ва да с. в. Чукөрас быд 15-20 см. мыгөі кіскалөны му либө торф тақөн чукөрсө лептөны 1 метр судтаөз гожөм чөжыс кыкыс кымын гудралөны зырјөн да кіскалөны кужода ваөн. Во мыгөі кымын чукөрыс лоө өткод сөд. Секі позө виқаны вынсөдөмвмлө пуктасјас улө. Сіјөс пуктөны буржык пуктасјас улө. Разөдөны град пастаыс, либө быд пуктас улө неунаөн течөны, тајөн ещажык мунө тащөм бур, дона вынсөдан торјыс.

Мињерала вынсөдан торјас пуктөны асшөр кужод пыдди либө сөдтөд вилө вылынжык видлалөм сотчана вынсөданјас дінө. Быд пөлөс сов унжыкысө кутө

оті тор, коді коло быдтасјаслы сојан вылө. Сувтлам кујім пөлөс, вынсөданјас вылө: серно-кислөј аммоніј, суперфосфат да каміјнөј сол вылө.

Серно-кислөј аммоніј петө ізшомыс. Сіјө кутө 20% гөгөр азот. Тајө вынсөдан јона бур капуста, корњеплод да картупель улө. Сујны муас коло арсаңыс, лібө лун 15-өн возжык пуктыгтөз да пішовтны. Гектар вылө ковмө 1,5-саң 2,5 центнерөз. Сіјө участоксө вынсөдоны-кө пач пөјімөн, тајө кык пөлөссө оз поз сорлавны. Којалөм костас коло колны 8—10 лун кымын да торјөн і пішовтны.

Суперфосфат вөчсө заводјас вылын аслыс сікас ізгыс — фосфоритыс, коді сурлывлө му пыщкын мукөд местаас зев паскыда. Изөм фосфорит вермө лоны вынсөданөн і заводуын вөчтөг, сөмын секі омөла сылө, нөжјө вынсө сетө да сыпонда шоча пуктыгсө пуктасјас улө. Торфа компост чукөрын візтөг којавны да пішовтны колө көзөм лібө пуктөм возвылас. Гектар вылө мунө 2-саң 4 центнерөз.

Каміјнөј сол мед бура вынсө сетө лыа да торфа почва вылын. Петкөдны сіјөс коло 1,5-саң 2,5 центнерөз гектар вылө арсаңыс, лібө воз тулысын. Каміјнөј солөн вынсөдөм почва вылын, быдтасјас омөлжыка кынмөны. Тајө вынсөдан сузчытөм дырјі позө вежны пөјімөн, көні каміјнөј сол кыңај, њеуна ем нөшта і фосфор.

Кізер вынсөданјас лөсөдсөны пуктасјаслы секі, кор быдмөмыс сувтө көзидјас понда, лібө кор участок абу вына да быдтасјас зев нөжјө быдмөны. Лөсөдсөны тајө вынсөданјас мөс да лебачјас сітыс, лібө мінерала вынсөданјасыс ва пыщкын сывдөмөн. Чіпан да гулу сіт лөө зев бур вынсөданөн; овмөсын сіјө овлө еща, да сыпонда выгөднөжык вөчны сөг кізер вынсөдан.

Кізер вынсөдан лөсөдсө сешөм ногөн: шыблас пелсаө сөвтөны мөс да лебачјас сіт којмөд јукөн мындаыс да тыртөны пелсасө ваөн. Сіјө сорөссө-жө өткымыныс гидравлыны, регыд сіјө кутас шуаыны, вылысыс кутас гаддасны.

Кык њефел мысты вынсөдан лөө гөтов. Аскежнас кіскавны өпаснө, верман сотны быдтасјассө. Оті ведра

гудыртас колө сорлавны вѣт өведра ван. Кіскавны быд-
тасјас колө зер бөрын, лѣбө прөстөј ваөн кіскалөм мыс-
тѣ. Мінерала солјасөс сывдөм вылө бөггө 10 гр. серно-
кіслөј аммоніј, 10 гр. калијнөј сол да 15 гр. суперфос-
фат өтѣ ведра ва вылө (12 літр). Кізер вынсөданөн кіс-
калөны медгасө сещөм быдтасјас, кодјасөс војдөр быд-
төны парњыкын. Кіскавны заводитөны кор рөсада мөдөд-
час быдмыны да кымынкө выл кор паскалас, парњыкыс
му вылөпуктөм бөрын.

Вынсөдан торјыс-кө овмөсын еща, а пуктас уна, се-
кі рөскодујтны колө вѣдөмөнжык. Сыпонда вынсөднысө
колө быд быдтас торјөн. Тащөм ногөн, ферт, мунө ун-
жык ужыс, но вынсөданыс ковмас ещажык, а урожайыс
оз чін пасталаөн вынсөдөм дорыс.

көјдыс да најөс аастөм

Опытнөј огородњык мукөд дырјі вескыда адзө көј-
дыслыс бурлунсө вылысса пасјас сертыс. Бур көјдыс
шылыд, југјалана, кі улын көзыккод, абу пөдөм дука,
кыв вылын свежөј да сорөс јөгтөм. Вылыссаҥ вѣдлалөм
бөрын буржык, ферт, чужтыны сјјөс.

Прөстөј ічөтѣк төрелка вылө кістны ва да сы вылө
пуктыны блудечко. Блудечко вылө пуктыны кык-кујім
пөвса рузум. Понјасыс сылөн өщјө төрелкаса ваас. Та-
јө рузум вылас пуктөны 100 штука көјдыс да вевтөны
кабалаөн. Төрелкасө матыстам пач бердө, көні 15—17°
шоныд. Тащөм ногөн чужтігөн көјдыс оз кут космыны, ру-
зум понјаснас кыскө васө төрелка выввыс. Быд лун көјдыс-
јас вѣдлалөны, чужөм көјдыссө лыдөөны да лыдсө гѣжөны,
а ассө шыблалөны. Төрелкаө ва колө содтывыны. Вѣд-
лалөны 20 лун, сы бөрын став чужөм көјдыс лыдсө отлаа-
лөны да төдмалөны чужан прөчентсө.

Көјдыс чужөм вылө оз өтмында пөраыс ков. Колө
лыдөөныны бур көјдысөн, жынјыс-кө сылөн чужө тащөм
сроқјасын: 3 лун мыстѣ — брјуква, капуста, редіс, куш-
ман, соркнѣ; 4 лун мыстѣ — шпінат, цїкоріј; 5 лун мыс-
тѣ — огурцы, ањкыщ, манголд; 6 лун мыстѣ — бобі, лук,
свеклө; 7—20 лун мыстѣ — морков, петрушка, тыква, то-
мат да укроп.

Кыз ми аңам, тащом нога чужтом выло коло уна
 поро. А мукод дырји кюдыс лоо бостома зик кожом воз-
 вылас, да коло регыда кадон тодмавны сылыг качествосо.
 Наука важысаң-нын корсис, кызи тодмавны регыда кадон
 кюдыс чужомсо. Они тодмалоны краскаа ваон. Кык-ку-
 јим грамм аңлиновой краска индго, кармин гуд-
 ралоны метр вао. Со кюдыс тус весалоны кышыс да
 лезоны сijo ва пышкас кымынко час кешло. Тажо крас-
 каыс ijjo сомын кулом кюдысјасо, кодјас i краситчыны.
 Мукод кюдысјас оз краситчыны. Нажос пожо лыдыны
 ловјасон, кодјас вермоны чужны. Ловја кюдыссо лыд-
 домон тодмалоны чужан прочентсо. Тодмаломыс нужало
 5—6 час. Вернојажык тодмалом выло коло бостны кы-
 мынко проба да на пышкыс вочны шоркоддем вывод.

Кюдыслон соктаыс вежласо сорт сертыс, ку-
 чао визома, јонао васод, воома да с.в. Серт, тајо веж-
 ласомјасыс абу зев гырыс. Зев колана тодны кымын
 кюдыс тус ошјо шуам кот, оти граммын, мед тодмавны
 кымын быдтас да ыжыдо площцад ковмас пуктас јорын.
 Оти граммын лоо тамында кюдыс тус:

Боби	2	пуста	270
Аңкыш	4	Жежыд кочана	
Тыква	7	капуста	280
Огурец	40	Томатјас	290
Манголд	44	Горд кочана	
Свекла	75	капуста	350
Скорцоњер	95	Морков	370
Редис	110	Галан	370
Шпинат	120	Соркы	540
Редка	125	Укроп	600
Кольраби	250	Петрушка	600
Лук	260	Цикорij	670
Цветной ка-		Кочана салат	800

Костом. Кушом суро пуктасјас буржыка артмоны
 козан-ко не колан вога, а важ (кык да кујим вога) кю-
 дысјасон. Огородникјас сijos зев лосыда тодоны практи-
 каыс, но од сецдон кюдысыс нобигад оз век вескав, а
 овмосын вермас не лоны. Тани куча визом пожо вежны
 јона да бура костомон. Кюдыс тыра мешоксо ошодоны

1—2 төлыг кежлө пач бердө, мибө 10—12 час костөны 40—45° шоныдын Цельсия градусык серти. Бура костөм көйдыс өтщөщ чужө, дыржык оз щык, а быдтасяс оз вывти корвыв мунны (капуста, корнеплодяс).

Көйдыс көзө давлөмөн өдйөжык чужө. Тажос пажыда колө нуөдны Войвылын сещөм пуктасяслы, кодяс нөжжө чужөны (лук, укроп, морков, петрушка) да шоныд радейтөны (огурцы, томат).

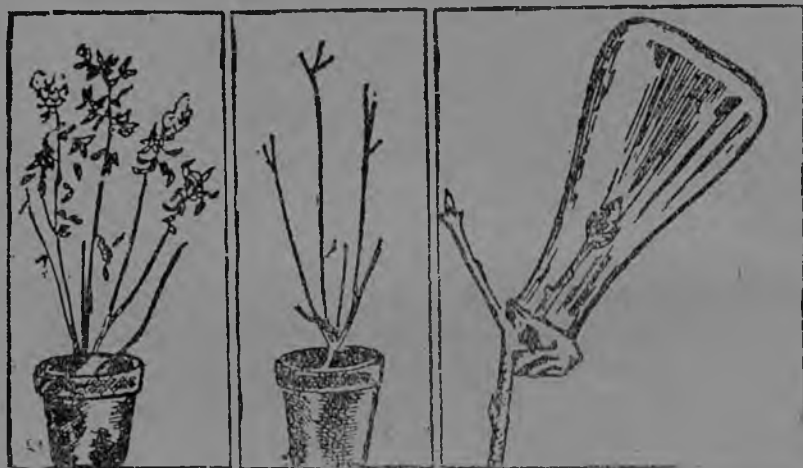
Көзөдөм мунө кык ногөн. Öви-кө, көйдыссө гудралөны лыакөд, мибө мукөд, пуктөны тастіө мибө мешөкө да төвнас кос, вылі местаө гуалөны лымпыщкө. Тулысын, лым сывны заводитчөм бөрас, сійөс пыртөны пөдвалө мибө көбрөгө, да визөны сені көзтөзыс.

Мөд ног вөчөны ярославскөй огородныкяс. Налыс ужсө колө-на прөверитны опытөн. Тулысын, көзтөз төлыг вөйдөр, чужтөны көйдыссө да ныр тыдовтчөм бөрас најос гартөны ва рузумө, сесса пуктөны тастіө да петкөдөны көзтөзыс көбрөгө. Возза ногыс көзөдөмнас төдмавсө кущөма көйдысыс чужө, а мөднас—вермө оз вөзө быдмыны.

Көтөдөм. Кујим-нөл лунөн нырјасан көйдысјас көзөны косөн. Нөжжөжык полдыс кыз кыша көйдысјас (свеклө, морков), медбур возвыв көтөдны. Көтөдлөм көйдысыд өдйөжык чужө. Көйдысјас пуктөны төрелкаө мибө чашка-блудө ва пыщкө. Суткі пыщкын кыкыс көйдысјасөс колө гудрыштлыны да васө вежны. Көйдысјас көтөдөны: өгурчі, салат, аңкыщ—1 суткі, лук—2 суткі, морков—3 суткі, свеклө—4 суткі. Зера, көзыд поводла дырјі буржык көзны кос көйдысөн. Көтөдлөм көйдысыд ташчөм көзыд поводла дырјыд дыр оз вујяс, да сы понда кокняа бостчө сіемыны. Көзөмсө-кө лоө сормөдөма да көтөдлөм көйдыс вескалө вывти кос муө, колө көйдыс чужтөз, нырјастөзыс мусө кіскыштавлыны ваөн мед пыр мусіныс вөлі небыдкод.

Возвыв көйдыс нырјөдөны сы понда-мед ескө өдзөдны сылыс чужөм, вујясөм. Тазөн көзөмнад пуктасјас, көзаяс бостчөны өтмөзажык. Көтөдөмөн полдөдөм көйдысјас кістөны мешөкө да суйөны сійө мешөксө торја дозјө көтөдөм пільнөй пыз пыщкө. Пільнөй пызсө кадыс-кадө колө кіскыштавлыны мед пыр сійө вөлі васөд да визны

шоныдынын, пач гөгөрүн. Мыјон көјдысјасые мытчыгасны
 нырјас пырыс-пыр-жө колө көзны. Вітчысны јонжыка вуж-
 јасөм һинөмла, өд куажык вужјасыд көзігад зев кохыја
 чегјасөны і көјдысыс сы понда кулө. Лок поводфа мбө



13

Шујгалаас—еҗиленөн ловзөдөм сирен, шөрас—сіз быдман сирен,
 веокыдлаас—кызі еҗилен пар сетөны.

мукөд прічинајас мешајтөны көзны, быдтан көјдыс колө
 сувтөдны көзидіно (3градус шоныдыс мед унжык ез вөв
 температураыс) да сізөн кутөны воzө быдмөмсө. Лоө-кө
 көзөма воzвыв чужтытөм көјдысјасөн, колө быт мед
 муыс, почваыс век вөлі һебыд, влажнөј, козмас-кө муыс,
 козмасны көзәјаслөн і том вужјасыс а сізкө—сувтас
 налөн і воzө быдмөмыс.

Сҗі мулірујтөм. Бөрја кадјасын наука төдмалө
 зев һнтереснөј тор, коді, көза—пуктасјас вөдітөмын
 вермас сетны тајө војасө-жө зев гырыс выгөдајас.
 Кушөм сурө хіміческөј вешествојас фејствіјө понда
 зөһ быдтасјас, мбө налөн кушөмкө торја јукөнјас мбө
 көјдысјас вермөны өдзөдны суса быдмөмлаһ, сөвмөмлаһ,
 а сы понда—зев јона содтөны урожајсө. Көза-пуктасјас
 вылө тазөн фејствуйтөмыс шусө сҗмулірујтөмөн.

13-d серпас вылын петкөдлөма, кызі сиренлөн
 төв понда учыс ув кад вотөз еҗилен һыма газ фејствіјө-

асны
вуж-
кыҥа
лбө

өн садмө да коржассө. Емөс индөдјас, мыј тајө газыс сы ногөн-жө дејствүтө і картупел ыло. Тащөм фактјасыд петкөдлөны, мыј пуктас вөдөтысјаслөн емөс воз- можностјас бостны воз воөм урожајјас. Мед-нын јона өні төдмалөны ылы хіміческөј вешщөствојаслыс көза-пук- тасјас ыло дејствүјөсө мусінмө сүјөмөн (көзөмөн), лбө көјдысјас тащөм вешщөствојассыс вөчөм растворын көтөдлөмөн.

Огород-нычество практиказын тајө абу-нын сещөм ылытор. Важысаң-нын көн-сурө огород-ныкјас пөмзүтчыв- лісны камфараыс, лбө водород перекісыс вөчөм раст- ворјасөн, лбө хлорнөј ваөн важмөм понда чужтөм көј- дысјас көтөдлөм могыс. Көтөдлөм бөрын көјдысјаслөн чужан способностыс содліс. Јона важ кадјасын-на кітајечјас көтөдлывлөмаөс көзөм вөзвылын ріс көјдыс ку- јөд ваөн урожајјас кыпөдөм ыло лачаөн.

олө
вөв
ө-кө
мед
ыс,
втас

Опытнөј учреждөңнөјас төдмалөмаөс, мыј мусінмө хіміческөј вешщөствојас сүјөмөн (јод, маргаңец, мышјак да мукөд тор) быдтасјаслөн урожај јона содө, кыптө. Медјонасө та боксаң вөлі вөдлалөма көза быдтасјас. Вітсо грамм јодістөј камі гектар ыжда муө сүјөмөн ідлөн урожај кыптөмыс 34% ыло. Ветымын кілограмм сернокіслөј маргаңец гектар му ыло разөдөмөн зөр- лөн урожајыс содліс: 17,4% ыло, туғыслөн да 20% ыло ізасыслөн. Комын кілограмм јодістөј маргаңец гектар муө сүјөмөн ріслыс урожај Јапон-јаын кыпөдліс- ны шөрвыјө арталөмөн 30 прөчөнтөз. Неважөн вөлі каңалөмаөс, — міңеральнөј мувынсөданјас пыщкын быт колө лоныңеуна бура, абу-кө бураыс, мувынсөданјас оз вермыны сетны колан резултатјас быдтас ыло.

алө
мын
јас.
нда
лбө
аң,
јас
лөн
іјө-

Став тащөм фактјасыс петкөдлөны, мыј өнөз төд- малөм мувынсөдан средствојас, колө-на јешщө содтавны ылы средствојасөн. Та боксаң вөссөны паскыд ылы тујјас ылы воз- можностјас опытнөј учреждөңнөјас вөзын.

Мөд ногса опытјас вөчавлывлөны көјдысјас ылыын көзөм вөзын. Та боксаң сіз-жө ем зев уна да зев іңте- реснөј торјас. Индөны уна-пөлөс хіміческөј растворјас. Растворјасын көтөдлөм көјдысјасөн көзөм бөрын көза- пуктасјас зев өдіјө ызөптөны быдмыны і сетөны јона төдчана гырыс урожајјас.

Ми огө сувтлөй лучкыжака тајө опытјаснас төдмасөм могыс. Опытјас абу-на ештөдөма помөз. Индам, мыј градыв пуктасјас етүмүрүтөм могыс поңө видлыны слабажык вөчөм растворјас (1-2%) серыстокислөј марганецыс да кичөртөм формалыныс (өти јукөн 300 јукөн ва вылө). Тајө средствојасыс абу дөнаөс і сетөны ыжыд пөлза Испытајтјасөн сетлісны зев бур резултатјас. Өти сајын-жө-і формалын көјдысјасөс протравлывајтө (дезинфекірујтө), а марганецыс пырө витаминјас составө.

Көза-пуктасјас куза опытној ужјасө колө бостчыны градыв пуктасјас вөдитыс колхозјаслы. Өтүвјөн ужалгөн научној опытјас, исмедовањњөјас нуөдөмөн да артөм резултатјасөн мөда-мөдөс төдмөдөмөн, поңас озырмөдны наука выл торјасөн, кодјас отсаласны сылы ічөтк кадөн разрешитны уна, зеволана өнја мојас.

ВОССА (ВЫЛЫГ ГӨРӨМ) ГРУНТӨ КӨЗӨМ

Көзан кад. Мусінлөн температураыс оз лөсав быд көјдыслы өтмоза. Капуста, галан, соркны, кушман, свеклө, морков, ањкыщ, бостчөны вужјасны 3⁰ шоныд дырји, картофеллы колө-нын 8⁰, а өгурцылы — 12⁰ -нын. Быдтасјаслөн том петасјас оз өтмоза повны тувсовја көзид поводфаясыс, пужја војјасыс. Тајө колө төд вылө бостны огородној пуктасјас көзан кад лөсөдигөн. Медвојдөр колө көзны сещөм пуктасјас, кодјаслөн көјдысјасыс чорыд кыш пыщкын, требујтөны полдөдчыны унжык ва, да петасјасыс оз повны асызја пужјасыс. Тащөм пуктасјасө поңө индыны: свеклө, морков, ањкыщ, петрушка. Тајөјас бөрын — лук, картопел. Медбөрын көзөны өгурцы, томат да м. т.

Гожеа көзаяс овлөны унжыкысө мөдпөв көзаяс, өдјө воан быдтасјасөс — редис, шпинат, салат.

Мед-нын јона колө мөвпыштыны арса көзаяс јылыс. Арын поңө көзны кокныжык да вынажык мујас вылө, көні муыс оз кичермы да вылысыс оз коркаас. Градјас вөчавсөны арсањыс. Градјас вылө визјөдчөны бөрөздајас радөн-радөн, кытчө көзөны көјдысјасөс. Торјөн лөсөдөны һебыд му, мибө лыа көјдысјасөс тыртавыны. Кор муыс аікөз-нын кынмас і поңас нафөйтчыны, мыј сіјө

асом
мы
ыны
мар-
укон
жыд
тјас.
езін-

тулысоз оз-нын сывлы, кјдысјас кзоны лсгддм бррдз-
јасо і вевтёоны лсгддм муон, лібө лыаон. Колө вочны
сізон, мед кјдысјас арсаңыз ез нырјасны і косон, лібө
неуна полдыштөмөн, пырісны лым улө. Воэ тулысын,
мыјон град вылыс мунас лым, кјдысјас отвылыс ызоб-
тоны быдмыны. Арын кзөм вужтырјас вооны кык-ку-
јім вежонөн воэжык дај сетоны буржык урожајас.

ыны
қалі-
арт-
оэас
ылы
гјас.

Кзан ногјас. Градјас вылө зев-нын шоча кзлө-
ны којалөмөн. Некушдөм боксаң којалөмөн кзөмтө оз
поэ лыддыны выгоднойон. Кјдысјасыс колөны унжык кој-
алөмнас, дајоз отмоса
нырјасны, быдтасјас-
лөн мөда-мөд костныс
кушдөм вескалө, өтi-кө,
а мөд-кө — сөктаммө
најө дзөоритөмыс. Он
сібав весавны јогту-



14-өд серп.
Бррдзда кодјан.

бсав
ман,
ныд
нын.
кө-
ылө
мед-
ыс-
ун-
щөм
пет-
кз-

рун, сөкыд шочмөдны, му небаөдны, окучивајтны і став
ужсө быт лоө вочны куш кiон. Тајө став ковтөм сөкыд ужјас-
сыс поэ мездысны радөн-радөн кзөмөн. Град куэа, лібө
пөперегыс отпаста візјасөн вөчавсөны кујім пелөса бррдз-
да вөчан коканөн (14 серпас) бррдздајас. Бррдздајасө
рөвнөја, гырыс коластјастөг кзсөны, да куран мышкөн
тыртчөны муон. Бррдздајаслөн жуждаыс кјдыс тусјас
сајын—өтi сантиметрсаң (посы кјдысјаслы) нол санти-
метрөз (гырысжык кјдысјаслы). Лажмыджыка колө вевт-
тыны муон сојөд местајасын да васөд местајасын.

јас,
ыс.
лө,
јас
да-
лө-
кор
сіјө

Кјдысјас візтөм (економитөм) понда поэ индыны
көт і унжык кад бостан метод, но практика боксаң бур-
жык метод — чукөрөн-чукөрөн (позјасөн) кзөм. Град вы-
лын мөда-мөдсаң отылнаө вөчавсөны колан жуждаа
чуңтујјас. Быд чуңтујө пуктысөны 2-3 тус. Мытчыгыс
петасјас пөвсыс колөны медса јонсө, а мукөдсө сы
бокыс нещышталөны. Радјасөн (град пөперек) кзигөн
либө којалөмөн кзигөн колө град гөгөрыс вочны бррдз-
да да кзаны сіз-жө сіјө бррдздаас. Öтiкө таэон оз вес
вош му, а мөд-кө—град бокө кзөм пуктасјас өдјөжыка
сөвмөны сынөдыс најө вужјас дiнө буржыка, сібалө-
да.

Тажо индөм көзән ногјас—кіпомыс көзән ногјас, бостөны уна вын дај уна кад. Гырыс совхознөј, колхознөј да пригороднөј огородјас вылын став ужсө, сиз-жө і көзән уж, колө механізірујтавны. Но вескыда колө шуны, мі өнөз өмөла візөдлім вужтырјас вөдүтөм вылө, сы понда ошјысны бур механізація лөсөдөмөн оз поэ, мед јона-нын көзөм механізірујтөм боксан. Мед јона



15

„Планет“ сејалка.

өнөз паскалөма кі-
өн ужалан көзән
машіна „Планет“
(15 серпас). Пла-
нетөн поэө көз-
ны лөсыд радјас-
сөн і позјасөн. Кө-
зән роэјас поэө
лөсөдавны көјдыс
тусјас серті. Пла-
нет лөсыда пунктө
көјдыс, лөсыда
вевтө, коккід вө-
дүтчыны, но өмөс
сылөн сиз-жө зев

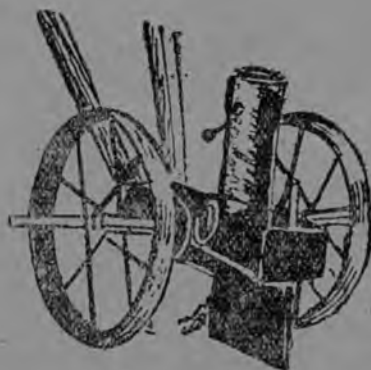
төдчана сузсытөмторјас. Кузмөскод көјдысјас көзән аппара-
ратын крукасыштавлөны, сы понда вермас көзсыны костјас
колөмөн да чукөрөн-чукөрөн. Тазөн мунө унжык көјдыс
колөм серті. Көзән машінаөн лөсыд көзны рөвнөј му,
но градјас вылын ужавны колө војдөр бура велөдчыны.
Поэө сешөм ногөн лөсөдны. Ручка бердас віжадөн суј-
ны бед, мед ескө сіјө беднас кыклы поэіс кыскыны
көзән машінасө град костса бөрөздајас куэа мунөмөн.
Неважөн Англіјаын лөсөдөмаөс выл типа кіөн көзән
машіна (16 да 17 серпасјас). Көзән аппаратыс сылөн
ужалө лөсөдөм колөса бергалөм серті. Колөса мунө да
бергалө пу рејка куэа, коді пуктысөө град вылө кола-
на ногөн мөнејка моз. Тажө көзән машінаыс көзө рөв-
нөја вескыд радјасөн. Машінаөн вөдүтчыс огородкыјас
ошкөны сіјөс. Став кіөн ужалан көзән машінајас вер-
масны көзны не сөмын кос көјдыс, но і көтөдөм мөбө
весіг неуна нырјөдөм көјдыс, сөмын воэвыв најө колө
гудравны кос лыа пышкө.

ПУКТАСЈАСОС БЫДМИГОН ДӨҮӨРІТӨМ

Му корка бырөдөм. Подзолнөй да сојөд мујас вы-
лын, зерјас бөрын артмывлөны кос коркајас. Сіјө корка-
јасыс мешајтөны том көза-пуктасјаслы петны ортсө.
Коркајас-кө артмасны, колө пырыс-пыр-жө најө бырөдны



16
Пу рама отсөгөн ужа
лыс сејалка.



17
Сејалка, коді ое вылө сүјөм
көльөсаин заводітө ужавны.

мусө һебзөдөмөн. Му һебзөдны позө уна піһа көрт
куранөн мбө мујасыс-кө гырысөе — кокһыдлік катокөн.
Сіјө катокас колө тувјавлыны кык сантөметр кузта
кымын көрт шіпјас.

Кіскалөм. Градвыв пуктасјаслы колө зев уна ва:
салат, шпінат да капуста пышкын ва артавсө 95 прө-
центөз, вуж тырјасын (корһефлөдјасын) 85 прөцентөз,
свежөј аһкышын—80 прөцентөз. Пуктасјаслы-кө ваыс
оз сузсы најө быдмөны посһа, мукөдыс пуасөны, бост-
чөны зорізавны. Кокһа бостчөны зорізавны свекла,
редіс, шпінат, салат, лук. Зорізалан пуктасјас һекор-
һын оз вермыны сетны колан качества продукта.
Ваыс-кө мусінын колөм сертө унжык сіз-жө абу шаһ.
Зеражык гөжөмын пуктасјас-кө јона васөдөс, еща налөн.

сакар да мукөд пөтөса вешествојас, дыр оз воны, вислосөс і пөштї оз шогмыны вїзны төлын, сїсмөны. Медса бур, мусїнын-кө вөлі шөркөд-дема колан ва. Ыжыд огородјастө, уна градјастө кіскалөмыд сувтө зев дона, кыпөдө асдонсө пуктасјаслыг. Өтї гектар-кө бура кіскавны колө 40-50 дас-часа ужлун. Војвылын улруажык клімат понда градјас кіскавлөны сөмын рөсәда садї-тігјасөн да пуктасјас мытчыгтөз, көзнысө кө најө мыјла-кө сормісны.

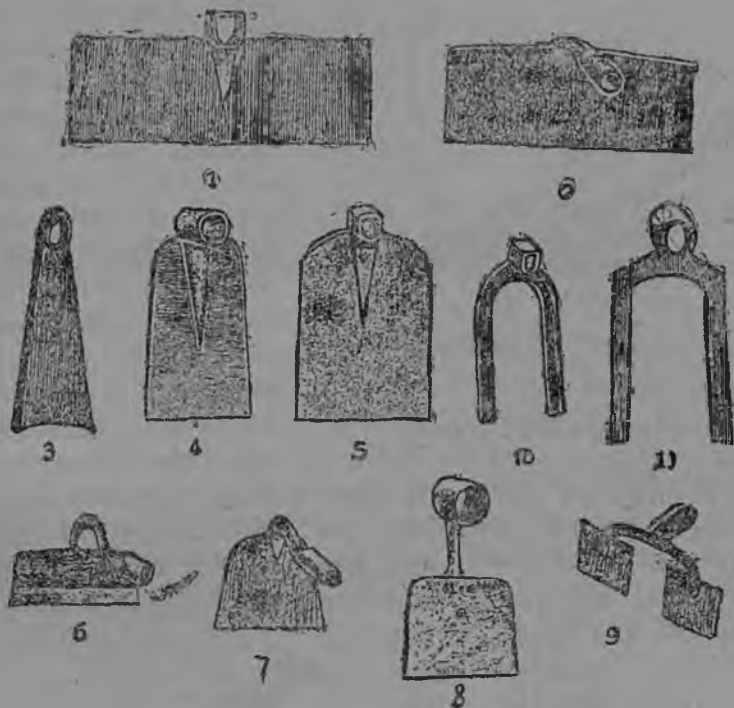
Кос гожөмјасын 8-10 лун пыщкын өтчид градјастө кіскалөмыд вермас лоны зев выгоднөјөн, тырмымөн вештас пуктөм трудсө. Кіскавны колө не сїзі, кызі кіскалөны мїјан сїктјасын—пызјыштасны вывсаңыс не-уна дај шаң. Муыс көтаслас сөмын сантиметр кызта гөгөр, пуктасјас вужјасөз ваыс оз воны да сїзі і космас. Ташөма кіскалөмыд отсалө сөмын артмыны му корка-јаслы, а быдтасјаслы некущөм буртор оз сет. Буржык кіскавны гежөда, шоча, но мед муыс көтаслас 15-20 сантиметр гөгөр. Мед-нын јона колө ваыд том пуктас-јаслы, кор налөн вужјасныс жеңыдїкөс-на, оз-на сузны јуны мусїн пыщкөсса васө.

Медбур ва градјас кіскавны—војтва (зерва), јува, прудва. Јукмөсва (колөдечва) да клучва пуктасјаслы абужык ошканаөс көзид пондаыс. Көзид ватө зев оз радејтны шонид радејтыг пуктасјас—өгурцы, томат, тыква да мукөд. Көзид ваөн кіскалігөн налөн быдмөмыс сув-тө. Пуктасјасөз кіскавтөз јукмөс ватө мбө клучватө колө ывлавылын пельсајасын шонтыны, суткі гөгөр, сө-мын секі почас кіскавны градјастө. Некоп оз поз кіс-кавны градјас нур вывса сөд гудыра да ржавчінаа ваөн. Сещөм ваад емөс пуктасјаслы зев вреднөј зев јадөвітөј вешествојас.

Медса бур кад градјас кіскавны 4-5 час рыт гөгөр, кор шондыс оз-нын сещөм јона сот. Рытлаңыд кіскалөм ваыс оз-нын удїт төлавысө і војнас удїтас бура көтөд-ны мусїнсө. Кіскавны колө кыкыг-кујмыс. Первојсө колө кіскавны ещәңк, мед сөмын көтасыштас градвы-лыс, мөдыс мбө којмөдыс кіскалігөн кістөны сымында, мед ескө көтөдны градјас сещөма, мыјда колө. Та но-

гон кіскалөмнад став ваыс пырө градјо, оз візывт град-
јас кост бөрөздајасө.

Лејкајас колө віңны сөстөма. Кыз-сурө віңөмнад
најө регыд кадөн шыксөны (сімөны) да вес шыбытчө-



18-öd серп.

Цапајас: 1-2—паскыд цапајас; 3,4 да 5—векныд цапајас;

6-7—англјјскөј цапајас; 8—абу шогмана, тугтөм цапа;

9—кык ныра цапа; 10-11—віла модаа цапајас.

ны. Быдво најөс колө красітны масланөј краскаөн, да
кіскасөм бөрын өшөдны вылө пыдөсөн нырпожсө пер-
јөмөн.

Јог турунјаскөд вермасөм. Јога турунјасыд
медлок врајас быд градвыв пуктаслөн. Накөд верма-
сөм градвывпуктасјастө вөдітөмад вывті ыжыд мог
огорофныклөн. Јога турунјас мырфөдөны пуктасјаслыг
југыд, ва, сынөд; пөтөс вешществојас да разөдөны быд-

сама-пөлөс турун-вужыр висөмјас. Јога турун пөвсад сіз-жө зев бура зөбсөны быд сікаса вредітелјасыс. Накөд вермасны лоө упорнөја, дугдывлытөг да лок турунјасыд зев виңовөг зев вужјасысөг. Сөмын өтї кушөмкө јог



19

Вөлөн ујалам пропашнык „Планет“.

турун вермас сетны со сурс гөгөр вужјасан көјдыс. Унаыс ташөм көјдысјасыслөн овлоны аслыс сама лебалан аппаратјас вермөны лебзыны зев ылөз. Најө весіг оз кувны скөт рушкуын да разалөны мујас вылө кујөдөн. Уна вөса јог турунјас разалөны не сөмын көјдысјасөн, но сіз-жө і вуж торјаснаныс. Лок турун јывмөмкөд вермасны абу кокнїд, колө прїмїтавны чорыд мерајас, јогтурун бырөдөм могыс колө нуөдны көјдыс весалөм, мед көзігөн көјдысјасыскөд ез вескавны му вылө, кујөд компостїрујтөм лїбө вылынжык індөм Кранц ногөн кујөд візөм, аскадын межајасыс турун ышкөм, арын градмујас жужыда гөрөм, мөда-мөд вежкост пуктасјасөс вөдітөм і унаыс кїөн да машїнаөн градјас весалөм. Медунаыссө градјас весалөны кїөн аслас нога інструментјасөн. (18-d серпас).

Локтурунјас бостчөны бырөдны тулысын кыз-мыј позө возжык, кор быдтасјас сөмын-на нырнысө лептыштасны. Медбур зерыштөм бөрын, лїбө кіскалөм бөрын. Локтурунјас васөд мусыд позө нещыштны вужнас і бырөдны зїкөз. Кос мусыс нещкігөн налөн вужјасныс орјассөны, колөны муө, і возө бостчөны јешщө

30



20

Кїпомыс ујалан пропашнык „Планет“.

ad сіз-
Лакөд
јасыд
ө јог
сетны
вужја-
ыс та-
ыслөн
сама
ратјас
ны зев
іг оз
пкыын
ас вы-
вога
алёны
јасөн,
орјас-
колө
могыс
ыскөд
ө вы-

лп-
м бө-
вуж-
ужјас-
јешцө

јонжыка быдмыны. Весавны лок турунјасөс колө не сө-
мын градвылыс, но сіз-жө градјас бокјасыс, бөрөздаја-
сыс. Пыржык сізі і вөчны. Градјас вылыс да бөрөзда-
јасыс нещкөм турунјас ідралёны градјас костыс куран-
јасөн да чукөртёны во гөгөр кежлө лөсөдөм компост
чукөрө. Јог турун гожөм чөжнад градјас весавны колө
некымыныс, јогөссөм серті.



21

Плаңет ужалө

Көт мед неуна кокнөдышты тащөм нөжјө муныс
сөкыд ужсө, пощө рекомендујтны вөлөн лібө кіөн ужа-
лан „плаңет“ пропашныкјас (19-20 серпасјас). Градтөм
огородјас вылын радөн-радөн пуктасјас вөдітігөн та-
щөм өрудөјаснас јона пощө пөмзүјтчыны. Пощө најөн
пөмзүјтчыны сіз-жө градјас вылын пуктасјас вөдітігөн,
сөмын щерт ещажык удобствојасөн. Бөрөздајасыс та-
щөм өрудөјасыд весалёны лапаа пінјасөн, а градјас
вылыс весалігјасөн медлөсыд пөмзүјтчыны торја пурт-
јасөн, кызі петкөдлөма 21-d серпас вылын. Ручкајас
бердө, кызі і көзан „плаңет“ бердө лөсөдчө вејтрадөн
бед. Пуртјассө колө віңны пыр лечыдөн. Ныжөс-кө
пуртјасыс сөкыд лоө ужавны весіг кык мортлы. Пук-
тасјас костті быт лоө весавны кіөн.

Научнөј учреждєннөјас өні корсёны хімическөј
средствојас, кодјас отсөгөн мед ескө пощас буржыка
вермасны јог турунјаскөд.

Та могыс франціјаын пөмзүјтчылісны сілвінітөн,
коді өтпырјөн лоө бур камјнөј мувынсөданторјөн. Не-

важон тајо совсө зев уна адзисны мјанын Сомкамск гөгөрын. Оні заводітөма-нын сіјөс перјыны. Јог турун-јас унаыг мытчыгөны градыв пуктасјас көзтөз, торја-нын сещөм інјасө, кытчө колө пуктыны рөсада. Сілвініт медбур кіскавны, кор јог турунлөн 4-5 корјыг унжык абу-на быдмөма. Посңиа ізөм сов асылын јона лысва дырји колө кожавны участок куңа гектар вылө 8 цент-нер мында.

Шочмөдлөм. Машинаөн көзигөн быдтасјас петөны орјавлытөм вічөн, мөда-мөд дінсыныс коставлытөг, ме-дым вермісны најө лучкі быдмыны, колө кыз позө воз-жык најөс шочмөдлыны. Медвоззаыг колө торјөдлыны сізі, медым быдтасјасыс колісны негырыг чукөрјасөн, өвілаө 5-с петасөн, а костјасө 3-4 см. пастаөн кыр-лөдлыны. Лун 10-15 мысғи быд чукөрыг колөдгө сөмын өғи быдтас, коді медса јон да зоңвіза, а мукөдыс шыб-лавсөны. Шочмөдлыны колө гожөм быдөн кымыныс-кө, кыз быдтасјасыс кутасны эескөдны мөда-мөднысө.

Вылыс мусін небаөдөм (кокалөм). Градлыг вылыс мусө пыр колө віңны небыдөн, рышкыдөн, медым вер-місны пырны пуктас вужјасө зер ва да шондіөн шонтөм, сөстөм сынөд. Сыыг кынңи, вылыс му небаөдөмөн дыр олө арын да тулысын јіжөм ва. Вылыс мусін небаөдлө-ны коканјасөн, цапаөн мбө гөрыштөмөн. Небаөдны колө гожөм быдөн кымыныс-кө. Медса бур небаөдны зерөм бөрын, мыјөн муыс неуна космыштас.

Бугрітөм. Корнеплодјаслөн вужјасыс (свеклө, га-лан, кушман) мукөд дырји мытчыгөны му вылысө-да, он-кө бөр тырт муөн, шонді југыдсаң лооны нузвіж рөма-өс да воштөны ассыныс көрсө. Быдтас корјас бердө му лепталөм шусө бугрітөмөн. Бугрітөны сіз-жө картупель, медым лоө тыражык. Сыыг кынңи, бугрітлөны сещөм пуктасјас, кодјас муөн тыртөм кор кокувсаңыс вермөны лезны выл вужјас да сізөн унжык богтны муыс вајан (капуста, томатјас) (22 серпас).

Бугрітлөны пуктасјас вылыс мусін небаөдөмкөд өт-пырјөн да сіјө-жө өрудөдјасөн (коканөн, цапаөн, гөрыш-төмөн). Рад костјас-кө паскыдөс, быдтасјас жужыдөс (кузөс) да плөщадыс ыжыд, позө бугрітны вөлөн.

Вожјас чінталом. Кымын уна артмас быдтаслөн му вылысса вожјас, сымын најо лооны посніог. Медым быдтыны гырысжык да буржык качества пуктасјас, лішнөј вожјассө вундалөны да шыблалөны. Көјдыс быдтан пуктасјасө колөны 3-4 вож да мукөдсө вундалөны, медым бостны бура воом көјдыс. Тыквалыс лішнөј вожјассө вундалөны-жө, медым ыжыда быдтыны плодсө. Огурцылыс куза быдмыс вожјас щөщкорталөны јывјасөдыс, медым выныс мунас јонжыкасө плодјасас.



Корјас тренірујтөм. Вывті јона бурмөдөм, „сыла“ мусін вылын унаыс овло сізі, мыј пуктасјас мунөны корјө – быдмөны міча пашкыра, гырыс корјас (ботва), а му пыщса колана плодјасыс (лук, галан, картопел) омөма быдмөны. Сещөм дырјі выгөднө дугөдны корјаслыс да зајаслыс воэө быдмөмсө. Дугөдчыссө кокнідік катокөн 22 вылыстыс нуөдөмөн, пөвјөн лічкалөмөн Бургитөмлөи отсөгыс. лібө прөстө кіөн чегјалөмөн да му бердө лічкалөмөн (куснөдлөмөн). Ташөм операціјыс шусө ботва тренірујтомөн.

Көзјдјаскөд вермасны колө відчисана мерасјасөн, лібө кыммөм пуктассө лечитөмөн. Відчисана мерасјасөн лоө пөјім камјнөј мувынсөданторјас мусінө сужөм. Тақі вынсөдөмөн быдтас клеткајасын сокыс лоө озыржык совјасөн да озжык кут сетсыны көзјды (кутас кынмыны улынжык температураөн). Медбөрын, позө вермасны көзјдјаскөд медга прөстөј ногөн — шыныс сажөд вөчөмөн. Кыммалөмјас пыр овлоны сез дырјі да лөн поводда дырјі, а кымөра дырјі муыс омөлжыка торјалө чөжсөм шоныдыс. Поводда серті позө-кө відчисны асылын кыммөм, колө јөр вестө вөчны шыныс іскусственнөј сажөд (завеса), коді кымөр моз-жө віэө мусө көзјалөмыс. Јөр пелөсјасын төвладорсаң өзталөны біпурјас көстөм трундаыс, лысјасыс да кос увјасыс. Одјө сотчыны лезны оз ков, медым унжык лоө шыныс.

Лечітан мерајасөн ловѣдöны көзүдөн шыкөдөм быдтасјасөс. Кынмөм быдтасјас-кө сыласны кајөм шондi возын ödjö, најö унжыкыссö зiкөз кувлöны, а сылөмыс-кө лоö назөн, најöс позас-на ловѣдны. Та мogyс колö асылын воз пызыны (резны) пуктасјассö көзүд ваөн, кодi кутас көзөдны корјаслыг вылыссö да назмөдас сы-лөмсö (сыласны нөжжö, вочасөн). Валы колö пуксыны корјас вылө поснiдiк војтјасөн. Сы понда медса бур пöмзүтчыны резсан пpиборөн (опрыскивател), кодөн вöдiтчöны пуктас сојыг гагјаскөд вермасiгөн (23 серпас).

ВIРÖЧЈАС ДА ШОНЫД ГРАДЈАС

Градвыв пуктасјас вöдiтан овмöсын медвоз колö тöждысны капуста, галан, свеклö, öгурцы да мукөд пö-лөс рöсadaјас чужтөм вылө шо-ныд да көзүд вiрöчјас лөсөдөм понда.

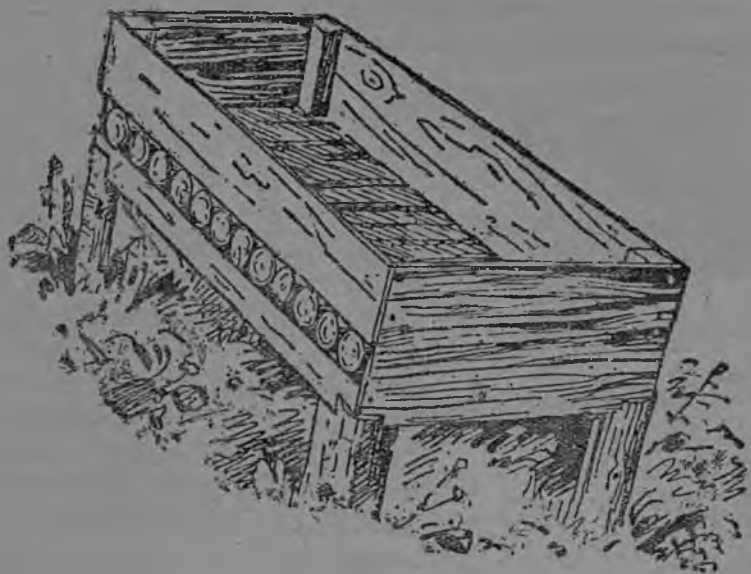


23

Опрыскивател „тремасс“.

Көзүд вiрöчјасөн пас-кыда позö вöдiтчыны Војвыв крајса лун вылын. Ташөм вiрöч вылын позö быдтыны көзүдыс повтөмжык быдтасјаслыг рöсöда (капусталыг, галанкалыг). Көзүд вiрöч пыдi бостöны прöстöј град, кодөс лөсөдöны арсаң да тупкöны војла дор боксаң стрöј-баөн лiбö заборөн. Тулысын зiлöны, медым градјыс возжык сылiс. Лiшнöј лым сетыс шыбла-лöны лiбö вылысас којöны са, медым регыджыка сылас, а вылыс кын мусö жугөдлöны коканөн лiбö лөмөн, медым лунса шоныд сынöдыс кок-нiа пырiс пыдлаңö. Кор градјыс сылас, сы вылө пук-тыссö пöвјасыг тувјалөм, нол пелөса, пыдöстөм јаш-щiк, кодлөн ыждаыс градјыс неуна iчөтжык. Јашщiклөн лунла дор стеныс колö 18-20 см. судта, војла дорыс — 25-30 см судта. Бок стөнкајассö вöчöны возлаңö пöка-төн. Јашщiк пыщкыг мусö колö зев јона поснöдлыны, небзөдны. Көјдыс көзöны коснас.

Медым візны петасјасѳ војга да асја кѳзыдјасыс,
јашщік стен бердѳ ортсысаңыс лептѳны му (мудјѳны),
вылысас пуктѳны кымынкѳ мајѳг, да вој кежлѳ вевтѳѳ-
ны рѳгѳзаѳн лѳбѳ ізасыс кыјѳм кѳверѳн. Тащѳм вірѳчсѳ



24

Кѳзыд вірѳч

вѳчны зев кокнѳ, сѳмын мукѳд боксаң оз поѳ лыдды-
ны сѳјѳс бурѳн: му пыщкѳс шонавтѳмла быдтасјаслы лѳѳ
кѳзыд, кѳзны поѳѳ мај медвоѳза лунјасыс ѳе воѳжык,
вірѳч вылѳ кокнѳа вескалѳны курѳгјас да сѳјѳ воѳѳ.

Став тајѳ тырмытѳмторјассыс поѳѳ мынтѳдчыны
кок јылѳ вірѳч вѳчѳмѳн. Пелѳсјас улѳ сујѳны муѳ кер-
јыс вѳчѳм ѳол сурја да вылысас пуктавсѳны пѳперега
пујас. На вылѳ волсавсѳ гѳрбушјасыс лѳбѳ мајѳгјасыс
жѳж да сувтѳдсѳны пѳвјасыс бокјас, муѳ вѳчѳм вірѳ-
чын моз-жѳ (24 серпас). Вірѳч вылѳ лептѳны 14-16 см
кызта му, да сетчѳ і кѳзѳны. Тащѳм вірѳч вылын быд-
тасјаслы лѳѳ шоныджык. Јашщікѳ быд боксаң-нын ѳт-
хоѳа кутас інмыны сынѳдыс, а тулысын сынѳд век ѳв-
лѳ шоныджык ул му дорыс, кодѳ наѳѳн шоналѳ.

Шоныд вірочјас. Крај војвылын да шөрлаңас көзид вірочјас ознын вермыны лоны быдтасјаслы на-дежнөј' вічысөн (защитаөн). Горөнжык кынмалөмјас овлоны сенјасын торја шөкыда. Унаыс асывјасын температура усло 5 градусоа (көзидыс). Тани колө вірочлы искусственнөј шонтөм. Шонтан материалөн лоө вөв кујөд, коді торјөдө шоныдсө сіемігас.



25

Му позналан.

Medvojдөр колө корены шоныд вірочлы шогмана места. Віроч колө вөчны вылын местаө, кытчө оз інмы војтөв да асыв-вој төв, а лунтыр мед вөлі інмө шонді. Сесса грунтөвөј ваыс сені мед вөлі пыдын. Бөрјөм местаын кодјыссө канава 45-50 см судтаоа. Канавалөн отар помыс мед вөлі вічөдө асывлаңө, мөдарыс — ытывлаңө. Бокјассө колө вөчны друг кырјөн — стена моз вескыда. Грунтыс кө небыд да буздө, канава бокјасө пуктавсөны пөвјас. Канава дорјасө вылысас вөчөны шупөм сруб. Сылөн лула дор бокыс (возвылыс) вөчсө 20-25 см судта, а сајыс неуна жу-жыдјыка — 35-40 см судта. Гулөн да срублөн жуждамыс ставнас колө лоны 70-80 см судта.

Вылыс керјасө пыщкөс боксаңыс вөчсө череп (шупөд), кытчө мед поаө топыда пуктыны стеклоа рамајас. Парык рамалөн ыжда меда бурөн лыддыссө 160 см кузта да 90 см паста. Бурещ рама кузта серті-і колө вөчны вірочлыс пастасө, а кузтаыс вермас лоны быдсама, сөмын 10 метрыс кузжыкөс оз-жө ков вөчны. Віроч вөчігөн колө торја јона төждысны сы понда, медым тувсов ва ез вермы пырны сетчө вылыссаң ны улыссаң. Местаыс-кө улын, васөд да вермө пырны грунтөвөј ва, буржык вөчны віроч му вылысө (кодјыстөг) керјасыс жужыд сруб ныщ вылө лептөмөн.

Көзиг кезлө віроч лөсөдөм. Көзтөз лун 15 војдөр віроч весавсө лымјыс. Сек-жө лөсөдөны сылы.

кујод. Кујод бостсө вөвлөн (сijö јонжыка шонид), кыс-
кавсө (вајавсө) вiрөч дiнө да течсө чукөрө, медым сенi
шоналас. Сујиг кeжлө кујод чукөрлы колө зiкөз сывны
дај пөсавны сещөмөз, медым сетыс ру кајис. Ташөмөз
позө вөчны iскусствeннөј шонтөмөн. Кујодыс-кө јона
ул, чукөр пыщкас пуктөны кымынкө donödөм из, а кујо-
дыс-кө кос, чукөр вылас кiстөны кымынкө ведрaпөсва.
Чукөрсө буржык вевтвыны рөгөзajасөн лiбө iзасөн. Тајө
мерајасыс кујод шонтөм вылө лооны тырманаөс.

Кујод сујигөн вөв кујод дiнө содтөны којмөд јукөн
мындаыс кымын мөс кујод, лiбө важ, арса пу корјас.
Тајө сорлалөмыс сетө шоныдсө һеуна ещажык, но сы
пыддi һөжјөнжык сiсмө да дыржык оз көзав. Кујод
пукталөны вiрөчө зiк вылыс дорөзыс, пөштi рамајас
бердөз. Пуктавыны колө пастала өткода да һе јона то-
пыда, медым вермас вескавыны сынөдыс. Сынөд-кө доө
еща, кујод вермас дугдыны сiсмөмыс да көзалас. Пукта-
лiгөн позө сөмын кокһiкiка кучкалыштны вiлаөн, а ко-
көн талавыны кујод һекущөма оз поз. Көзид му свенка-
јассан вiрөчлөн дорјасыс (гөгөрыс) век лоө көзиджык
шөр сертыс. Тапонда кујод кутас сiсмыны да пуксыны
сенi назөнжык. Медым көзөм бөрын вiрөчлөн шөрыс
ез јона пуксы да гуранас, кујод пуктавсө сетчө һеуна
топыджыка да мылкјөнжык. Кујод сујөм бөрын вiрөч
вевтвыссө рамајасөн.

Нолө-вiт лун мыгви, кор кујодыс быдлатi өткода
шоналас, пыр-жө заводiтөны кiставны му. Мусө колө
возвыв лөсөдны да мед кaчeствoыс сылөн вөли бур.
Буржыкөн лыддыссө ежыс вөчөм му, кодөс колө сiс-
тыны во чөж. Вөз тулысын вундалөны ежасө да тeчөны
чукөрө кымыһавлөмөн (турунсө увлаң), вылас кiскалөны
мыјкө мында iзвeстка, сeггa гөжөм быдөн кымыныскө
кiскалөны ваөн лiбө кiзертөм кујөдөн (кујөд воөн). Быд
кiскалiгөн ежасө жүгөдлөны көрт зырјөн лiбө коканөн.
Ар кeжлө ежа чукөр сiсмас (перегоритас). Мусө лөзөны
сутуга пож пыр, кодi шусө грохотөн (25 серпас) да
течөны вiрөч дiнө.

Откымын овмөсјасын парһiк му вiзөны төлын вевтвө-
мөн лiбө тупкөса помещеһиһөын, медым тулысын вi-
рөч вылө тeчiгөн оз ков пуктыны уна вын кын чукөрјас

жугөдлөм былө. Тази вөчны абу бур. Төлын тајө мусө бурещ колө кынтивны. Сек сјө бостө унжык сынөд да пөтөса торјас, муыс лоө рышкыд, бырөны бакшасөмјас, кіслотајас да уна пөлөс вредителјас. Тулысын уј кокнөдөм могыс, почө сетны ташөм сөвет: төв заводитчигөн мыјөн чукөрыс кынмас 12-15 см кызтаөз, кынмөм слөјсө жугөдлөны гырыс торјас былө да течөны вөрөч діно торјөн. Тази-жө вөчөны мөд слөј да воқө слөјјас артмөм бөрын. Ташөм ногөн став мусө лоө пөртөма гырыс кын коројасө (глыбајасө), кодјасөс тулысын вескыда шыблалөны вөрөчө пөг кужөд былө. Сен најө зев регыдөн сыласны. Лөсөдөм му кө абу тырмымөн рышкыд да ем сы пышкын уна сој, тулысын содтөны сетчө нөлөд јукөн мындаыс вадор лыа.

Вөрөчын му слөј колө лоны 13-16 см кызта, рамајасөз мед оз інмы 5-6 см мында. Бөрынжык кужөд пуксөмла летчас сјө улөжык. Кор вөрөч вылын му сылас да һеуна космыштас (шуралас), сылыс вылыссө шылөдөны куранөн, жугөдлөны колөм коројасөсө да көзөны.

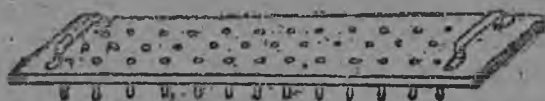
Көзөм да рөсада дөзөритөм. Буржык көзөны көтөдтөм көјдысөн. Көзны почө кызи сурө көјөмөн і радјасөн. Кызи сурө көзигөн, медым көзөмыс лоө өтсер, вөрөчлыс плөшщадсө јуклөны ізасјасөн либө бедјасөн квадратјас былө, быд квадратлы лөгөдөны өткод порціја көјдыс да көзөны торјөн. Радјасөн көзөм колө лыддыны буржыкөн,—секи кокнөжык лоө шочмөдлыны да весавны петасјасө. Вөрөч пөперег ногөн муө вөчавсөны поснөдик бөрөздајас мөда-мөд дінсыныс 4-5 см-өн көстөдлөмөн, сетчө пукталөны көјдыс радјас да кокнөдыка шылөдөны куранөн. Көјөмөн көзигөн көјдыс тупкөны вылысгаһыс торја лөгөдөм муөн, медым көјдысјасыс оз вешласны да оз лоны чукөраөс.

Шоныд, васөд, рамајасөн тупкөм вөрөч вылын көјдысјас чужасны регыдөн. Петасјасөс колө бура дөзөритны, медым најө ез кокјыв кајны, ез вјерөс лоны да градвылө петкөдіг кежалө тырмымөн јөнмисны. Та могыс налы сетөны кыз почө унжык југыд, оз вјэны јона ваөн да зилөны лэһны пышкас сөстөм сынөд. Лунјасын шоныд дырјі вөрөчјас первојсө төлөдлөны рамајасөсө кыпө-

дыштөмөн да пыкөд вылын віқөмөн, а кор пуктасјасыс Һеуна быдмыштасны да јонмыштасны, рамајас босталөны җікөз да тупкавлөны сөмын вој кежлө, асылыс-кө көсјө лоны көзүд. Кіскавлыны колө шочжыка да сөмын сещөмјас дырјі, кор муыс космас 3-4 см судтаоҗ. Торја јон, віһов да выл местаын кокһа бостыс рөсада быдтөм вылө том вывсыс сіјөс вужөдлывлөны мөд местаө. Тащөм вешталөмыс шусө пікіровкаөн. Пікіровка вөчөм могыс том пуктасјас вужөдлөны торјөн лөсөдөм да кујөдавтөм көзүд вірөч вылө мбө прөстөј град вылө, кор најө леҗасны асыныс медвоҗа прамөј корсө (көјдысыс мытчысөм медвоҗа кык корјыс шусөны семјадомәөн). Рөсада босталөм воҗвылын вірөч јона кіскалөны ваөн. Сөсса быдтасјассө відчысөмөн перјөны муыс, вужјассыс муысө пыркөдөны, главнөј вужлыс којмөд јукөнсө жеңгөртөны (чөпөлтөмөн), да пуктассө нуөны выл местаө лөсөдөм гуранторјө. Выл местаө быдтасјас колө пуктавыны мөда-мөд дінсаһыс 4-5 санҗиметрөн көстөдлөмөн. Гуранјас медса бур пасјавны нарошнө вөчөм пікірујтчан пөвјөн (26 серпас). Пікіровка вөчөгөн муө сујсө рөсада воҗа дорыс пыдөжык—җік семјадомнөј корјасөзыс (27 серпас). Пікіровка бөрын јона мөдасны быдмыны бокјасас выл вужјас. Выл местаө нуөмла первојсө пуктас кыҗ бытөө вісны заводитлө да мыкөдыра кежлө быдмөмыс дугдылө, но өдіө бөр јонмө, кокһа велалө вөсса грунтө да, сені јона пөткөдчөмөн, пановтө быдмөмнас пікіровка вөчтөг пуктөм рөсадаөс.

Грунтө рөсада пуктөм. Лөсөдөм градјас вылө мбө гөрыштөм чуркө (бурысө) заводитөны пуктыны рөсада, кор налөн паскалас кујим-һом прамөј кор. Кардорын пуктысан кад обычнөја овлө јуһ 5-15 лунјасө, а лунвыв рајонјасын—8-15 лунөн воҗжык. Том пуктасјас вірөч вылын дыр віҗны да ужсө воҗө јөткыны оз рекомендујтчыссы. Вірөч вылын дыр віқөм рөсада чорҗө да сөкыджыка кутчисө выл местаө. Сөсса муыс сіјө каднас удітө јона космыны да јона ковмас кіскасны, Сулалө-кө кос повофда да муыс тулысһаһ удітис пыдөҗ космыны, рөсадалыс корјассө җынвыјө вундалөны. Корлыс пастасө чінтөмөн быдтаслы ещажык ковны кутас ва.

Ыжыд вымаһньö колö пуктыны ґрунтö быдтасјас лүчкі садитöм вылö. Оз поз лезны, медым вужјас выв-
лаһ чанґылтчисны либö ез тырмымöн топыда инмыны му
динö. Тајö кыкнан ногыс уна быдтасјас кулöны да тыр-
тöм инас лоö унаыс



26

Пікірујтчан дöска

садитны вылыс. Медса бур пукты-
ны бел тујö. Јос
пома белдөн вöчсö
град вылö либö гö-
рыштöм чуркјö гу-
ран да сетчö-і сујсö
рöсaдалöн вужјыс семјaдoлаöзыс. Бел колö бостны тыр-
мымöн кызöс, медым сјöн вöчалöм гуранјасö лчыда тө-
рисны рöсöдалöн вужјасыс. Первојја гуранкöд ортчөн 4-5 см
сајö мöдыс сушкöны белдөн да бер-
тыштöны пуктöм рöсöдалаһыс, медым
тырас первојја гураныс да топыда
пукeас муыс рöсада вужјас бердö
(28 серпас). Выл артмöм гуранö кic-
тöны ва (кöшыс либö сеткатöм лeјкаыс) а
да пуктöны китыр сöд му либö компост.
Гураныс бöрвылас ачыс шыласас, а
сöд му вiзö вужјас дiныс муcинсö кoг-
мöмыс да вылыссö кoрмöмыс.

Уна пуктас вöдiтiгөн да паскыд
местаö пуктыcигөн тајö ужсö колö ну-
öдны лүчкі oрґaнiзујтöм пöрадокөн.
Тöдам, мыј бура oрґaнiзујтöмөн быд
уж пышјö кык öдјö. Став ужaлысјасöс
колö јуклыны брiґадајас вылö. Быд брi-
ґадаыс кымынкö мортөн колö торјöд-
ны ужалан инö колан материалјас (рöса-
да, кiскасан ва, сöдму) вајалöм вылö, а
вiт морт сувтасны пуктысны. Град пö-
лөн либö гöрыштöм чурк пöлөн најö муноны сорсөн-
бöрсөн. Медвоzza мортыс шујга кiас бостö мepaјтчан
бел, медым вöчавны öтыжда кoстјас, а вескыдас бостö
мöд бел, кoдөн вöчалö рöсадалы гуранјас; мöд морт—
пöв вылын нуö рöсада да быд гуран дорö пукталö öтi-



27

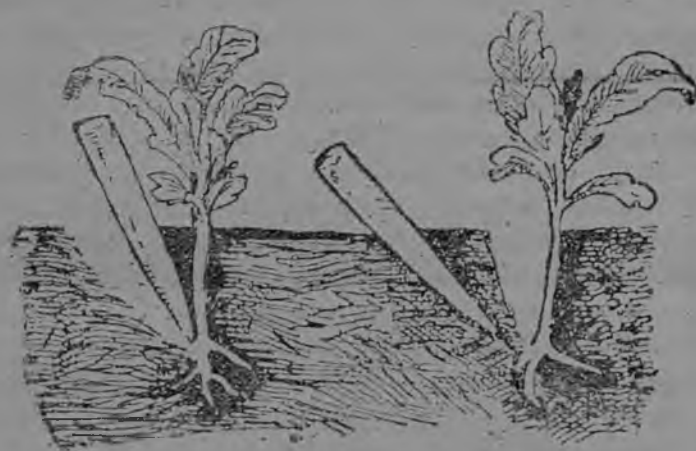
Пікірујтöм вылö
рöсада.

*—семјaдoлајас.

а—садитан судтаыс.

в—орөвтöны.

көн; коймод—рөсада пукталө гурано да топодалө муон; нолөд—кискалө, а витөдыс китырон пукталө гуранјасө еод му. 5-6 лун мыети позө виэдөмөн төдны, кушөм быдтасјас бостгөмаөг, а кодјас кулөмаөг. Кулөмјас мес-



28

Беддөн пуктысөм.

таө пуктысөсө вьл рөсада. Медым кушөн некытї не колны, кулөмјас местаө мөдпөв пуктавны мукөд дырјї ковмас кыкыс-кујїмыс.

Парөвөј градјас. Шоньд лубитыс градвыв пуктасјас (өгурцы, тыква да мук. тор) Војвылын быдтїгөн, лїбө колөкө быдтыны возжык воыс пуктасјас (гожөмын сојөм вьлө), позө пөмзүтчыны парөвөј градјасөн. Јөрын вьлынместаын арсаңыс кодјысөсө канава жуждаөн 50 см-өз, пастаөн 70 см да кузтаөн—кушөм колө. Тулысын алым сьлөм бөрын канаваө чуркјөн (вал моз) течөны сорлаалөм кујөд да сы вьлө волсалөны му слөј: вьлыс чурк јылас 15 см кызта да бокјасас 20 см кызта. Тајө насыпыс колө лоны град коф-жө. Град вьлө сувтөдөны нөм пөв-ыс тувјалөм јашщїк (нөм бок). Көзид војјасө сїјөс тупкылөны вїрөчыс бостөм рамајасөн. Рамајас колө бостны сешөм вїрөчыс, кытчө пуктөма капуста лїбө гаалан (тајө быдтасјасыс омөла полөны көзидыс да вој кешлө тупкылөны сөмын медвозза кадсө). Тащөм ногөн вїрөч вьлыс рамајас өтї тулысын позө іспөмзүтны кыклаө.

Парөвөй градјаслы јашщікјас поңо вөчны косавланабөс
лөбө постојаннөјөс. Постојаннөј јашщікыс вылыссө му-
көд дырјі вөчөны улыс сертыс векнҗыка да сетчө пук-
төны сҗеклө.

Сажөдөм градјас. Овмөсын-кө кужөд еща да
пуктасјас шонтөм вылө оз вичмы, поңо тырмөдчыны
прөстөј градјас вөчалөмөн, сымын көзыд војјас кежлө
вылыссаңыс тупкөм вылө колө вөчны пріспособлеңнө.
Ташөм градјас вөчалөны кущөмкө стрөјба бердө лун
бокө, кытчө оз інмы вој төв. Град гөгөрө сувтөдлөны
вожөс помјаса жеңыдык мајөгјас. Рытын-кө градуҗык
петкөдлө 4-5 градус шоныд — асылын колө вөдчөны
кынмөм. Секі вожкајас вылө пукталөны град вомөн
мајөгјас, а на вылө вољсалөны рөгөза лөбө козпулысјас.
Ташөм град вылын пуктас поңо вөдчөны 2-3 вежонөн
воңжык.

ГРАДВЫВ ПУКТАСЈАС БӨРҖӨМ ДА СЕВОӨБОРОТЈАС

Градвыв пуктасјас овлөны вывті уна пөлөс да выв-
ті уна сорт. Војвылын көзыд кылат понда поңо вөдчө-
ны сөмын кодјасөскө. Мјанөс өткодалөны капустаа-
корнеплодјаса културајас (көза-пуктасјас) вөдчөтан рај-
онјаскөд. Таңи лыдөдөмыс, сҗерт, вескыд. Мјан градјас
вылын бурещ сещөм пуктасјасыс-і медјонасө паскалөма,
сјјө подув вылө-і пыккө војвылын градвыв пуктасјас
вөдчөтөмыс.

Сөмын поңө-ө мјаналы тырмөдчыны тајө даскымын
пөлөс пуктасјаснас, кодјасөс важөн-нын төдам, колөм
пырыс быдтам да іспользујтам сојөм вылө? Төдөмыс,
оз поң. Уна бур пуктасјас, кодјасөс поңо паскөдны
Војвыв крај условјөјасын, весіг оз-на төдны мјанын.
Колө велөдчыны најөс вөдчөтны дај сетыс сојанјас лө-
сөдны. Медвојдөр колө шуны, мыј мјанын быдтөны
јонжыкасө сорөн воыс пуктасјас, кодјас паскыда ку-
тасны мунны сојан лөсөдөм вылө сөмын арын, а гожеа
кад кежлө градвыв пуктасјас вөдчөтөм абу паскалөма.

Тајөс поңо вөчны восса град вылын воң воан пук-
тасјас быдтөмөн да өдјө воан сортјас бөрјөмөн. Унжы-
кыслы на ныс весіг оз ковмыны торја мујас: воң воыс

пуктасјассө бостөм бөрын прөстмөм мујассө бара почас тыртны сор воан пуктасјасөн. Тащөм сора пуктасјас вөдөтөм вылас колө торјөн-нын јона виқөданы — кык пөлөс пуктассө вөдөтөмөн муыс кык мында пөлзасө кутас вајны.

Воқ воан пуктасјас пые почас индыны мајскөј кушман, соркны, рефис, воқ воана колрабі сортјас, шпинат, манголд да мукөд. Кықи најөс вөдөтны да сојны, лоө индөма тајө кыжка мөд јукөнас.

Градыв пуктасјас једіномічнөј овмөсјасса, пөснөј градјас вылын Војвылын пуктысөны пыр өтө му вылө, пуктасјас улын најөс оз вежлавыны. Весіг немөвөјсаградыв пуктас вөдөтысјас шоча пуктасјас улыс мусө коланног вежлалөны. Торја прөметајас сертө најө торјөдлөны „лук му“, „өгурцы му“, „капуста му“ да быд во на улын і вөдөтөны мусө сөмын најө көт ассыныс град мујассө і зев јона вынсөдавлісны мувынсөданјасөн, а пыр вөлі норасөны урожајјас усөм вылө.

Совхозјаслөн, колхозјаслөн, прөгорднөј хоқажствојаслөн пуктөма план сертө ужалөм, выгөдаөн, мусө щыкөдтөг ужалөм, наука велөдөм сертө ужалөм, мырады урожајыс воыс-воө содө, а оз чін. Наука щөктө пуктасјас улын мусө пыр вежлавыны. Пуктасјас оз өткөдө бөстны муыс сојанторјассө: өтө пөлөсјас јона бөстөны азот (капуста, салат, өгурцы), мукөдјас — каміј (корнеплодјас, картопем), а којмөдјас — фосфор (бөбі, аңкыщ). Пыр-кө вөдөтны өтө пөлөс быдмөг, муыс өтө пөлөс сојанторјас кутас бырны, ковмыны кутас мусө јона вынсөдны сјө өтө пөлөс сојанторсө сетөм мөгыс, а мукөд пөлөс сојанторјасыс кутасны чөжсыны мшнөј да вред вајны мөбө вошны вес. Быдсама пөлөс вредител (көза пуктас щыкөдыс) бактеріјас пые, щакјас пые мөбө гагјас пые медса өдјө да јона паскалө, көнө вөдөтөны өтө пөлөс көза-пуктасјас.

Пуктасјас мөбө көзајас вөдөтөмын му вежлалөмыс бырөдас тајө лөкторыслы лоны вермөмсө. Му вылын пуктасјас вежлалөм оз поч лөсөдны пыр өткөдөс. Нөрысјаса, гуранјаса, да уна пөлөс мусөна му вылын буржык лөсөдны кымынкө сөвосборот, медым кущөмкө, шуам, пуктас ез ковмы быт вөдөтны сөщөм инын, көнө

сiој тѳдѳмѳн-нѳн быдмыны оз понды. Севооборот за-
водѳтѳмѳн лыѳѳыгѳ выѳ кужѳд сужѳм да выѳ кужѳд
вылас бура быдмыг ѳекумын пѳлѳс пуктас быдмѳм.
Воѳѳ сесга во кык-куѳм вѳдѳтѳны кужѳдтѳг быдмыг пук-
тасјас да сы вылын i севооборотыс помасѳ.

Војвыв крајын, кѳнѳ мујас абу бурѳс, щѳкыда колѳ
кужѳдавны да абу уна пѳлѳс пуктасјас вѳдѳтѳм, колѳ
паскѳдны кыквога севооборот. Улынжык табѳцаын мѳ
ѳндам быд пуктаслыг местасѳ севооборотас да урѳта-
лам сещѳм пуктасјассѳ, кодѳс позѳ вѳдѳтѳны Војвылын
вескыда му-вылѳ мѳ град вылѳ кѳзѳмѳн (пуктѳмѳн)
мѳбѳ вѳрѳчјас вылын рѳсада воѳвыв быдтѳмѳн.

Первој во выѳ кужѳдѳн вынгѳдѳм бѳрын.	Мѳд во мѳнерала му вынгѳ- данјас сужѳм бѳрын.
Јежыд мача капуста. Ѓѳрд мача " Савојскѳј " Лѳственнѳј " Цветнѳј " Свеклѳ Тыква Шпѳнат Галанка Салат Манголд ѳгурцы	Цѳкорѳј Бѳбѳ Укроп Томат Горкнѳ Морков Лук Колѳрабѳ Аѳкыщ Каргупель Кушман Реѳѳс Петрушка.

Важ градјас вылын, кѳнѳ муыс ѳебыд, вына, сѳд
муа, позѳ нуѳдны куѳјм вога севооборст. Секи, шуам,
бѳбѳ, аѳкыщ, кушман, соркнѳ, картофел, вѳдѳтѳны кѳј-
мѳд воас свежѳј кужѳд сужѳм бѳрын.

Колѳ тѳдмасны быд пуктаскѳд торѳјѳн. Најѳс чукѳр-
гѳма став му пастасыс, велалѳмаѳс најѳ уна пѳлѳс му-
јас ѳѳнѳ, клѳмат ѳѳнѳ да сетѳны оз ѳткодѳ сојантор.
Сѳѳ-кѳ i вѳдѳтѳнысѳ најѳс колѳ сѳѳ-жѳ уна ног.

ЈЕЖЫД КӖЧАНА КАПУСТА

ВӖдитан ногыс. Војвылын градвыв пуктасҖас пӖвсыс капустаыд меҖса јона паскалӖм пуктас, сјӖс меҖса јона вӖдитӖны. Воҗ воан сортҖас быдмӖны (воӖны) Ӗол тӖлысӖн, сор воан сортҖас — квајт тӖлысӖн. ЖеӖны-дӖк гожӖм вӖснаыд Војвылын капустатӖ лоӖ војдӖр вӖ-дитны шоныд мӖбӖ кӖзыд вӖрӖчјасын да сетыс-нын бӖр-нас вуҗӖдны мујас (градҖас) вылад. Капуста кӖјдыслы колӖ лоны бура воӖмӖн да ӖткоҖ сӖд рӖмаӖн. Бур кӖјдыс чужӖ 4-5 лунӖн 95 прӖч.-Ӗз. Бура чужанлуныс ташӖм кӖјдысылӖн оз быр 5-6 воӖз. ПуктӖм вылӖ меҖбурӖн лоӖ-ны ӖтӖ, мӖбӖ кыкво олӖм кӖјдысҖас. ВӖрӖчјас вӖчсӖны сјӖ-жӖ, кыҗӖ вӖлі индӖма воҗҗа јукӖнас, тајӖ Ӗҗгаас. МеҖбур-муӖн вӖрӖчӖ пуктӖм вылӖ лоӖ: жыныс—ежа пластыс пыр-кӖдӖм сугӖнок, да мӖд жыӗҗыс тӖлалӖм трунда да вадор-лыа ӖтмындаӖн. Трундаыс отсалӖ рӖсада вуҗҗас сӖвмӖм-лы. КӖјдыс кӖзсӖ коснас, 13-18 грамм гӖгӖр ӖтӖ рама вылӖ. ӖтӖ гектар му пуктӖм вылӖ ковмас рӖсадаыд 15 рамаӖз. РӖсада вылӖ кӖзӖны 45-60 лун војдӖр пуктыс-тӖз. Крај војвыв јукӖнас кӖзӖны апрел 10-20 лунҗас кос-тын, а лунвыв јукӖнҗас лун 10 15 воҗҗык.

РӖсadasӖ-кӖ кӖсјӖны бӖрынас шочмӖдны (пӖкӖровка), колӖ кӖзны воҗҗык, поҗӖ коҗалӖмӖн, а кӖсјӖны-кӖ сјӖ пуктыны, кӖзны поҗӖ лун 10 сорҗык, радҗасӖн, Ӗол саӗҗиметр косталӖмӖн. РӖсада чужтӖзыс вӖрӖчјас кутӖны тупкӖмӖн. МыјӖн чужӖм кӖјдысҖасыс мытчысҖасны, лунҗас-нас вӖрӖчјас колӖ воставлыны выл сынӖд веҗны, зӖлны сетны кӖјдысҖасыслы кыҗ поҗӖ унҗык југыд, меҖ најӖ ез корјӖ ӖужӖдчыны.

РӖсада дӖзӖрӖтӖгӖн со мыј оз ков Ӗкор тӖд вылаҗс-воштыны: унҗык југыд, сынӖд, еҗҗык ва. КӖскавны колӖ, муыс-кӖ вылысаӗҗыс космӖма саӗҗиметр 3-4 сyда. Та ногнас мӖ велӖдам пуктассӖ быдмыны прӖстӖј му вывса-условјӖҗасын, јонмӖдам, вӖџовмӖдам најӖс. РӖсадалы колӖ

лоны щокыдөн, сөмын мед најө ез мешајтны мөда-мөдысла. Сынөд вежлалігөн (прөветривајтгөн) колө виқөдны, оз-ө вужјасас паскав торја висөм, коді шусө „сөд кокөн“. Сіјө висөмыс төдмавсө вөснідик сөд, бытөтө космөм, рөсада кокјас сертыс. Тајө висөмыс паскалө эев поснідик аслыс сама щакјасыс (грибки). Висөмсө каңалөм бөрын вірөч вылас (рөсада вылас) колө кіскавны вадор лыа 1-1½ сантиметр кыза. Лыаалөмнас пуктасыс вермө лөзны содтөд выл вужјас вылынжык да висөмыс воқө паскалөмыс сувтө.

Рөсада шочмөдны заводитөны, кор бура-нын паскалас воқза кык мист бөртыс коймөд, прамөј мистыс. Висөмөм рөсөдајас јог турунјаскөд шыблавсөны, а бөрнас сөјөс чуқөртөны да нуөны компост чуқөрө.

Капуста рөсада вірөчјас вылыс му вылө пуктөны мај төлыс помө, мбө јуң төлыс воқза жынјас. Капустамы лөсалөны сојөджык, перегнојнөј, неуна васөдкөд, жужыда гөрөм-небэөдөм мусінјас. Матын-кө емөс грунтовој вajas, капуста быдмө омөла, корјасыс лөоны лөзруд рөма. Сещөм васөд інјасас колө лептыны жужыд градјас.

Пуктас улө-кө муыс вынсөдсө сөмын кујөдөн, сөјөс колө петкөдны гектар вылас 70-90 тонна. Тајө нормасө поқө чінтыны 50 тоннаөз, тулыснас-кө кујөд дінас лөө содтөма нөшта со кущөм міңерала мувынсөданторјас: серно-кіслөј аммоніј 200 кaг, каліјнөј сол—200 кaг. да 400 кaг. суперфосфат.

Уна сикас мувынсөданјасөн вынсөдөм му лөө медбур, сетө медбур резултатјас. Міңерала мувынсөданјасө муас сүјөны гребенјас гөрышталөм воқвылас, а шылым му вылө пуктас пуктөмөн—медбөрја піновтөм воқвылас. Көні мусінмыс жужыд, кыз да абу васөд іныс, щөщ і паскыд, гырыс мујас вылын со кың колө лөсөдны капуста улө мусө да пуктыны капустасө. Арнас муыс жужыда гөрсө. Төв кежлас муыс оз піновтчыс. Воқ тулысын мусө піновтөны рандам піңаөн, мбө „аіг-загөн“. Сөгга му вылас петкөдсө жынвыјө сісмөм кујөд да гөрсө 12-14 см. пыда кымын. Плуг бөрсөыс лөзөны почвоуглубител. Сөгга сүјөны міңерала мувынсөданјас, сы бөрын-нын муыс піновтчысө. Капуста пуктөм воқвылас

мусö вѣждлöны кузмöсыс і вомöныс маркерöн öткод квадратјас вылö.

Маркерсö позö вöчны аслыд. Бостгö пу брус 8-10 см. кызта, мöда-мöдсыс 30 см. костö рождавсöны ројас да сетчö тувјавсöны бура 50 см. кымын кузта пінјас. Маркерас вöчсöны сесга кутнысö вороп, а кыскавнысö — вожјас (29 серпас). Капуста рöсada пуктысгö маркерöн вöчöм вѣјас крестасанінјасас öти крестасанін колалöмөн, шахмат сер ногөн. Пуктасјас кост коластыс колö лоны



29

Вöлөн кыскалан маркер.

вомöна вѣјасас і кузмöса вѣјасас öткодöс — 60 см. Пуктöм бöрас тамалöм інсö гöрышталöны пропашникөн. Гектар вылö рöсadaыс ковмас 25 сурс кымын. Пуктыны сїјöс колö рытын, мбö букыд, кымöра лунö, медым рöсadaыс ез мустыртчы. Расöдасö вїрöч вывсыс перјавтöзыс кымынкö час војдöр бура јона кїскалöны ваөн. Рöсadaсö перјалöны неыжыд му комöкјасөн, сујлöны

кујöда кїзер сој пыщкö, нуöны пуктанінас да пуктöны вылынжык индöм ногөн. Тöдмалöма, мыј рöсadaыс буржыка кутчїсö, сїјöс-кö пуктöны оз чїк сувтсөн, а неуна пöлөнөн. Вїт лун мыстї кулöм рöсadaсö колö вежны вымјасөн. Кор пуктасыслөн лöö 8-9 кор, зер бöрын мбö кїскалöм бöрын рöсadaсö кїскалöны кїзер мувынсöданөн да медвојдöр вѣјас коластјасгö гöрышталöны (окучївајтöны) вомöнныс і кузмöсыс. Кїзер мувынсöданыс вöчгö со кызї: 240 мїтр (20 ведра) ваын сывдöны 400 грамм селїтра мбö сернокїслöј аммонїј, 400 гр. камїннöј сол да 600 грамм суперфосфат. Пуктасгö вождö, гожöмнас, дöждöрїтöмыс лöö со мыјын: јог весалöм, кокалöм (мотыжение) да пуктас сојыс-щыкöдысјаскöд вермасöм.

Мукöд сорт капусталөн, дыр зертöм бöрын-кö заводїтчас зеравны, мајасыс потласöны. Тајö сы вöсна, мыј капусталөн вужјасыс заводїтöны вывтї уна сојанторсö перјыны, капустаыс друг вужö јона, мшннöј сојöмö. Медым сојаныс капустаыс кутїс воны ещажык да мачыс

dyrdic потласöмыс, көртзырjөн вундалöны капустаалыс-вужjассö öтар боксаңыс да һеуна кыпöдыштöны капустасö, медым мыjkö-мында посңидик, вöсңидик вужjасыс орjасаны.

Воэ воан капуста сортjас градвылыс бостöны воомысвыс пыр, а шöр воан сортjас, кодjасöс индöма шоммöдöм вылö да тöлын вjзöм вылö, — сорөн арнас. Термағны капуста кералöмөн оз ков, мачыс сылөн быдмö кынмағны заводитчавтöз. Асja кынмалöмjасыс градус 5-öз көздыс быдман капуста оз пов. Капуста бостигөн подjыс керавсö лбö һещкöны капустасö вужнас. Гырыс, ортсы руд корjасыс вундавсöны, а кор мöд мац бердас колсöны нуалiғас мацсö вjзöм вылö. Урожаj гектар вылö воö 30 тоннасаң 80 тоннаöз.

Капуста вjзöм. Бөрja каднас наука индö зев асылс пöлöс вjқан ног. Та ног вjзöмыс вермас jона пагkавны Воjвыв краjын, нароснö вjқанiнjас сенi jона-на еща-да. Та ног капуста мац вjзöм вермас сетны jона ыжыд выгöда, сöмын воjдöр та ног вjзöмсö колö бура прöверитны, вjдлағны. Сiзсö позö вjзны сещöм iнjасын, көнi төвнас усö уна лым да шоча төвнас шоныдалö (улавлö).

Бостöм бöрас капуста мацjас пукталöны тырмымөн шонид тупкöса помещеңнöö, мед сijö ез кынмы. Лым усöм бöрын шоныджык лунö петкöдлöны капустасö да вескыда лым вылас пукталöны радjасөн, сöмын мед вöли мöда-мöдас оз инмыны. Сесса мацjассö тыртöны лымjөн 20-30 см. кыза, а вылысаңыс бара пукталöны капуста мац радjас да сiз-жö тыртöны лымjөн. Радjассö мöда-мöд вылас сетчöз течöны, кытчöз оз ло чукöрыс тырмымөн жужыд. Медвылыса радсö колö тыртны лымjөн 80 саңти-метрöз, а сесса став чукöрсö вевтöны корjас, лбö турун слöjөн. Тази капустасö вjзöны лым сылöм заводитчывтöз, тулысöз. Тазөн оз сiсмы, оз вошты асғыс свежöjlунсö.

Та ногөн вjзöмыс зiк выл пöлöс, омöла-на төдмалöма. Төдмалöм могыс, прöверитöм могыс первоj вöсö капустатö пуктыны ещажык, медым оз-кө удаjтчы, урöныс ез вöв ыжыд.

Лөсыд-жө віңны свежөј капустатө віріңжасын, мусө да кужөдсө сетыс ідралөм бөрын, ыбө нарсно кодјөм канавајасын. Канавајаслөн жуңтаыс колө лоны 60-70 см, пағтаыс—1 метр, а куңтаыс көң кущөм. Кор муыс кынас, канава пыдөсас воҗсалөны іңас 15 саңтметр кыза кымын. Сы вылө пукталөны став бокјассаңыс іңас пыщкө кыщө бостөмөн капуста маңјас вуңјаснас вывлаң. Іңас вылас пуктөны му 15 см. кызта кымын. Ставыс тајө јешщө вевтыссө 8-10 см. кыза кужөд слөјөн. Та ногнас капуста зев-жө бура віңсө тулысөң.

Вылын індалөм капуста віңан ногјассө вајөдөма татөні сы вөсна, медым овмөсыс ез матөво, абу-кө сылөн колан ыңта нарсно віңаніңјас да оз-кө вермы регыд кадөн капустасө інавны.

Јеңыд мача капуста сортјас. Војвыв крајын вөдітөм вылө поңө вөзјыны ыбө воң воан капуста сортјас ыбө шөр кадөн воан сортјас. Сор воан капуста сортјас, кодјаслы быдмөм вылас колө 180 лунөң, мјан жеңыдк гожөмнад оз зев лөсавны, најө оз сетны гырыс урожајјас.

Бөрјыны вывті уна сортјас пөвсыс медбурјассө тајө, ыбө мөд овмөсө абу зев кокңыдк мог. Абу весіг кокңыд бөрјыны лөсалана сортјас быдса рајонјаслы. Мукөд сортыс корө жуңыда мусө ужалөм да сөд му, бура мусө вынсөдөм, тырмымөн ва; мукөдыс ещаңык корөны, быдмөны весіг прөстөј мујас вылө.

Сортјас відлалөм колө нуөдны быд колхозын, медым бөрјыны медбур сортјассө сјө мујас серғыс да клімат серғыс. Унаыс өті сорт јывсыс уна ног вісталөны. Колө пыр відлавны вісталөмјассө практика вылын. Бур сорт капустасаң со мыј колө: ыңыд урожај, ортсыса корјасыс мед ез вөвны гырысөс, топыд јеңыд мача, жеңыдк под вылын, вөсңыдк заа корјасөн, медым кынамалөмыс ез повны, төлын візігөн ез сісмыны да с. в. Став тајө бурторјассө өті сортыс адңыны, ферт, оз поң, но поңө бөрјыны кымынкө сорт. Өті сорт кутас воңны гожөмын сојөм вылө, мөд сорт—төлын свежөјнас віңөм вылө, којмөд—костөм вылө, ыбө солалөм вылө.

Градыв пуктасјасөн видлөгјас (опытјас) мијан Војвыв крајын нуодсылісны зев омөла. Кушөм сурө төдмалөм-јас вөліны мијан кујимлаын: Северо-Двинскөј с-х опытнөј станціјаын 1928-29 војасө, Кардорса болотнөј опытнөј му вылын 1924-30 војасө да Кардорса селско-хоҗајственнөј техникумын 1925-28 војасө. Мукөд вывојјасө тајјаслыс јешшө колө воҗө-на төдмавны, уж нуөдан строк-јасыс налөн вывті жеңыдөг-да.

Горөн (дыр кадөн) воан капуста сортјас, кодјаслы колө быдмынысө куә шоныд гожөм, видлөгјас вөчалигөн мијан Војвыв крајын ез сет-пы бур резулҗатјас. Сіјө сорт-јасө мијан вөдөтөмыс неку-шөм выгөда оз вај.



30

Јежыд көчана капуста
„Первој номер“.

Мијан условјөјасын бур-жык уроҗаја кујимсікас ка-пуста: воҗаа чукөрыс—воҗ воан сортјас; налөн көзөмса-ныс бостөмөҗыс Војвыв крајын нұжалө 110-130 лун; мөд чукөр—шөркоҗа - воҗ воан сортјас, быдмөны 130-150 лунөз; којмөд чукө-рыс—шөр кадөн воан сорт-јас—вооны 150-170 лунөң.

Өтік пөлөссортыслөнбыдман кадыс крај војвывладорас нұжалө лун 15-25 вылө лун-выв сертіыс. Воҗ воан сортјаслөн могыс абу зев ыжыд, өтө кілограммсаң кык кілограммөз, вөдөтөны гожөмын со-јөм вылө. Тајө сортыслөн маҗјасыс воөм мыҗтө регыд потласөны, төлын вөҗөм вылө оз шогмыны. Паскыдҗыка тајө сортјасө вөдөтөны сөмын кар бердын, көнө гожөм-нас вердөм вылө колө уна капуста. Воҗ воан сортјасыс бура петкөдлісны агнысө: Северо-Двинскөј опытнөј стан-ціја вылын—„Слитмарскөј (трејб)“, „Первој номер“ да „Капорка“, а Кардорын—„Первој номер“, „Экспресс“, да „ічөт ерфуртскөј“. Бур боксаң ассө петкөдлісны шөркоҗа-воҗ воыс сортјас пөвсыс „Копенгагенскөј“, „Вальватјевскөј“, а шөр кадөн воыс сортјас пөвсыс—„Глукштедскөј“, „Белорусскөј“, „Брауншвейгскөј“, „Слава

енкгойзена“ да „Кашірка“. Улын петкөдлан тајо сорт-
јассө.

„Первој номер“ (30-өд серпас) капусталөн топыд
гөгрөс мач жеңыдык под вылын. Ортсы корјасыс абу
гырысөс да сы вөсна позө сјјөс пуктыны мөда-мөдөыс
35-40 сантиметр саяө. Откод бура тајо сортыс сетіс бур
урожајјас крај лунвылас дај војвылас Северо-двінскөј
станціјаын тајо сортыслөн урожајыс вөлі 512 центнерөз
гектар вылыс. Кардорын бур-жө
урожај сетіс тајо капуста кокны-
дык сојөд му вылын бура трунда
компостөн (36 тонна га вылө) да
міңерала му вынсөданјасөн мусө
вынсөдөмөн.

„Экспресс“ (31 серпас)
воө вөлі Кардорын 10 лунөн воэ
чык став мукөд сортјас сертыс.
Сылөн абу гырыс ортсы корја-
сыс, мачыс кузмөс вывлаң.
Пуктысөө мөда - мөдөыс 30-35
сантіметр саяө. Колө сылы бур му.

„Ічөт ерфуртскөј“ сорт
торјалө аслас чөскыдлуннас. Тајо
капустаыс бура лептө кос поводда, вермө овны кіскав-
төг. Тајо сортыс важнын, бура төдмалөма, ем уна бур
отзывјас.

„Капорка“ сорт індысөө Северо-двінскөј станціјаөн,
сөмын сјјөс відлалөма өтї во да воэө вылө-на колө бу-
ра төдмавын. Літератураын емөс індөдјас сјјө омлө
көр јылыс.

„Фітмарскөј“ (32-д серпас)—воэ воан сорт, Севе-
ро-двінскөј станціјаын вөлі медга ыжыд урожај вајыс
сортөн. Тајо сортыс југыд віж рөма, мачыс гөгрөс, же-
ңыд под вылын сөктаыс 2-3 кг. Бура воө сојөд мујас
вылын. Тырмытөмтор пыды сылыс індөны кокныда віс-
малөмјас

„Копенгагенскөј рыночнөј“ сорт вылө колө
торјөн візөдлыны. Тајо сортыс зев ещатор корө, быдмө
локжык мујас вылын, вішовжык дај урожајыс пыр бур.
Сетө бур урожајјас став крај папта, көт кушөм повод-



31
Јежыд көчана капуста
„Экспресс“.

да гожомнас. Кардорын урожайсö вайö 468 центнерöз, а Устугын 506 центнерöз гайс. Тажö сортсö мијан Војвылын бура-нын төдмалöма. Мачыс талон чорыд, шоркоддем ыжта, жеңыдик под вылын, ортсы корјасысабугырыгос. Воö отмоса, позö вианы свежөјнас, шогмө шоммөдөм вылө-і.

„Валватјевскөј“ (33-d сернас) сорт јона ошкисны да вөзјисны вөдитны Војвылын во нол-вит. Быд во вөлі тајö сорт көјдыссö Војвылө шыбытöны зев уна, чајтöны јона паскалөм-да. Сöмын Кардор гөгөр тајö-сорт вөдитөмас ез бостсыны. Сојод да лыа мујас вылө зера көзид војасö (1926-28) да кос шоныд војасö тајö капуста ез сет топыд мач; корјасысескө-і унаос да некор оз вөлі вермыны бура гөрдзисны. Трунда му вылын болотнөј опытној станциаын тајö сортыс вөлі удајт-



32

Јежыд көчана капуста
„Фитмарскөј“

чө буржыка, сөмын урожайсö пыр ешажык сетис „копенгагенскөј“ сортыс да местаса сортјасыс. Зик мөдтор тыдовтчис Северо-двинскөј станцијаын. 1928-өд воын— „валватјевскөј“ капуста урожай серти вөлі медвозын, а мөд воас—витөд местаын, неуна сөмын лоі бөрынжык „Копенгагенскөјыс“ да „Первој номерыс“. Тыдалө Војвыв крај Асывлунвыв јукөнас сылы условијөјасыс вөлдмаос буржыкөс. Мачыс сьлөн лас-гөгрос, жежыд, кузкод под вылын. Висөмјасылы оз кокыда сетчы, јона мујас бурмөдөм оз-жө кор.

„Слава Энгойзена“ сорт важөн-нын төдана капуста. Сіјос вөдитöны і градывыв мујас вылын і прөстөј мујас вылын. Бура визсө төлын. Сортјас төдмалөм куза опытјас сы вылын Војвыв крајын омөла-на нуөдөма.

„Глукштедскөј“— шөр кадөн воана сорт, бура удајтчаліс Северо-двинскөј станцијаын. Бура удајтчывліс і Кардорын, көт ескө мачыс тыр ыждаоқ і ез воы-да (8-10 кг.). Бурлуныс тајö сортыслөн сені, мыј сіјө вер-

мө бура удайтчыны выль омөла Һебзөдөм-бурмөдөм, лапкыда ужалом мујас вылын, а сиз-жө-і прөстөј мујас вылын.

„Брауншвейгскөј“ унаыс лыддылыны медбөрја сортөн. Тајө абу зик вескыд. Кардорын вөліс сјө „Славакөд“ да „Глукштедскөјкөд“ өтпырјөн; көчанјас быдмылісны 2-3 кілограмм сөктаөс. Артмө быдсама мусін



33

Жыыд көчана капуста
„Вальватјевскөј“.

вылын. Көчанлөн вылысыс шөкыдкод, бытөто лазөдөма; корјас жежыдөс. Шоммөдөм вылө—медбур сорт. Свежөјөн төлын омөла олө.

Шөркоддема воыс кык сорт—„Кашірка“ да „Белорусскөј“—вөлі відлалөма Северо-двінскөј станціјаын. Отзывјас сетісны бурөс, сөмын колө-на-жө прөверітлыны. Бөрја сортсө („Белорус-

скөјсө“) омөла төдөны кызі прөісхождөһһө боксаһ, сизі-і качество боксаһ.

Војвылын вөдөтан местнөј капуста сортјас јылыс, колө шуны, мыј најөс абу тырмымөн ізучітөма дај, тыдалө, абуөс налөн зикөз пуксөм прізнакјас. Северо-двінскөј станціја вөчис іспытаһһө местнөј „Вондокурскөј“ капуста вылын да воіс сещөм выводө, мыј сјө капустаыс сорласөма уна сортыс, кодјас вооны јонжыкасө сорөн; качествоыс бурлаһ һінөмөн оз торјав, урожај сетө ічөтөс. Војвыв Кардорса (Архангелскөј) сортјас колө лыддыны буржыкөн. „Лігестровскөј“ да „Соловецкөј“ капустајас вөлісны мукөдлаыс ваяөм шөркоддема воз воыс сортјаскөд өтщөщ да бур војасө сетісны урожај 360 центһерөз гектарыс. Көзыд да зера војасө (1926—1928) најө вөліны јона стојкөјөс (көзыдыс повтөмөс) да вермісны пріспособітчыны поводда дінө. Таөс пасјө Кардорса болотнөј опытној му.

Капуста көјдысјас быдтөм. Огороднөј көјдысјас вөдөтөмлы пыр мјан пуктылісны еща вөһмаһһө. Быд во ковмываліс ваяһи крајө уна көјдыс бокыс. Быд

колхозлы, совхозлы да кар бердса (пригороднөй) овмөс-лы колө бытыны сещөм сортјаслыг көјдысјас, кодјас петкөдлісны агныс бур боксаң да көјдысөс заводітөма ын вөдітны.

Көјдыс ылаө капуста быдтігөн, медвојдөр, оз поң вөтлыгыны уна сортјас бөрса. Уна сорт быдтігөн најө вермасны соргыны: гагјасөн новлөдлан роз (опыленіје) вермас вескавны өтілаө кык сортыг. Көјдысјас вермасны лоны ые чітосортнөјөс, сораөг да вөдітөм ылаө туйтөмөс. Көјдыс быдтөм ылаө буржык бостны өті сорт, а сесга вежлавны мукөд овмөсјаскөд.

Медвојдөр арсаңыс урожај пышкыг колө бөрјыны көјдыс ылаө медбур көчанјассө, кодјас медвоң мачасісны. Сесга мед вөлі налөн сіјө сортыслөн тіпичнөј формаыс. Ыекушөм дојдалөмјас да вісанінјас көчанын оз ков лоны. Кос, шондіа лунө најөс ыешкөны град ылыг, вуж јывсө да бокјассыс посңі вужјассө шөщөдөны да вундалөны став корјассө, — колөны сөмын подсө. Корјас колө вундавны сізі, медым под бердө колісны корјаслөн дојдавтөм вужјасыс куңтаөн өті саңтіметрөң. Тајө кор вуждінјассыс (под бердгыс) мөд вонас колө петны көјдыс артман војјас. Вундалөм корјас поңө костыны лібө шоммөдны (солавны). Көчан подјас пуктавсөны кымынкө лун кежлө бура төлөдөм помешщєң-һөө костыны, сесга сы бөрын колө сујны пөдвалө, төвјөдөм ылаө.

Пөдвалын медбур температура—1-2 градус шоныд. Көңдыс капуста подјас вермасны кувны, а 3-4 градусыг шоныджык інын—кадыг воңжык мөдасны быдмыны да сісмыны. Пөдвал жоңө колө кіскавны лыа (градјөн моз) да сетчө сущјөдлыны капуста подјассө вужла дорнас. Подјаслөн мөда-мөд дінас інмавны оз ков.

Крај војвылын, көні көјдысыс жеңыд гојөмла оз вермы воны, да көјдыс быдтөм овлаө омөла, вөчөны сізі: капуста подјас садіталөны лыа тыра гырңычјасө лібө ашщікјасө да вічөны пөдвалын быдмыны леңтөг апрел заводітчытөң. Апрель заводітчөмсаң петкөдөмы шоныд, југыд помешщєң-һөө да лыасө ыеуна кіскалөны ваөн. Медвоңза лунјасас подјассө колө тупкавны бумагаөн, медым наңөнджык велөдны југыдө. ылаө условіјөјасын

подјас вөрчасны быдмыны, кутасны леҗны вужјас, за-
јас да корјас. Асја кәзыдјас помасөм бөрын, корнын
капуста садјаслөн выль зајасыс јонмасны, најөс колө
петкөдны да садитны град вылө, возыв лөгөдөм ме-
стаө.

Специальной гырыс огородной овмөсјасын—совхозја-
сын, колхозјасында кар бердса овмөсјасын—уна көјдыс
вөдитгөн виҗны көјдыс быдтан семенникјас лө, дерт,
прөстөјжык ногөн. Најөс течөны нарошнө вөчөм пөд-
валјасө мбө весиг ывла вылө чукөрјасө да вевтөны
іҗасөн да муөн. Кос, лыаа местајасын позө виҗны сиз-жө
гујасын. Гулөн судта колө лоны өтө метраөз. Улысас
колө волсавны козпу лысјас дај вылысаңыс колө
тупкыны козпу лысјасөн-жө, медем оз пырны шырјас.
Сы бөрын вевтөысөны пөвјасөн, сөгга іҗасөн да, ме-
бөрын, кыза муавсөны. Тајө способјасө колө видлыны
крај лунвылын.

Көјдыс быдтөм вылө градјас лөгөдны колө заво-
дитны арсаң жуҗыда гөрөмөн да һебәөдөмөн. Бөрјы-
ны колө восса места (ердыв), кытчө инмө шонди да
кодөс возға онас кујөдалөма. Тулысын градјас колө
вынсөдны суперфосфатөн, өтө гектар вылө 3 центһер
мында сүјөмөн. Асја кәзыдјас помасөм бөрын быдтан-
торјас коло садитны зыр тујјасө (уна садитгөн—плуг-
јөн гөрөм костө) мөда-мөд динсаң 70 саңтиметрөн ко-
сталөмөн (шахмат серөн) да кымынкө лун кезлө вевтөы-
ны іҗасөн. Пемыд пөдвалын төвјөдөм бөрын шондилөн
јона југыдыс вермө ақкөз вины быдтасө. Сы понда ко-
лө сјөс велөдны југыд динө назөһикөн.

Көјдыс артман воҗјас-кө мөдасны быдмыны уна,
најөс колө вундавны да колны сөмын кујим-һолөс ме-
са јонјасө. Воҗјас-кө кутасны вывти јона кајны вылааң
(овлө вывти јона бурмөдөм мусин вылын), налыс јывјасө
колө вундавны.

Быдмигөн дөчөритөм колө тащөм: весавны јог ту-
рунјасыс, кокавы (һебәөдны) рад костјас да көртавыны
јывјасө һужөдөм пощјас бердө, медем ез пөрны најө
зерөн да төлөн. Воөм (көгмөм) заводитчө улыс пуртөсја-
саңыс. Төдны позө пуртөс вижөдөм да космыны
заводитөм серви.

Кок жылын мiшнөй дыр сулалөм пуртөсјас кокнiја потласөны, да кöйдысыс вермас кiссыны муö. Сы понда урожајсö колö idравны вочасөн, воөм вожјассаңыс заводiтөмөн. Уна пуктас вöдiтiгөн idравны заводiтөны эикöз кiсмытöз, ңеуна воэжык. Асылын мiбö рытын лысва вылын садјаслыг зајас вундалөны чарлаөн, көр-тавлөны колтаö да öшлөны вевта кос помещеңнöö кiсмыны, сесса вöмiстi кiөн вартөны.

ЦВЕТНÖЈ КАПУСТА

Цветнöй капуста жежыд көчана капуста дорыс пötө-сажык. Сöмын тајö бур да чöскыд пуктассö крестана ңөтi-на оз төдны, а вöдiтөны сöмын промышленнöй кар бердса овмөсјасын.

Цветнöй капусталөн көчан оз овлы. Сылөн быдмөны куэмос модаа вылыс корјас, а на пышкын шöрас артмö цветјаслөн жежыд јокмыл (јур). Сiјö јокмылыс i муно сојан вылö пуөмөн. Буржык, донажык сорт бостөм вылö колö, медем јурыс вöлi јöv код жежыд рöма, топыд да жежыд, сөктаөн 800 граммöз. Артмөм јурлы-кө леэны ас вöла вывсыс быдмыны, сiјö лöö рышкыд, первој вiжöдас, сесса лöö мiлөвöј рöма. Сещөмөн сiјөс оз сојны.

Цветнöй капусталы медбур мусiн — ңеуна мiбö шөр-коддема сојод му, кодi озыр сөд муөн, васөд местаын. Сiсмытөм свежөј кујөдөн вынсөдөм сылы оз лөсав. Медбура артмö тулысын сөд муөн мiбö компостөн (гуын вöчөм кујөдөн) вынсөдөмөн. Сiз-жө бура артмö камiнөј да фосфорнокiслөј совјасөн вынсөдөмөн.

Воэвыв колö быдтыны вiрöч вылын (рөсөдаөн). дө-эөрiтөм сещөм-жө, кушөм колö жежыд көчана капусталы. Медвоэзаыс костөдлөм колö вöчны кыз поэö воэжык, мытчысөм бөрас 4-5 лун мыстi.

Градјас вöчавсөны обычнöй ногөн. Пуктысiгөн рөса-далөн колö лоны 4-5 кор. Пуктөны мөда-мөд дiнсаңыс 35-40 саңтиметрөн косталөмөн. Местаыс-кө вылын да кос, градсö рекомендујтсö тупкыны вылыссаңыс 4-5 см. кызта сөд муөн мiбö компостөн, мед омөлжыка космас.

Цветнöй капусталы колö унжык ва. Сiз-кө, бура быд-төм вылö колö сiјөс шөкыджыка да јона кiскавны. Быдми-

гас колö кокавлыны мусö, весавны јоғјасыг да öтчыд бугрiтны. Јур мытчыгöм бöрын, зiмöны сажöдны сiјöс шондiыс, медым ез вiжöд, ез вошты топыдлунсö да быд-мис ыжыда. Та могыс чегöны боксыс пыдлақö кымынкö кор да најөн i тупкöны јурсö.

Медым капуста јурјас öд-јөнжык быдмисны, зев бур кiс-кавлыны најöс гожöм быдөн öтчыд лiбö кыкыс омöмiка сола ваөн. Сов (повареннöй) бостгö 1 литр ва вылö 1 грамм. Унаыс цветнöй капусталы оз торјöдны јöрын аслыс места, а пуктöны сiјöс мукöд быд-тасјас пöвсö (öгурцы, шпiнат, салат, жежыд кöчана капуста, редiс пöвсö). Тазөн економнöй-жыка лöö iспользуiтöма пукты-сан плöщад.



34

Цветнöй капуста „Гаагскöй“.

Капуста пыщкын кодјаслөн гожöм помасiг кeжлö оз удiтны артмыны сојны тујана јурјас, најöс оз ков нещ-кыны да шыблавыны, — тајö ыжыд öшыбка. Најöс колö видчыгöмөн, вужјаснас да мунас перјыны град вылыс да садiтны васöд лыаö не кöзыд пöдвалын. Тöвнас быд-масны јурјас. Кодјаслөн јурыс кутас быдмыны град вы-лын-на, најöс пöзö пуктавыны ар кeжлö тыртöм вiрöчјас вылö лiбö нарошнö кодјöм канавајасö.

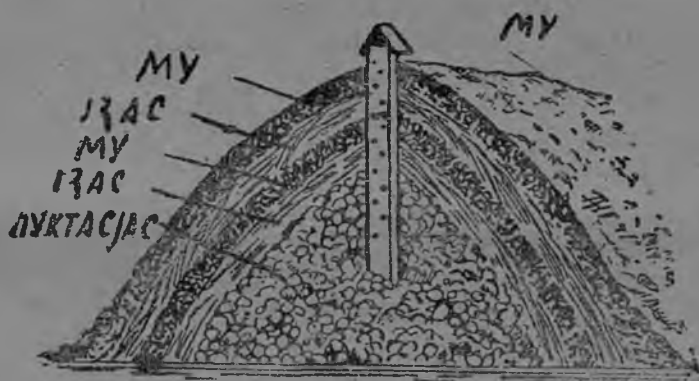
Лунын шоныд дырјi капустајассö восталöны, а вој кeжлö креставлöны зорјас да вылысас пукталöны козпу лысјас лiбö iзас, тупкöны, медым оз кынмыны асја кöзы-дөн. Ар помасiг кeжлö капуста воас, кiсмас.

Војвылын вöдiтöны сöмын воз воан сортјас. На пыщкыс пöзö iндыны тащöмјасöс: „Гаагскöй“. (34 серпас), „Ерфуртскöй“ да „Снежнöй шар“. Тајö кујимнан сортыс бура артмылiсны Кардорса условјöјасын.

Цветнöй капусталөн кöјдысјас воöны сöкыда. Војвыв крај лунвылын најö кутасны воны сöмын жар, кос гожö-мын. Сы понда тајö капустасö кöјдыс вылö мiјан услов-јöјасын быдтöм оз ло надежнöй, — лöö надејтчыны бокиг вайöм кöјдыс вылö.

Г А Л А Н

Галан — коръеплод, кык вога быдтас, јона паска-
лѳма став Војвыв крај пастала. Буржыка быдмѳ шѳрковод-
ѳема мѳбѳ весѳг јона сојѳд мусѳн вылын, кодѳ озыр сѳд
муѳн. Капустаѳс моз-жѳ воэыв колѳ быдтыны вѳрѳч



35

Пуктасјас тыра бурта вундѳмнас.

вылын. Чужтѳмѳн термасны торја оз ков (лѳсѳдѳма-кѳ
сѳјѳс тѳлын сојѳм вылѳ). Галан пуктѳны кѳзыд вѳрѳчјас
вылѳ, а град вылѳ петкѳдѳны кујѳм-нѳл кор быдмѳм
бѳрын. Гырыс рѳсада вужјасѳ му вылын јона сѳкыда.

Галан бура быдмѳ вым кујѳд вылын. Сѳмын сѳјѳ
абу требоватѳлнѳј быдтас-да, сыпонда, пуктѳны обыч-
нѳја кујѳдѳн вынсѳдѳм бѳрын мѳд вонас да сужѳны мѳ-
нѳралнѳј совјас гектар вылѳ со мыјда: серно-кѳслѳј ам-
моњѳј — 200 кг, суперфосфат — 400 кг. да калѳјнѳј сов —
200 кг. Калѳјнѳј совсѳ поѳѳ вежны 1000 кг. пач пѳјѳмѳн.
Му вылѳ петкѳдѳгѳн рѳсадалыс вужјасѳ кѳјмѳд јукѳн
мындаыс колѳ шѳщкѳртны. Галанлы градјас поѳѳ нѳ
вѳчавны, а пуктыны вескыда гѳрѳм вылѳ, бѳрѳзда чурк-
јасѳ. Радјаслѳн кост комсѳ 45-50 см. паста, а радын
пуктасјасѳ мѳда-мѳд дѳнгыс колѳ костѳдлыны 30-35
санѳѳметрѳн.

Мукѳд дырјѳ галан улѳ торја местајас оз лѳсѳдны,
а пуктѳны сѳјѳс капустајас костѳ да град бокјасѳ. Пук-

тыгигөн колө төждыгны, медем муө пырис сөмын вужыс да ез тыр коряслөн костыс. Тажө зев јона падмөдө быд-мөмсө. Рөсәдә пунктөм бөрын колө кыкө-кујимыс сјјөс кискавлыны, медем вужјасас, а вежон бөрын кулом рөсәдәјас местаө колө сабитавны вылыс.

Гожөм быдөн өтчыд галан колө кокныдыка бугритны, медем вужјасыс (ачыс галаныс) оз чорфыны да оз лоны һузвиж рөмаөс. Тажө ужсө пыржык вөчлөны коканөн му һөбзөдөмкөд өтпырјөн.



36

Пуктасјас тыра гу вундөмнас.

Шөркөддем урожајөн позө лыддыны 300-400 центнер гектарыс. Бур војасө өткымын сортјас („масланөј“, „зөләтөј шар“) Кардорын сетлсны урожај 500-600 центнерөз быд гектарыс.

Төлын галан визөны обычнөја пөдвалјасын да буртајасын (чукөрјасын). Идралігөн галан корјас вундалөны сјзі, медем галан бердө комас корјаслөн іззыс 2-3 см. кузта. Буртајасын визөны јонжыкасө тулысын сојөм вылө,

Төв ветлаан помещеңһоын мбө ывлаын вевт улын бура төлөдөм (костөм) галанјас лөсыда течөны кос інө чукөрө (35 серпас). Чукөр шөрө сувтөдсө һом пөвјыс тувјалөм да быд боксаң розчөдлөм труба сынөд вежөм вылө. Чукөрыс вевтөыссө 12-15 см. кызта ізасөн да сы кызтажө муөн (ізас вылас). Көзыдјас пуксігөн му вылө волсасө möд слөј ізас да вылысыс кызта муавсө. Став вевтөм-лөн кызтаыс оз ков лоны 70-80 саңтөметрыс ешажык.



37

„Мас-ланөј“ галан.



38.

Шведскөј галан.

Көзыд лунјасө труба сујавсө вылысгаңыс ізасөн мбө турунөн. Тазі візөмөн галан зев бура олө тулысөз.

Почө рекомендујтны корнеплодјас гуын візөм (36 серпас). Тајө способыс зев прөстөј дај відлөма-һын. Кос местаө кодјыссө 1,0-1,5 метр судта гу. Пыдөсас тувјавсө 3-3½ метр кузта мајөг да гөгөрыс көртавсө ізас. Гу пыдөсө да бокјасас колө волсавны козпу лысјас, ме-дым оз пырны шырјас. Корнеплодјас (галан мбө мук. тор) колө кістны метр жын судта гуыс вылөжык, јос јылөн, да вевтөыны первојсө козпу лысјасөн-жө, а сы вылысө — ізасөн (15 см.) да муөн (20 см.). Ортсыө чур-гөдчөм мајөг јылө крепітсө көрт мстыс вөчөм вевт, медым зер ва ез вермы пырны ізас куза гуө. Төвса көзыдјас пуксытөз гу колө вевтөыны möд пөв ізасөн да муөн мбө кујөдөн.

Медса јона паскалөмаөс „красноселскөј“ да „мас-ланөј“ сортјас (37 серпас). Сојөм вылө буржыкөн лыд-фөны вјж сорт галанјас. Кардорса болотнөј му вылын бура артмылсны местнөј, „мјестровскөј“ сортјас. Көј-дыссө вөлі быдтөма сені-жө, болотнөј овмөсас. Сөмын урожајнас век-жө колтчјсны сешөм сортјас діныс, кыз „зөлөтөј шар“ да „шведскөј“ (38 серпас), кодјасөс вә-лөны бокыс. Торја бур урожај сетөны скөт көрым вылө быдтан сортјас — „бангольм“ да „исполнскөј“. Уткымын-јаслөн сөктаыс овлө 4-5 кілограммөз. Көјдыс вылө га-лан вөдтөм јона паскалөма градыв вуктас вөдтысјас пөвсын. Сені сөкыдыс ынөм торја абу. Семенькјас колө быдтыны да вјзны сізі-жө, кызі-і жежыд көчана капуста.

СОРКНЫ

Крај лунвылын соркны вөдтөны чөскыд пуктас пыддә, кыз чөсмасантор,—сені уна ем сакар. Кынөн төлын вјзігөн шыкө, рушмө да оз ло чөскыд. Градјас

вылө соркны шоча пуктылө-ны, а јонжыкасө көзөны кос-көм му вылө мбө вөр сотөм інјасө (тылавылө), көні сорк-ныыс артмө торја чөскыд да ва слөја. Град вылын-кө, бур-жык быдтыны воз воан сорт-јас, кодјас воөны 50-70 лу-нөн. Соркнылы јонжыка лө-салө кокны, лыаөд мусін, кө-ні уна ем пөтөса тор.



39

Жежыд соркны, мајскөј.

Кө-зөны сіјөс вескыда муө, ку-јөдалөм бөрын мөд мбө којмөд во вылас, да вынсөдөны пөјімөн (гектар вылө 10-15 центнер мында), мбө камјнөј да фосфорно-кјслөј совјасөн (камјнөј сов 200 кг да суперфосфат 300 кг гектар вылө).

Соркны көјдыс зев посны. Өтсер көзөм могыс бур-жык сорлавыны сіјөс лыаөн. Мөдпөв садтөмјас соркны некущөма оз лепты. Көзөны радјасөн 20-25 см-өн кос-талөмөн, мбө кызі сурө којөмөн. Соркныөс том вывсыс

зев јона жугөдөны, унаыс кушөз вөчлөны, градыв в пуктас жугөдыс гагјас — му пыщјас, кодјас јона паскалөмаөс. Сыпонда соркнї колө көзны щөкыда. Пыщјаскөд да мукөд пөлөс вредїтемјаскөд вермасан мерајас јылыс вїсталам торја јукөдын. Соркнї оз пов тувсов көзыдјасыс. Сыпонда буржык көзны сїјөс возжык, кор пыщјасыс абуөс-на, медым петасјасыс уфїтасны јонмыны (чорэөм да тырмымөн јона паскалөм корјас вылө пыщјас озжык локны). Соркнї дөзөритөм колө тащөм: шоч-мөдлөм, весалөм да коканөн Һебэөдөм.

Јонжыка паскалөм сортјас: „вїж петровскөј“ — војвылын радејтан сорт (вїж галан); „мајскөј“, жежыд (39 серпас) да вїж, воз воан сортјас (гожөмын сојөм вылө). Та дїнө-жө позө содтыны „мланскөј“ сорт, жежыд да гөрдөв рөмаөс. Соркнї көјдыс быдтөм Һинөмөн оз торјав мукөд корҺеплодјас дїныс.

КУШМАН

Војвылын быд пелөсын позө адзыны тајө пуктас-сө. Быдтыны позө воз воан сортјас гожөмын сојөм вылө (жежыд „мајскөј“ да сөд „салватор“), а төв кежлө вїзөм вылө — „грајворанскөј“, „баварскөј“ да „ерфуртскөј“.

Воз воан кушман быдтөм вылө бөрјыс-сө вој боқсаң сајөдөм шоныд места. Сылы колө кокнї, лыаөд мусїн. Сещөмыс-кө абу, позө сїјөс лөгөдны аслыд. Бөрјөм участок вылө кыскалөны лыа 10 кв. метр вылө 1 метрөн арталөмөн да градјас Һебэөдїгөн сорлалөны вылыс мусїныскөд. Выл кујөдөн бурмөдөмөн кушман өдјө быдмө да чорэө (пуөссө). Тапонда буржык сујны мїнералнөј совјас да компост.

Сор воан „төвса“ сортјас көзөмөн позө торја Һе термасны. Воз көзөмөн том петасјас вермасны щыкны тувсов көзыдјасөн, дај јона воз воөм кушманјас овлөны чорыдөс да чөскыдтөмөс. Кушманлы торја градјас позө Һе вөчавны, а пуктыны боқјасас лїбө возжык воыс пуктасјас костө. „Төвса“ кушманлы јонжыка лөгалө сојөд мусїн. Кушман пуктыс-сө чуң тујјасө. 2-3 см суд-та быд гуранө (чуң тујө) пуктөны 3-4 көјдыс тус, да

мытчыгөм петасјассө шочмөдлөны, — колөны сөмын јон-
жыкјассө.

Бөрынжык колө мөдпөв шочмөдлыны, медым кор-
јасыс быд бокө төрісны һужөдчыны водсөн. Топыда
пуктөмөн, корјасыс-кө мөда-мөдсө пыкөны да чургөдчө-
ны вывлаһ, кушман кутас пүөссыны да сојөм вылө оз
куъ тујны. Мукөд пуктасјасөс моз дөзөритөм кынзі, ме-
дым кушман лоө буржык көра, колө сіјөс кос поводла
дырји кіскавалыны да кокһидіка бургитөмөн тыртышты
вылыссө.

„Төвса“ кушман быдмө 22-27 см. куътаөз. Сы пон-
да сіјөс быдтөм вылө колө лөгөдны жужыда да бура
һебәөдөм мусін.

Ідравны заводітөны арын көзыдјас пуксытөз. Көзыд
улө сурлөм кушманјас лоөны чөскыдтөм көраөс, потла-
сөны да візігөн кокһа сісмөны. Пөдвалын кушман візө-
ны лыаөн мбө кос муөн вевтөмөн.

Көјдысјас бура артмөны Војвылын. Медым көјдыс
вожык воас, тулысын садітігөн көјдыс быдтан кушман-
лыг јывла дорсө вундөны (щөщөдөны). Пуктыны (садіт-
ны) колө мөда-мөд дінсаһыс 55-60 см-өн костөдлөмөн.
Пыкыны оз ков,—садлөн заыс сізі јон да абу пөрла-
сыс.

Пуртөсјас воігөн (кісмігөн) оз потласны. Тапонда,
көјдыс ідралігөн вошө сіјө мукөд пуктасјаслөн дорыс
јона еща. Зајас вундавсөны, көртавсөны қолтаө моз да
өшлыссөны вевт улө костыны.

Редіс

Редіс кушман сама-жө, сөмын зөла. Воө редіс зев
регыдөн — 30-35 лунөн. Сы вөсна редіс унжыкыссө көз-
сө һөжјө воыс пуктасјас костын. Кодыр торјөн көзсө,
бөрјыссө градјорын гөптажык (лајкөс) местаыс. Кос
местаас редыссө корјө вөтлө. Көјдыссө көзөны радја-
сөн, мбө кызі сурө којөм помыс да тыртөны муас 1,5-2
сантіметр пыда. Медым унжыкыс воіс позө көзны быд
кык вежалун мысї.

Редіслөн быдмөмыс мусін васөд сајын, сізкө колө
градсө јона да унжыкыс кіскавны. Гөжөм шөрын кос

поводда радъис редис оз во. Сижос вермас вежны воэ
воис кушман. Ар кejas поэо вылыс кэзны, воас зев
бура.



40

Редис „Ледяная сосулька“.

Поэо вөдитны ташом
сортјас: „Вюдбургский“,
лапја кыз вужја. Вужјис
овлө 4 сантјиметрөз. Куэ
вужја редис пыс поэо ин-
дыны редис „Ледяная со-
сулька“ (40 серпас).

МОРКОВ

Градыв в морков вөди-
төны Војвыв крајын быд-
лаын. Вөдитөны быдсама
пөлөсөс: жењид да кыз
вужја, шөркод куэтаа код
јосмө понас, куэ вужја,

код муас пырө 30-35 сантјиметрөз.

Морков—кык воөн быдмыс быдтас. Первојја онас
вужјасө да заводитчө муртса корјасны, мөд онас пас-
калөны корјасыс да сетөны көјдыссө. Бура дөэөритө-
мөн, куюдалөмөн морков быдмө быдсама полөс мусинмө.
Медса шогмана лыа сора, куюда му. Омөла быдмө соја
му вылын, вывти васөд муын. Выл куюд вылын овлө бур
урожај, сөмын вужјис јона војјөссө, блед рөма. Мед
бур куюдавын градсө во воэжык кэзтөзыс, а кэзгас
пуктыны миңерала мувынсөданјас.

Морков медсасө быдтөны град вылын. Кызжык
вужја артмө град дорјасас, көни муыс кокњыджыка пас-
калө. Сыради унаыс морковтө кэзөны град гөгөрыс сө-
мын, а град шөрас кэзөны-пуктөны мукөд полөс быд-
тасјас.

Гырыс огородјасын колө зилны кэзны быдтасјасө
градјастөг, шылыд мувылө. Шылыд мувывса быдтасјас
бөрсө дөэөритигөн поэо вөдитчыны кидн да вөлөн ужа-
лан көлујјасөн, шуам-көт, пропашнык планетөн, код вэ-
тө ужалан вынсө 40% гөгөр. Градјастөг, шылыд му вы-
лө кэзигөн колө, медым мусинмыс кокњыда вөли бостө

васо, медем грунта ваоыс му ежаныс вөлі өтік метрыг ые еща.

Морков көйдысы шөта, кутчисөны мөда-мөд бердас. Сіжөн көзігас зев оз өткода разав. Медем тајос бырөдны колө кос көйдыссө ыртны кіпыдөс костад мібө сывылө лөсөдөм пожын. Секи шөтыс торјалө. Көзтөзыс көйдыссө колө суткі көтөдны, медем полдыштө ыеуна. Морков чужө ыежјөнык мытчөдчө сөмын 14-15 лунјасө көзөм мысгыс. Быдмыныс сылы колө вел уна ва. Көзны колө кіпомыс мібө машинаөн. Көзсө радөн-радөн. Рад костыс колсө көйдыс рөд сергыс: гөгөрсө посныд сортлы—12 см, кузмөс сортлы—16-20 см.

Морков көзөны мукөдлаас арнас. Тајөн өтік-кө чинө гожса ужыс, а мөд-кө урожаыс воө 20-25 лунөн воажык.

1929 воө Северо-двинскөј опытној станціяын вөлі нуөдөма опытјас. Вөлі уна полөс көйдыс көзөма тулыс-нас і арнас. Тајө опытјасыс петкөдлісны сецдөм резултат.

№ №	Сортјас	Көзан пөра		Ідралан пөра		Бостөма урожај центнерөи	
		1928 воө арнас	1929 воө тулыснас	Арса көзасө	Тулыс ја көзасө	Арса көзасыс	Тулысја көзасыс
1	Герандскөј	12/X	22/V	28/VII	24/IX	278,4	386,5
2	Валеріја	—	—	11/IX	27/IX	280,0	352,0
3	Паріжскөј	—	—	28/VII	15/IX	153,6	336,4
4	Нантскөј	—	—	28/VIII	21/IX	222,0	307,9
5	Воробјовскөј	—	—	11/IX	27/IX	321,6	292,9

Таблицасыс тыдалө, арса көзасыс став сортыс воисны воажык 16-27 лунөн, сөмын урожајсө чінтісны. Содтіс урожајсө сөмын бөрја „воробјовскөј“ сортыс.

Выводјас вөчөм вылө өтік вога опытыд оз сузсы. Опытјас колө нуөдны і возө, торја-нын сорөн воыс сортјасөн, кодјас мјан Војвыв крајын тулысја көзөмөн ар

кежлас оз воны тырбура. Мыј арын көзөм морков гожомнас воө воажык сiјө тыдалө, а кушөм сортјас мөдасны сетны iчөтжык урожај—колө төдмавны.



41

„Шантенг“ морков.



42

„Геранскөј“ морков.

Арнас колө көзны сорөнжык, медем кынмавтөзис көјдысыс ез вевјав чужнысө. Градјас карсөны сiзжө, кынмавтөзис, градјас вылын колөны бөрөздајассө воавыв. Кор муыс кынмас сывлытөм вылө-нын секі көзны көјдыссө да 1,5-2 см. судта вевтыны сiјөс лыаөн, сыв муөн, мiбө компостөн. Тулыснас лым сывлөм мыстi көјдысыс поадө да шондөдөм бөрас заводитчө быдмыны.

Мыјөн тыдовтчас мiст-мөд колө көзасө шочмөдны. Колө төдвылын кутны, морков мөдөдчө зев нөжжөнiк. Первојсө морковлыс корсө мөдасны венны јог турунјас. Зерөм бөрјасын көза гөгөрсис мусө пыр колө нөбчөдны.

Пуктасјаслөн бур урожајыс аскадын дөзөритөм сајын. Шочмөдыштавны колө гожөм быд мыјөн пуктасјасыс мөдасны эескөдны мөда-мөдсө. Торја кыз вужјас бөрсө вөтчыны оз ков, шөркөддем вужјыс төвнас мед вiңов, оз сiсмы.

Морков идравны колö кос поводѣаö. Вужсö кодјöны зырјөн. Корсö вундöны, сöмын оз ков вундыны корсö јанас. Костöм могыс течöны посѣыдык чукöрјасөн. Сортирујтöм бöрын (вiсгыс да дојмалöмјассö јансöдöм бöрын) течöны вiзан амбарö, гуö.

Морковлөн урожајыс Војвыв крај вылын. Бур воö кущöм сурö сортјас сетöны 400 центъерöз гектарыс. Северо-двинскöј опытнöј станцијаын ыжыд урожај сетiсны тащöм сортјас: „шантен“ (41 серпас) „герандскöј“ да „валерија“

„Шантене“ сортыс кушта сертыс, шöркодѣем вужыс öткыза моз, југыд гöрд рöма, сöмöсыс векнiдик.

„Герандскöј“ (42 серпас) сортлөн вужыс кызтанас овлö 7 сѣм-öз друг јöсмö. Јајыс гöрд, сöка, топыд. Тöвнас тајö сортыс вiчмö зев бура.

„Валерија“ сорөн воан сорт. Вужыс век вöсѣам-мö, сетö бур урожај. Тöвнас вiчмö сiз-жö бура.

Морков кöјдыссö Војвыв крајын оз быдтыны, лöкöзны век вајöм кöјдысөн. Северо-двинскöј станција индö, Лунвыв рајонјасас-пö кöјдыссö быдтыны поѣö. Кöјдыс вылö бöрјöмсö вiзöны 2-3 градус шоныд пöдвалын, вылысѣаңыс вевѣтöны лыаөн.

Тулыснас налыс вужсö увлаңѣаңыс вундöны којмöд ($\frac{1}{3}$) пај куштаыс да пуктöны торја вiричö.

Татчö воэвыв кiстöны лыа 40-50 сѣм. судта. Вужјассö гуалöны садiтöны щöкыд радјасөн, ѣуна пöлыңтыштöмөн. Јурсö колöны ѣуна вöссөн. Лыасö кутöны васöдөн. Вој кежлас вiрöчсö вевѣтöны рамајасөн, а луннас шоныд поводѣа дырјi вöссөн вiзöны. Лун 15-20 мысгi вужѣаңыс мöдöдчöны мiстјас. Секi колö вужöдны (пересадiтны) градјас вылö. Садiтны шахматнöј дöска серөн, костсö мöда-мöдгыс колны 30-35 сѣм. Вужсö зоңнас сујны муас. Отзвывјас сергi тагi садiтöмыс öдзöдö чвевiтöмсö да кöјдыс воöмсö.

Зев ачыс пöлöс ног быдтöны морков кöјдыссö Москваын, Гiмiрачевскöј академiјаын. Март тöлыс помын кöјдыс вылö колöм морковсö шоныд лунјасö петкöдöны ывлаас да течöны ортчөн лым вылас. Вылысѣаңыс вевѣтöны лымслöјөн, сесга iзасөн мiбö кујöдөн. Тагисö кöјдыс вылö колöм морковыс бура вiчмö, јонмö вужыс.

Чередитгөн мукөд дырjыс корсө ковмывлө көр-
тавны сушкалөм бедjасө. Медым бостны бура воом бур
көjдыс бокөд быдман посъыдик мистjассө ковмас вун-
давны.

СВЕКЛӨ

Мијан Воjвылын свеклө вөдитөны омөла. Медгасө
вөдитөны сijос карjас бердса огородjасын. Омөла вөди-
төны сijөн, мыj свеклөлы, мукөд пуктасjас сертi, колө
шоньыджык поводда, колө буржык му да буржыка колө
сыбөрсга дөзөритны. А урожајсө свеклөыс морков, га-
ланка да соркни дорыс сетө еща.

Крај лунвывладорын свеклө позө көзны градjас
вылө. Воjвывлаңыс ковмас возыв рөсөдаөн быдтыны,
өд гожөмыс тани жеңыджык да i көзыджык лунвыв
дорыс, свеклөыс оз вермы бура паскавны. Көзыдсыс
свеклөыс полө медга-нын ичөт вывсыс. Тувсов көзыдjас
ради свеклө зикөзсө ескө i оз кув, сөмын корjө вөтлө,
а корjө вөтлөм свеклөыс соjнытө оз шогмы. Мыjөн jона
матысман Воjвлас сөмын унжык аджан корjө вөтлөм
свеклөсө.

Свеклөлы медбур мусинмөн лоө кyjөда сугмынок.
Изөрмөм муjас вылө буржык лоө свеклөсө көзны кyjө-
далан онас. Кyjөдсө суjны важөс. Выл кyjөд вылас
ескө урожајыс оз жө чин, сөмын чөскыдтөмжык свеклө-
ыс лоө да i виңнытө озжык мөд шогмыны.

Миңерала мувынсөданjас урожајсө jона кыпөдөны,
весиг i бур му вылын. 36 тонна кyjөд динө содтөд вылө
колө пуктыны миңерала мувынсөданjас: сернокислөj ам-
моңij—100 кг., суперфосфат-200 кг., камijнөj сол-150 кг.
Ставыс тајө өтi гектар му вылө.

Свеклөлөн вуjжасыс полөны грунта ваыс, көзыд
муын сөвмөны зев һөжjөн. Сы вөсна колө пуктыны
градjас вылө.

Быд көjдыс тусыс мөдөдчө 3-4 свеклө. Көjдыслөн
кыз коркаыс һөжjөнiк полдө, бостчө быдмыныс зев
сөкыда.

Көзтөз војдөр көjдыссө лун-мөд колө көтөдны һе-
уна ваын. Көтөдөм бөрас чукөртны мешөчикjасө да пук-
тыны ул пилнөj пычө пач бердө. Нол-вит лун мыстi

көйдысы заводчас быдмыны. Мыжон мөдөдчас быдмыны колө пырыгтөм-пыр садитны бирөч мбө град вылө. Оз-кө ло гөтов сек кезлө көзан участокыс, мбө лоө лок поводда, секи көйдыссө ковмас петкөдны көчыд инө, медем дугөдны вужыслыс паскалөмсө. Көзөм вылө бөрjöны сөмын ловзөм-чужөм көйдысжассө. Бирөч вылө садитан пөраыс мед бур лоө апрел төлыс шөрын, а му вылө-мај төлыс помын, мбө јун төлыс заводчигөн, кор бирөны асја кынмалөмјасыс.

Лунвив рајонјасын посчыд участокјас вылын колө видлыны і арса көза. Көзны сја-жө, кызі і морковөс. Отзвивјас сертыс арса көзаыс, тувсовја серте, унжык корјас вөтлө, а урожајыс воө возжык да јунжык. Јона ө бур тајө, дерт, колө видлавны.

Тыдовтчөм четјассө-корјассө нещкалоны. Быд көйдысыс колөны сөмын өтик кор, коді мед мича рөма. Төдмалөма, лок рөма корјасыс сетөны омөл качества урожај, чөскыдтөмөс. Көйдыс сузсытөм дырјі лок рөма корјассө нещкөм бөрас позө садитны торјөн. Секи најө бура быдмөны. Вымпөв садитны позө сөмын гөгрөс сорт. Кузмөс сортыс ловзө омөма, мбө уна вужјөн вужјасө.

Свеклөлөн вужыс медеасө сөвмө гөжөм шөрнас, а оз арнас кызі мукөд быдтасјаслөн. Сја-кө дыр визны град вылын оз шогмы.

Ідравны колө кынмавын заводчичытөчыс. Кынмалөмөыс вужыс щыкө, мыј раді визгас сіемө. Свеклө ідраліг колө төждысны визны вужсө дојмөмыс. Дојмөм вужјөдыс свеклөлөн сөкыс визывтө, мыј раді төвнас мөдас сісмыны. Корсө вундөны 1-2 см. судта свеклө-саңыс.

Вөјвив крајын куз сортыс оз артмы, сја-кө і паскавын возө кезлө оз вермы. Тащөм сортыслы колө пыдын да шоныд мусін, сја-жө куз пөра быдмөмыслы. Шымыд сортјас пыс Вөјвив крајын вөдитөны „јегіпетскөј“ свеклө (43 серпас). Тајө свеклөыс пемыд гөрд рөма, зев чөскыд. Воө воз, регыдөн, бура вичмө.

Северо-двинскөј станція мед бур тујө пуктө „бордо“ сорт. Тајө зев мича рөма, мича вужја.

Кардорын јона вѳитѳны воэ воыс, гѳгрѳс „вѳльмо- рена“, „ѳѳтевоми“ да „еклѳпс“ (44 серпас) свеклѳ кѳј- дыс воѳм вылѳ Војвылын оз поэ надејтчыны. Лунвыв- ладорас кѳјдыс бостѳм могыс вѳлі нуѳдалѳма опытјас.



43

„Јегѳпетскѳј“ свеклѳ.



44

„Еклѳпс“ свеклѳ.

Кѳјдыс вылѳ комѳм свеклѳсѳ војдѳр быдтѳсны вѳрѳчја- сын. Опытыс петкѳдлѳс, бур сортјасыс воыс-воѳ мѳдѳсны рѳмсѳ вежны, бледмыны, да і воштыны чѳскыдсѳ, ма- тыгмѳсны скѳтѳс вердан свеклѳлаѳ.

ЛУК

Војвыв крајын лук вѳѳитѳны сѳмын ѳтмоз-важ луксѳ садѳтѳмѳн. Кѳјдыссѳ вѳзѳны шоныд керкаын да кынмавыны дугдѳм мыгѳтѳ садѳтѳны градјас вылѳ. Кѳзы- дын вѳзѳм лук кѳјдыс вылѳ оз туј. Сѳјѳс садѳтѳм бѳрас корјѳ вѳтлѳ, лук урожајыс оз во. Корјѳ вѳтлѳмыс лѳѳ кѳзыд повоѳѳла радѳ. Лук пуктыны медбур местаѳн лѳѳ југѳгѳрса тѳвѳнмытѳм лажкѳсјас, лыасора сој мусѳн. Пук- тыны колан воѳ кујѳдалѳм му вылѳ. Пуктѳгѳн колѳны кост 20-25 сѳм. гѳгѳр. Колѳ кѳскавыны да град вывса јѳгјассѳ весавны.

Зев колана тор, кодѳс мѳјан оз-на нуѳдны, ѳскусст- веннѳја ѳдзѳдны лук быдмѳмсѳ, кызі шуѳны рѳчѳн „тренировка“ нуѳдны. Тајѳ сѳзі вѳчѳны. Јул тѳлысѳ

зілөны лук кор быдмөмсө дүгөдны, медем став выныс муніс лук паскалом-быдмөм вылас. Тамогыс гырыс мујас ыло пуктөм лук ылодыс быглөдлөны кокныдик катокөн. Градјасө пуктөм лук ыло течөны пөвјас, лічкөны корсө. Зев коланаөн лоө зерјас бөрын градвыв мусө һебъөдыштны. Сөмын һебъөдігас оз ков луксө тыртны мунас.

Војвылын јона паскалома тащөм сортјас: ростовскіј, віж лук, јона вічмө төвнас і романовскіј гөрд лук.

1925 воө Северо-двінскөј станціјаын вөлі відлалөма уна сорт. Опытыс сетіс тащөм резултат:

№№	Лук сортјас	1 гаыс воіс уро- жај центнерөн.
1	Романовскөј, гөрд лук . .	71,6
2	Скопінскөј	56,2
3	Ростовскөј кубастөј . . .	55,8
4	" репчатөј . . .	39,0
5	Бессоновскөј	38,7
6	Строгановскөј	35,7
7	Арзамасскөј	34,2

Кар гөгөрсә хоҗајствојасын јона быдтөны җелонөј лук, кор вылас. Воҗык воөм могыс колө пуктыны вірөчө. Вірөчө пуктөны зев щөкыда, ортчөн-ортчөн. Медем өдјөнжык корјасас гырыс луксө вылысладорсаңыс вундөны којмөд пај мында, посныджык лукјассө-һолөд пајсө. Колө сафитөм луксө кіскавлыны да көзыд војјасө вевкјавны рамајасөн. Тулыснас, шоныд пөраас, пуктөны і градјас ыло.

Војвывса лунвыв рајонјасас поҗө быдтыны регыдөн воыс сортјассө көјдыс помыс-і. Көзөны мај төлыс шөрын. Сөкыджыка быдмыны бостчыс көјдыссө көзтөзыс лун мөд көтөдөны ваын. Град вылын нуөдалөны бөрөздәјас, костјасыс колөны 10 см. гөгөр. Бороздаө көзөм көјдыссө 1-1,5 см. судта ветвөны перегнојөн. Быдмыны

бостчыс мистјасыс зев њежнѳѳс, му пырысѳѳы-пед тис муртса вермѳны. Гожѳм заводѳтчѳм мысѳтѳ градј кос ѳ ѳ лѳ мѳчаа весавны, њебѳѳдны мусѳ-да. Гожѳм шѳрас корсѳ копыртѳны мулаѳныс, медым лобѳас да вѳжѳдас. Ар кежлас лѳѳны посѳѳыѳѳѳк лукјас. Ідравны заводѳтѳѳны кѳѳдѳдтѳѳыс, кодыр вылысыс (голаыс) космас. Мѳча поводѳѳа ѳырјѳ урожајсѳ костѳны шондѳ воѳын, лок поводѳѳа ѳырјѳ — вевтулын, а нѳшта буржык — рынышын, лѳбѳ пачын. Рынышсѳ кокѳѳыѳѳѳка ломтыны кымынкѳ лун, кытѳѳѳ оз космы лукыс.

Тѳв кежлѳ вѳѳны колсѳ воѳм лукыс сѳмын. Вотѳм (сѳвмытѳм) лукыс тѳвнас сѳгмѳ, да і мукѳдсѳ, ортчѳн кујлысѳсѳѳ, сѳгтѳ. Тащѳм луксѳ вѳѳѳны шоныд кос месаын. Тѳвнас мыјкѳ мындаыс колѳ вѳрѳшѳтыштавны, сѳг лукјассѳ јансѳдавны. Тулыснас сѳѳ-жѳ, кыѳѳ і мукѳд сортјассѳ, садѳтѳѳны град вылѳ. Ар кежлас быд лукыс лѳѳ ѳѳѳѳ лѳбѳ кымынкѳ гырыс лук.

Војыв крајын лук кѳјдыссѳ бостны верман сѳмын бур поводѳѳѳа воын, кѳјдыс вылас луксѳ вѳрѳѳјасѳ зев воѳ садѳтѳѳмѳн.

КАРТУПЕЛ

І градјас вылѳ картопел уна пуктыны оз ков. Сѳѳѳ зев бура воас і мујас вылын, а градјас мѳјан ѳы ковмѳны мукѳд пуктасјас вылѳ. Картопел быдтѳѳны кѳјдысыс, бостлѳм нырсыс да картопелсыс-жѳ.

Кѳјдыс поныс быдтѳѳны выл сорт картопел. Сорт паскалѳм бѳрас-кѳ кѳсјѳѳны бостны унжык картопел кѳјдыс вылѳ, секѳ пуктѳѳны бостчѳм нырсѳ. Медса јона паскалѳма да лыѳѳысѳ медса выгѳднѳјѳн картопелсѳ пуктыны. Танѳ сувтламѳ кушѳм ногѳн верман регыджык кадѳн быдтыны картопелсѳ, гожса сојѳд вылѳ. Пуктытѳѳыс картопелсѳ колѳ лобѳѳдны, нырсѳдны. Апрель тѳлыс шѳрын картопел лептѳѳны гуыс да кѳсталаѳны југыд, шоныд керка жѳжѳ.

Нырсаवны заводѳттѳѳыс картопел лобѳѳ, 10-саѳ 20% -ѳѳ воштѳ васѳдсѳ. Нырсавны заводѳтѳѳмыс керка шѳѳныд сајас. Јона шоныдла, лѳбѳ југыд тырмытѳмла нырыс лѳѳ зев куѳ, слаб, пуктѳгас јона чегласѳ. Ныр-

содан вежосын температура колө кутны 10-12° шонид, колө жүгид. Тащом вежосын нырыс лоо жеңид, кыз да јон.

Мај толыс шорын, асја кынмалөмјас дугдөм мыгты, картопел пуктоны. Опытјас петкөдлөны, тащом условијөн виқом картопелыс воо вежалун 2-3 воэжык да і урожајыс 20-25% гөгөр кыпалө. Пуктом бөрын кызі колө картопелтө дөңөритны—быдөн төдөны. Медбур күйөдөн картопеллы лоо компост, сісмөм күйөд, пөјім да суперфосфат.

Гожом кежас сојны мукөд дырјыс быдмыс, гырысжык картопелјассө кодјоны. Тајөн урожајыс чинө, өд гырысјасыскөд өтщөщ нещкысөө і посныдик картопелыс. Медым омөжыка нещкысис колө мөдногөн кодјыны. Ужалөны кыкөн. Отыкыс картопел куст гөгөрыс мусө кодјө да зыр вылын лептө кустсө ставнас, мунас і быдөн. Мөдыс гырыс картопелјассө нещкалө, сөмын медым посныдјасыс ез вөрэыны да муыс ез кіссы. Сегга гусө да гу бокјассө зырнас небэөдөны. Небэөдөм мыгты гуас кістөны ва, ведражын мында да кустсө кіэөрмуас (гөптас) і леэоны. Бөрінас бокјассө окучивајтөны. Кос поводда дырјі лептылөм кустлөн корјасыс лун мөд-којмөд кезлө лобэылөны, бөрінас бөр ловэоны да арнас сетөны сеццөм-жө урожај.

Поэө индыны сеццөм сортјас вылө: „епікур“, „сњејінка“, „смысловскөј“, „бове“.

ОГУРЕЦ

Војвыв крајын Југ ју пөлөн ем рајонјас, кодјас зев јона вөдітөны огурцысө вузалөм вылө. Серт оз-жө быд во бура во урожајыс. Кущөм воо локтас—вывті ыжыд урожај овлө, вотөм воын вөчөм рөскөдсө содтөдөн вевкјө.

Огурец—лунвывса пуктас, шонид јона радејтө. Кодыр температураыс летчө 0° огурец кулө.

Көзны колө асја кынмалөмјас дугдөм бөрын. Југ ју пөлөныд огурцысө тазі вөдітөны. Рөсөдасө быдтөны парнөкјасын, мібө весіг керкаын. Сөкі-жө көзөны көјдысө і град вылас, шонид поводда вылө надејаөн. Кынмалөм радікө оз чуж—мөдпөв көзөны, а рөсөдасө виқөны запас пыдді. Огурец рөсөда поэө пересајивајтны сөмын ічөтнас. Медбур рөсөдасө быдтыны шонид парнөкјасын. Көзны ежа пласт вылө, ежасө, серт, увлаңыс вол-

савны. Пересадка дыржі ежа пластсö вундавны да рöс-
дасö мунас і нуны град вылад. Секі рöсöдаыс нінөм
оз ло, зев бура мөдас і воэö быдмыны. Мукöдлаын рö-
сadasö садитöны муыс вöчөм гырнчясö. Гырнчыс вöч-
ө тазі. Бостöны пуыс вöчөм јашщик-код, гырнчыслы
лу пыдди. Гырнчыс вöчсö трундаыс, кодöс сорлалöны
мөс ситөн. Сетчö содтöны неуна ізвесть. Трундасö поэö
вежны сојөн. Тажö материалсыс вöчөм гырнчас сөвтöны
парнїкса му да пунктöны кöјдыссö. Быдтöны сїз-жö
парнїкын, рама улын. Град вылө вужöдöны гырнчнас.
Гырнчыс, оз падмөд оз торкав вуж паскалöмыслы.

Град вылө пунктөм кöјдыссö (тані сорнчыс оз-нн
рöсada јылыс мун) поэö кынмалöмыс візны тазі. Кöј-
дыссö пуктыны 4 см. судта гуö да вылысгаһыс вевт-
тыны стеклö торјөн. Колö јона паскөдны сїз-жö парөвöј
да сажöдөм градјас вылө кöзөм. Кызї ташөм градјасö
вöчны лоі вїсталöма нїга заводитчїгас.

Огурец полö кöзыд поводдасыс да і кöзыд төлыс.
Сїжөн і огурец улö градјасö колö бөрјыны сещөм іныс,
кытчö кöзыд төлыс оз вескав. Поэö град вылас асыв-
војладор бокас капуста садитны, а огурцысö мөдарас,
төв інмытөм местаас.

Мусö јона кујöдавны. Кујöд пыдди мед бур лоö
компост мїбö сїзмөм кујöд, дерт ескö огурецыд быдмö
і свежөј кујöд вылын-да.

Кöјдыс пыдди кöзöны кык-кујім во олөм кöјдыс.
Öтїк вога кöјдысыс уна куш туруныс, корјыс быдмö.
Важ кöјдысыс-кө абу колö вога кöјдыссö бура костыны.
Секі сїз-жö урожајыс кыпалö. Быдмїгас кор јивјасö кө-
лö орјöдыштыны, медым быдтасыслөн выныс муніс
медчасö плод сөвмөдөм вылас. Војвылын поэö індыны
тащөм сортјас „муромскöј“, „аксельскöј“ да „вјачнїков-
екöј“. „Муромскöј“ медбура быдмö, да і солавнысö бур.

КÖЧАНА да ЛАТУК САЛАТ

Тажö быдтасјаслөн корјыс (лїстјасыс) мунö сојөм
вылө улнас, путөг. Кöчана да латук салатыс мөда-мөд-
сыс јансалöны сїжөн, мыј латукуыс сетö куш корсö да
көзсö тулыс кежлö сојөм вылө, а кöчанаыс—кöчан ещ-

өн паскалө да сојом вылө муно гожомнас. Möda-möдыс јонасө оз јансауны. Регыджык воом вылө латуксө көзөны вірічјасө, а горжык воом вылө — градјасө, бріуква мбө капуста рөсадајас костө. Тајө быдтасјас паскаліг кежлө салатыс дугдасын быдмыныс, ідравны поңө. Пуктысөө свежөј кујөда, васөд му вылө. Градсө бөрјөны ерд вылыс, шондіа іныс. Медым воіс бур мст тулыссаңыс јона, частөжык колө кіскавны. Кіскалөны вуж бердас, медым ваыс корјасас ез інмы. Ваыс корјыс печатөсөө, щыкө.



45

Көчана салат.

Гожомнас латук чорңө, воштө көрсө. Сіјөс секі вежө көчана салат (45 серпас). Тајөс первојсө көзөны вірічјасө, да рөсаданас садітөны градјас вылө. Костсө колөны вел уна, медым мөда-мөдыслы ез інмыны. Вескыда град вылө көзөмыс мјан Војвылын көчансө оз еет, сојом вылө муно корјыс. Сортыс салатлөн абу уна. Möda-möдыс јансалөны мст рөмнас, көчан форманас.

Т Ы К В А.

Тыква лоө лунвыв быдтасөн, сөмын өткымын сортјас зев бура быдмөны і мјанын, Војвылын. Көзөны апрел төлыс заводітчигөн јашшікјасө, му гырңічјасө, мбө ежа пластө. Көңасө віңөны парыкјасын мбө керкаын, өшің вылын. Рөсадаыс весігтө һеыжыд кынмалөмјас оз терпіт, сіјөн і град вылө колө пуктыны сорөн тулыснас, кынмалөмјас дугдөм бөрын. Град вылө петкөдтөң медым вөлі рөсадаын 3-4 сөвмөм мст.

Плодыс өткымын сортлөн овлө зев гырыс. Бура сөвмөмлы колө тырмің сојөд (кујөд), шонді. Медбура тыква артмө муөн тыртөм кујөд чукөр вылө, көзыд војтөв інмытөм інын. Рөсадаыс садітсө чукөр вылас шөрас, а корјыс летчө бокјас куңаыс.

Колө кiскавлыны да весавны јог турунјассө. Кор-
јыс-кө мөдас јона њужавны да омөла бостчөдны плод-
сө секи поџө өдзөдны плод воөмсө. Та могыс корјыс-
лыс помсө колө костыны да бокө быдман мiстјассө
њещкыны.

Мыјөн плодыс лоө кулак ыжда секи плодтөм кор-
јас пiсыс кык-кујимөс колө колны, а мукөдсө њещкыны.
Мiјанын медча бур вөдiтны посњыд тыквајас, шусөны
„кабачки“. Најө сетөны бур урожај. Сола ваын пуөдөм,
мбө чөлөсалөмөн жаритөм тыква сојны зев чөскыд.

Шөркөд-дем (ыжданас) тыквајас пiыс поџө iндыны
сорт „многосеменнөј“. Көјдысыс тыквалөн мiјан Војвы-
лын оз быд воө во.

А Н К Ы Щ

Iндывлөны, мыј градыв пуктасјасын оз тырмыны
јiры да белки. А зөњвија мортлы најө лун кejas колө-
ны 100 грамм гөгөр. Белки сузсытөм куза оз поџ но-
расны ањкыщ вылө.

Кос ањкыщ көјдысын 22% усө белок вылө, а јай-
ын сөмын 17%. Таыс i тыдалө, мыј ањкыщ јона колө
паскөдны, торја-нын јай сузсытөм дырјыд.

Козсөны кык ачыс пөлөс сорт. Öтик сортыс—са-
харнөј ањкыщ. Талөн кышас ем вел уна сахар. Сојөд
вылө мунө нер, васөд пуртөснас. Мөдыс—лушцилнөј
ањкыщ. Кышыс сiа, төпыд. Сојөм вылө туюны сөмын
вотөм тусјасыс.

Тажө кык сортыс бара-жө јуксөны ачыс пөлөс сорт-
јас вылө, кодјас јансалөны мөда-мөдөыс быдман туша-
нас, рөмнас, воан каднас да с. в.

Ањкыщ көзөны вына (кујөда) му вылө. Вынсөдан
торјас пуктөны суперфосфат 300 кг. да камiннөј сол
200 кг. гектар вылө. Суперфосфат поџө вежны фосфо-
ритөн, кодөс ковмө кык мында пуктыны, а камiннөј сол
—пөјимөн, өтi тонна гектар вылө. Ањкыщ көзөны гөрөм
му вылө воз тулыснас. Көјдысылы ковмө уна ва, да i
кынмалөмјасыс оз пов. Градјас вылө көзиг вијөдлөны
град пөперегыс бөрөздајас мөда-мөдөањыс 18-20 сњм.
кост колөмөн. 10-12 сњм. судта быдмөм бөрын ањкыщ

зассө (корсө) бугритөны, медем крепаммөдны. Раджас костас сувтөдөны белжас, һөрјас, медем быдмыс аһкыш корјыс ез вод.

Воөмсө өдзөдөм могыс куъ корјаслыс јывјассө орјөдлөны. Пуртөссө һещкалөны кiсмөм сертыс.

ПУКТАС ШЫКӨДЫСЈАС ДА НАКӨД ВЕРМАГӨМ

Пуктас шыкөдысјас да пуктас висөмјас понда странаын лоө уна улыток. Арталөма, мыј став пуктасјас куъа градјын да визигөн којмөд пајыс урожајыс вошө. Бөрја војаснас пуктас шыкөдысјаскөд заводитисны прамөја косасны. Пуктасјас визөм (дорјөм) могыс пансөны торја станцияјас, нуөдсөны ударнөј декафныкјас пуктас шыкөдысјаскөд косасөмын. Тани используютчөны техниканын лоөм выл достежеһнөјасыс, төрјаһын гырыс участокјас вылад.

Посһыдк, асторјөга овмөсад ташцөм торјастө нуөдны оз поз. Посһыдк участокјасыд, код бөрға тырбур чередитөмыс оз овалы, кутасны быдсама пөлөс шыкөдысјассө паскөдны. Гырыс, отувтөм участокјас вылын нуөдөны ужалөмсө, дөчөритөмсө наука indөмјас серти, культурнөја. Тани пуктас шыкөдысјас паскавны оз вермыны.

Унаыс шулывлөны, висөмсыд-пө лөчитөм дорыс кокһиджык воэвыв витчысны. Тажө кывјасыс лоөны вескыдөс i визму овмөсын, сизкө колө воэвыв витчысны градвыв пуктас шыкөдысјасыс. Кодыр најө јона паскалөны, бырөдныд зев лоө сөкыд, дөна сувтас. Та вөсна овмөстө колө нуөдны сизі, медем пуктас шыкөдысјасыс ез вермыны паскавны.

Град јөр бөрға бура чередитөм, кужөдалөм сөвмөдө пуктасјассө, өдзөдө быдмөмсө. Бур градвывса пуктасјас крепыдөс, ещажыка висөны.

Зев колана нуөдны правлнөј севооборот. Оти пөлөс быдтассө воыс-воө көзны выл местаө. Секи быдтас шыкөдысыслы сиз-жө ковмас вужны мөд му вылас, мыјөн падмө рөдјөмыс сылөн.

Көзасө, бороздајас, межа, тујјас колө јог турунјасыс весавны, медем пуктас шыкөдысјасыс ез вермыны

сетчө овмөдчыныс. Кызвыныс на пйыг тулысгаңыс ов-
мөдчөны да сојоны јог турунјассө. Пыдла арға гөрөм вы-
лын кулөны сещөм гагјас, кодјас төв кежлас пырөны
муас да тулыснас, шондөдөм мысғи, бөр кыпөдчөны.
Гөригас најө кыпалөны му еж вылас да төвга көзыдјас
дырјыыс кулөны.

Колө злны бөрјыны быдтасјасын сещөм сорт, коді
ескө крепыд вөлі, шочжыка висмавліс, кодөс омөлжыка
і гагјасыс шыкөдөны.

Тажө мерајасыс ферт оз вермыны зікөз сувтөдны
гагјасыс паскалөмсө. Ковмас воыс-воө вым ужјас ну-
өдны најөс бырөдөм мogyс.

Медым бура накөд косасны колө медвојдөр төдны
најөс бура, төдны сылыс прывычкајассө, олөмсө, сојөмсө,
паскалан условјөјассө да с. в.

Градвыв пуктас шыкөдөны медгасө гагјас. Жукјас,
гутјас да тірібөбөјас сөвмігас-быдмігас зев куз тујпом
мунөны. Тажө гагјаслөн еныс медвоз колкјас течө. Мыј-
кө дыра мысғи колкыс „лөлө“ артмө. Тірі бөбөјаслөн
лөлөыс шусө гусеңцаөн гутјас да жукјаслөн—лічінкаөн.
Тажө лөлөјасыс һөті абу мамкофьсөс, мукөдыссө зев
дыр оләны, вывті јона сојоны. Сојоны пуктасыс орт-
сысө лібө пыщкөссө.

Быдтасјастө најө і шыкөдөны медгасө. Мыјкө мын-
да сөвмөм бөрын лөлөыс ортсыгаңыс гартсө топыд
кышө, да ветлөдлөмыс дурдө. Тажө шусө куколкаөн.
Кымынкө лун, а мукөдыс-кымынкө төлыс мысғи кукол-
каыс петө прамөј гаг.

Тані төдмөлам медга јона паскалөм градвыв пук-
тас шыкөдысјасөс.

Му пыщ јылыс мі казгыштілім-һын. Тажө ічөтік жу-
кыс уна пөлөс, јансалөны мөда-мысғыс борд рөмнас.
Угласө капустаө, галанкаө, соркһиө, кушманө да ре-
дөсө.

Тажө став быдтасыс өтік группаө артавсөны. Пыщ-
јас сојоны һебыд мөстсө, вомөн сіјөс ројөдлөны. Ов-
лөны весіг сещөм случаяјас, мыј быдтасјассө нер выв-
гыс пыщјасыс зікөз сојоны, вылпов лоө пуктыны.

Накөд косасны уна ног щөктөны:

1. Тащөм быдтасјас пөвсыс јог турун бырөдөмыс

padmödö налыг паскалөмсө, сылы быдмыныс заводити-
гөн некытчө лоо овмөдчыныс.

2. Воажык көзөм быдтасјассө пыщјас омөлжыка щы-
көдөны, быдтасыс најө петіг кежлө вевјалөны сөвмыны-һин.

3. Асыввозын лысва вылас быдтасјас вылө резы-
ны тујыввса бус, пөјім, ізвес, табак бус, суперфосфат,
томас шлак. Торја-һин лөсалө бөрја средствоыс. Гектар
вылө колө сіјө 50 кг. Мукөд дырји 3-5 лун мыгті лоо
вылпөв резыны.

4. Градвыв пуктасјас костө көзны пыш (көнтус). Пыш
дуксө пыщыс оз вермы терпінны.

5. Бороздајасас да пуктас костјасас көзны соркһи,
турнепс. Тајө быдтасјас вылас вужөны пыщјасыс, сіјөн
верман візны рөсөдасө да сетны сылы сөвмыны.

6. Кыјны пыщјассө ічөтйк флагјасөн, кодлыс өтар
боксө мавтөны кушөмкө сібдөдан торјөн, шуам көт јө-
гөдөн, клејөн. Лөһ, гажа луно рөсөдајас вылөд новлөд-
лөны ташөм флагсө. Рөсөда вөрәөдөмгыс пыщыс чет-
чыштө да вескалө флагас, сібдө. Вірөчјас шондіа луно
шондігыс вевтөны рөгөздаөн, сөмын шөндіа інсө һе-
уна колөны, пемөсас шуам көт. Пыщјасыс вужөны шон-
діа інас, сетыс сетга і кыјөны флагјаснас.

Капуста бобул. Жежыд борда бобул. Војас сөд
віз-кыщ, шөрас кык сөд чут. Төвјө стенјасын лібө
јог турунјасын. Капуста лістө улысладорас течө гула
модаа чукөрјасөн колкјас, вылыссаһыс віж рөма. Колк-
гыс петөны һузвіж рөма гусеһцајас, сөд чутјасөс. Ічөт
вывгыс олөны өтлаын, а бөрынсө паскөдчөны ліст пас-
талаыс да сојөны лістсө, сөмын ізсө колөны.

Наөс бырөдөм мөгыс колө бырөдны јог турунјас,
ліст вылыс колкјассө лазөдавны, гусеһцајассө кібн өк-
тыны, лістјассө пызыны јада растворөн (10 гр. паріж-
скөј челеһ да 20 гр. ізвес ведра ваө, лібө 15 гр. че-
леһ да 100 гр. һузвіж рөма (зеленый) мајтөг 10 літр ваө).

Капуста гут — пуктас щыкөдыс, коді паскаліс
медсасө бөрја војаснас да щыкөдлывлө 25% -өз капуста
рөсөдасө. Тајө гут код-жө, сөмын һеуна ічөтжык. Төв-
јө град вылө колөм коројасас. Тулыснас, капуста рө-
сөда пуктан кад гөгөр ловзө да петө ортсыас. Төд-
мавын позө һөжјөһк, дыша лебзөм сертыс. Лебзө

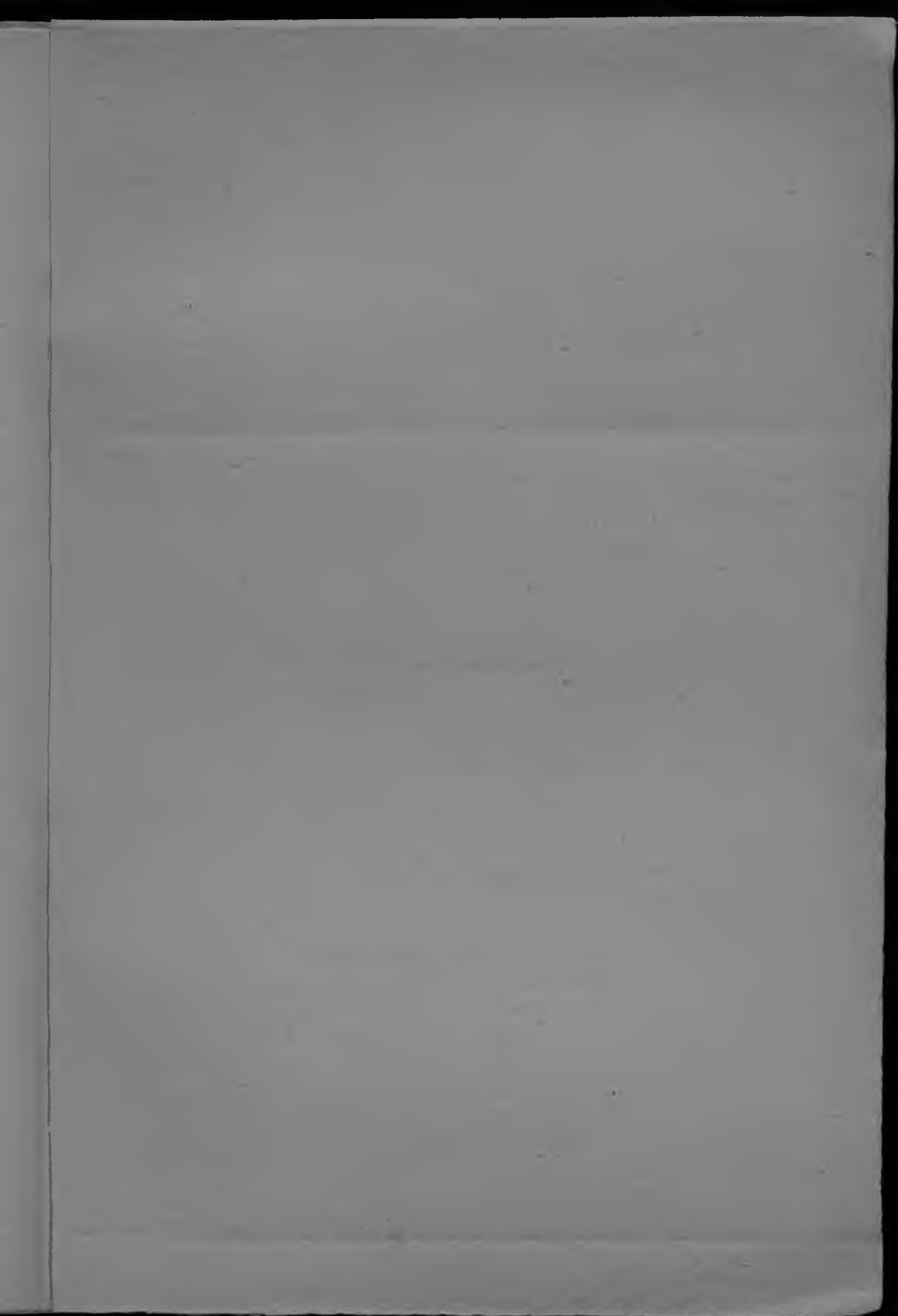
70-80 см судта мусаҥыс. Жежид рөма посҥыдык колк-
жассө течө пуктас зӳас, мӳбө муас. Колкжыс лоом мӳчӳн-
кажасыс посҥыдык жежид молӳжас кодӳс. Сӳмын најӳ былӳ
мунны оз вермыны. Мӳчӳнкажас пырӳны пуктасыслы зӳас,
мӳбө вужжас да сојӳны сӳксӳ. Тажӳн пуктасыс заводӳтчӳ
лобӳыны, мӳстжасыс ӳшӳдчӳны, лоӳны гӳрдӳв рӳмаӳс.

Накӳд косасны колӳ тајӳ: 1. рӳсӳда вуж бердас
пуктысӳгас пуктӳны кабыр ӳзас; ӳзас вылас гутыс колк-
жассӳ оз теч; 2. 8-10 лун мыгтӳ пуктӳм бӳрас коржассӳ
да ӳсӳ пуктасыс кӳнад ӳртывштавны, колкӳ кӳстыны,
сесса пуктас гӳгӳрса му ежӳ вештыштавны бокӳ. Танӳ
лоом мӳчӳнкажасыс оз вермыны кыссыны пуктасӳзыс. 3.
Пуктасжассӳ быдмыштӳм, сӳвмыштӳм бӳрас окучӳвајтны,
медым колкжасыс лоӳны муас пыдын; 4. Мӳчӳнкажас бӳ-
рӳдӳм могыс кӳскалӳны сешӳм сорасӳн: 10 мӳтр ва вы-
лӳ—60 гр. ӳзӳвӳж (зеленое) мајтӳг да 30 гр. карболо-
вӳј кӳслота.

Капуста вывса совка—војса бобув, руд гӳр-
дыд рӳма. Петӳ жуӳ тӳлысын. Мӳстжас вылас течӳ чу-
кӳраӳн жежид вӳжов рӳма колкжас. Колкжасыс шар жын
формаӳс. Гусеҥӳцаыс ӳзӳвӳж рӳма. Первојсӳ олӳны ӳт-
вылыс, бӳрыннас јансӳдчалӳны. Сојнысӳ петӳны сӳмын
војнас, луннас ӳбсӳны југыдыс. Заводӳтчӳны јӳрны
мӳстсӳ еж вывсаҥыс. Сесса пырӳны кӳчан пыщкас,
ројӳдлӳны сӳјӳс. Кочаныс ӳдјӳн сӳемӳ, вӳзӳм вылӳ да
сојӳм вылӳ лоӳ тујтӳм. Арнас гусеҥӳцажасыс пырӳны
муас да пӳрӳны куколкаӳ.

Накӳд косасны тајӳ: 1. Колкжассӳ да гусеҥӳцажассӳ
чукӳртны да вӳјавны; 2. Градјас арнас гӳрны жужыда,
3. Гожӳм понас капуста резывштавлыны јада растворӳн,
кодӳн вӳјӳны капуста бобуаллыс гусеҥӳцажассӳ (раствор
јывсыс вӳзӳд колан мӳстыс).

Тажӳ ӳерт абу ставыс пуктас щыкӳдысјас пӳсыд,
најӳ мӳјан мујас да градјас вылын ӳд вывтӳ унаӳн. Лоӳ
вајӳдӳма танӳ сӳмын јонжыка паскавлыс гагјас јылыс,
кодјас градыв пуктасјас вӳдӳтӳмын вајӳны ыжыд
убыток.



Вы коми алфавит

3-1670

<p>Aa</p> <p><i>Aa</i></p> <p>А</p>	<p>Bb</p> <p><i>Bb</i></p> <p>Б</p>	<p>Cc</p> <p><i>Cc</i></p> <p>Ц</p>	<p>Çç</p> <p><i>Çç</i></p> <p>Ч</p>	<p>Єє</p> <p><i>Єє</i></p> <p>Ш</p>	<p>Dd</p> <p><i>dd</i></p> <p>д</p>
<p>Dd</p> <p><i>dd</i></p> <p>д</p>	<p>Ee</p> <p><i>Ee</i></p> <p>Е</p>	<p>Əə</p> <p><i>əə</i></p> <p>Ӗ</p>	<p>Ff</p> <p><i>Ff</i></p> <p>Ф</p>	<p>Gg</p> <p><i>Gg</i></p> <p>Г</p>	<p>Ii</p> <p><i>Ii</i></p> <p>И</p>
<p>Jj</p> <p><i>Jj</i></p> <p>Ж</p>	<p>Kk</p> <p><i>Kk</i></p> <p>К</p>	<p>Ll</p> <p><i>Ll</i></p> <p>Л</p>	<p>Łł</p> <p><i>Łł</i></p> <p>Ӑ</p>	<p>Mm</p> <p><i>Mm</i></p> <p>М</p>	<p>Nn</p> <p><i>Nn</i></p> <p>Н</p>
<p>Nn</p> <p><i>Nn</i></p> <p>н</p>	<p>Oo</p> <p><i>Oo</i></p> <p>О</p>	<p>Pp</p> <p><i>Pp</i></p> <p>П</p>	<p>Rr</p> <p><i>Rr</i></p> <p>Р</p>	<p>Ss</p> <p><i>Ss</i></p> <p>С</p>	<p>Şş</p> <p><i>Şş</i></p> <p>Ӣ</p>
<p>Ss</p> <p><i>Ss</i></p> <p>ш</p>	<p>Tt</p> <p><i>Tt</i></p> <p>Т</p>	<p>Țț</p> <p><i>Țț</i></p> <p>Ӧ</p>	<p>Uu</p> <p><i>Uu</i></p> <p>У</p>	<p>Vv</p> <p><i>Vv</i></p> <p>В</p>	<p>Xx</p> <p><i>Xx</i></p> <p>Х</p>
<p>Zz</p> <p><i>Zz</i></p> <p>З</p>	<p>Ẑẑ</p> <p><i>Ẑẑ</i></p> <p>Ә</p>	<p>Zz</p> <p><i>Zz</i></p> <p>Ж</p>	<p>Ẓẓ</p> <p><i>Ẓẓ</i></p> <p>Ӛ</p>	<p>Ẕẕ</p> <p><i>Ẕẕ</i></p> <p>Ӝ</p>	<p>bb</p> <p><i>bb</i></p> <p>би</p>